

K.T
Unîversîteya Artuklu Ya Mêrdînî
Enstîtuya Ziwananê Ke Tirkîya De Cîwîyenê
Qismê Ziwan û Kulturê Kurdan

SÊWREGI DE EŞÎRÊ KIRMANCAN (DIMILÎYAN) Û
KIRMANCKÎYA (DIMILKÎYA) ÎNAN
(Tezê Masterî)

Murat BAŞARAN
14711034

Şêwirmend
İbrahim BİNGÖL

Mêrdîn 2019

K.T
Unîversîteya Artuklu Ya Mêrdînî
Enstîtuya Ziwananê Ke Tirkîya De Ciwîyenê
Qismê Ziwan û Kulturê Kurdan

SÊWREGI DE EŞÎRÊ KIRMANCAN (DIMILÎYAN) Û
KIRMANCKÎYA (DIMILKÎYA) ÎNAN
(Tezê Masterî)

Murat BAŞARAN
14711034

Şêwirmend
İbrahim BİNGÖL

Mêrdîn 2019

TAAHHÜTNAME

TÜRKİYE’DE YAŞAYAN DİLLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Mardin Artuklu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “**Sêwregi de Eşîrê Kirmancan (Dimilîyan) û Kirmanckîya (dimilkîya) Înan**” adlı tezin/projenin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezimin/projemin kağıt ve elektronik kopyalarının Mardin Artuklu Üniversitesi Türkiye’de Yaşayan Diller Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- ☐ Tezimin/Projemin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim/Projemin sadece Mardin Artuklu Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Projemin ... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/projemin tamamı her yerden erişime açılabilir.

..../..../.....

Murat Başaran

(14711034)

KABUL VE ONAY

Öğrencinin İsim - Soy isim tarafından hazırlanan Tezin/Projenin Adı adındaki çalışma, Savunma Sınavı Tarihi tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jürimiz tarafından Anabilim Dalı, Bilim Dalında (varsa) **YÜKSEK LİSANS TEZİ/DOKTORA TEZİ/PROJESİ** olarak oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

[İ m z a]

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Başkan)

KILMNUS

Na xebate de ma do Sêwregi de Eşîranê Kirmancan (dimilîyan) û Kirmanckîya (Dimilkîya) înan ser o cigêrayişêk bikerê. Ma Sêwregi sey panc nehîyeyan abirnê û ma xebata xo bi no şekil viraşt. Ma nê nehîyeyan de eşîrê kirmancan (dimilîyan) tesbît kerdî û ma bi mensubanê nê eşîran a roportajî viraştî.

Xebata ma do hîrê beşan ra awan bo. Beşê yewinî de ma do tarîxê Sêwregi ser o vinderê û goreyê şertanê tarîxîyan ma do hem hetê demografî ra hem zî hetê sosyolojî ra analîzê Sêwregi virazê.

Beşê diyînî û beşê hîrêyinî de ma do roportajan ra îstîfade bikerê.

Beşê diyînî ma do kokê eşîran ser o vinderê û goreyê roportajan û tayê belgeyan ma do nê beşî hazirkerê.

Beşê hîrêyinî de bi deşîfrasyonê roportajan ma do fekanê kirmanckî (dimilkî) yê eşîran kategorîze bikerê û goreyê kirmanckîya (dimilkî) standarde bierjnê.

Melumatê ke ma rasterast roportajan ra girewtê ma goreyê vatişê ê merdiman nuştê.

Kilîtçekuyî: Sêwregi, eşîre, kirmanckî, dimilkî, kurdkîya dimilîyan.

ÖZET

Siverek'teki Zaza(dımıl) aşiretlerinin kökenleri ve bu aşiretlerin konuştukları Zaza Kürtçesi (dımılce) üzerine yapmış olduğumuz bu çalışmada, Siverek'i beş bölge şeklinde ele aldık ve bu bölgelerde yaşayan Zaza (Dımıl) aşiretlerini hem köken bakımından inceledik (nereden geldikleri vs.) hem de bu aşiretlerin konuştukları Zazaca (dımılce) ağızlarını hem birbirleriyle hem de *Vate Çalışma Grubunun* yirmi yılı aşkın bir süredir üzerinde çalıştığı standart Zazaca ile mukayese ettik.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde tarihi belgelerden ve çeşitli kitaplardan/tezlerden istifade ederek kısa bir şekilde Siverek tarihine değindik. İkinci bölümde aşiret mensuplarıyla yapmış olduğumuz röportajlar ve bazı tarihi kaynaklar ışığında bu aşiretlerin hangi zaman diliminde Siverek'e geldikleri, nereden geldikleri ile ilgili tespitler yapmaya çalıştık. Üçüncü bölümde ise yapmış olduğumuz röportajların deşifasyonu ile, aşiretlerin konuşmuş oldukları Zaza Kürtçesi (Dımılce) ağızlarını kategorize ederek hem kendi aralarında hem de standart Zazaca ile mukayese ettik.

Çalışmamızda röportajlardan aktaracağımız bilgiler, doğrudan röportaj yapılan kişinin ağız ile yazıya geçirilecek, bunun dışında kalan kısımlarda ise **Vate** Çalışma Grubu takip edilecektir.

Anahtar Sözcükler: Siverek, aşiret, kırmancki, dımılki, zaza kürtçesi,

ABSTRACT

This study deals with the origin of Zaza tribes in Siverek and their spoken Zazaki Kurdish. In this study we divide Siverek into five areas and examine Zaza tribes settled in these areas in terms of origin and compare the accents of these tribes with both each other and the standard Zazaki that Vate Çalışma Grubu has developed over 20 years.

This study consists of three chapters. In Chapter I, we deal with briefly the tribes the history of Siverek, drawing on various books and theses, In the Chapter II, we try to determine when these tribes had come to Siverek and where had come from in the light of some historical sources. In Chapter III, we categorize Zazaki Kurdish accents of these tribes and compare them with each other and standard Zazaki with the decipherments of the interviews that we had with the people from these tribes.

In this study we use the standard Zazaki which Vate Çalışma Grubu (*Grûba Xebate ya Vateyî*) has developed over 20 years except for the experts from the original interviews

Keywords: Siverek, Tribe, kirmanckî, dimilkî, Zazaki Kurdish

TEDEYÎ

KILMNUS.....	1
ÖZET.....	2
ABSTRACT	3
KILMNUŞTEYÎ	6
DESTPÊK	7
Ûsulê Tezî	8
Sînorê Tezî	8
Muhtewaya Tezî.....	8
BEŞO YEWÎN: TARÎXÊ SÊWREGÎ Û MEHFÛMÊ EŞÎRE	10
1. Tarîxê Sêwregi.....	10
1.1 Medenîyetê ke Sêwregi de hukum kerdo.....	12
1.1.1. Demê Sumerîyan	13
1.1.2. Demê Akadîyan.....	13
1.1.3. Demê Babîlîyan.....	13
1.1.4. Demê Hîtîtan	13
1.1.5. Demê Aşuran.....	13
1.1.6. Demê Bîzansî	13
1.1.7. Demê Muslumanan	13
1.1.8. Demê Osmanîyan	14
1.2. Nameyê Sêwregi.....	14
2. MEFHÛMÊ EŞÎRE	16
2.1. XUSUSÎYETÊ EŞÎRANÊ KURDAN Û TARÎXÊ ÎNAN O KILM	17
2.2. ÎLANKERDIŞÊ REJÎMÊ KOMARE RA DIMA REWŞA EŞÎRAN	20
BEŞO DIYÎN : SÊWREGI DE TARÎXÊ EŞÎRAN Û EŞÎRÊ DIMILÎYAN(KIRMANCAN).....	22
1. VIZÊR RA EWRO EŞÎRÊ SÊWREGI	22

2. TIRKÎYA DE TAYÊ EŞÎRÊ KIRMANCAN (DIMILÎYAN) Û MESELAYA NASNAMEYÎ.....	29
3. SÊWREGI DE EŞÎRÊ KIRMANCAN (DIMILÎYAN).....	36
3.1. MINTIQAYA BABÎ	37
3.1.1. Tarîxê Babijan	40
3.1.2. Dimilkîya (kirmanckîya) Babijan.....	41
3.2. MINTIQAYA QIRWARÎ	56
3.2.1. Tarixê Qirwarijan	58
3.2.2. Dimilkîya (Kirmanckîya) Qirwarijan.....	59
3.3. MINTIQAYA MODANÎ.....	71
3.3.1. Eşîra Nasan.....	71
3.3.1.1. Tarîxê Nasan	72
3.3.2. Eşîra Modanijan	72
3.3.2.1. Tarîxê Modanijan	73
3.3.2.2. Dimilkîya (kirmanckîya) Modanijan	73
3.4. MINTIQAYA QEREXANÎ	90
3.4.1. Tarîxê Qerexanijan	92
3.4.2. Dimilkîya (Kirmanckîya) Qerexanijan	94
3.5. MINTIQAYA BUCAXÎ.....	110
3.5.1. Qelenderijî	110
3.5.2. Bucaxijî.....	112
3.5.2.1. Tarîxê Bucaxijan	115
3.5.2.2. Dimilkîya (Kirmanckîya) Bucaxijan.....	116
ENCAM	130
ÇIMEYÎ.....	134
ÎLAWEYÎ.....	136

KILMNUŞTEYÎ

Açr. Açarnayîş

ç.c Çimeyo Corên

e.c Esero corên

Î.P Îsayî ra pey

Î.V Îsayî ra Ver

r. Rîpel

Res. Resayîş

Tr Tirkî

Ûêb Û ê bînî

Ûsn Û Sey Nînan

DESTPÊK

Bê tayê îstîsnayan heme însanî wazenê ke nêmirê. Semedo ke bi fizîkî no mumkun nîyo, însanan zî seba bêmergî sewbîna metodî kifş kerdê. Bêguman nê kifşan ra tewr vilabîyaye, nuştîş o. Demanê tewr verênan de însanan dêsanê şikeftan ser o tayê şekil û resimî viraştên, nika zî însanê ma wexto ke şinê cayên, dêsanê ê cayî ser o nameyanê xo nusenê. Yanê wazenê vajê ke; “ma tîya de bîy”, “beno ke şima badê ma ameyî la bizanê ke verê şima, ma tîya de bîy.” Îxtîmalê ke nuştîşê tarîxî zî wina dest pêkerd. Beno ke însananê verênan ra tayê merdiman waşt ke, neslanê ameyoxan rê mesajêk bişirawê.

Nuştîşê tarîxî, sey gelek çîyan, tayê merheleyan ra ravêdo û her merhele de çîyêk zêde kerdo û peynî de resayo asta îlmî. Merheleya verên yê tarîx nuştîşî, merheleya rîwayetan a. Na merhele de hedîseyê (serebûtê) tarîxî sey hîkayeyan nusîyenê. Merdimê tewr namdar o ke goreyê na merhele nuştîş, Heredot o. Heredotî (ÎV) ss 5in de bi nameyê *Hîstorîa* yew eserê dayo. Merheleya dîyin nuştîşê tarîxê kronîkî yo. Na merhele de hedîseyî goreyê rêza bîyene nusênê û zafanê mabênê nê hedîseyan de têkilî zî çin a. No tewir nuştîş demê hîtîtan de esto û *sernameyê* ke demê Hîtîtan de nusîyayê bi no şekil nusîyayê. Nuştîşê tarîxî de merheleya hîrêyin, nuştîşo pragmatîk o. No tewir nuştîşî de hedîseyanê qehremanîyan ra behs beno û wazêno ke neslê ameyoxî zî nê qehremanîyan bikerê, “*ecdadê*” xo nas bikerê û ê zî sey “*ecdadî*” qehremanî bê. Merdimê ke wazenê hişmendîyêka milî “*virazê*” tarîxî bi no şekil nusenê. Merheleya çarin, tarîxo sosyal. Tarîxo sosyal de sey tarîxê pragmatîkî qaydeyê îlmî îxmal nêbenê. Erjnayîşê hedîseyan de hîsîyat çin o. Nuştîşê tarîxî de merheleyo peyên, tarîxo zanistî. Ewro nuştîşê tarîxî bi no hawa yo. No tewir nuştîşî de, hedîseyî hem goreyê şertanê wextê xo hem zî goreyê hedîseyanê bînan yenê erjeynayîş. No tewir nuştîşî de belgeyanê tarîxîyan ser o şîroveyê objektîfî zî virazênê.¹

Seke ma cor ra zî behs kerd, însanî (çi verên, çi modern) wazenê ke demê xo, neslanê ameyoxan resnê û neslê neweyî derheqê înan de wayîrê melumatî bê.

Semedo ke ewro tarîx sey îlmêko objektîf yeno qebulkerdiş, şertê ke ma cor ra bahs kerdî vurîyênê. Ewro merdimê ke tarîxî ser o xebitênê tewir-tewir amancana hereket kenê. Na xebate de amancê ma zî derheqê Sêwregî û eşîranê kirmancan de

¹ Seba melumatê hîrayî : <http://www.tarihbilinci.com/sayfa/tarihbilimi/gelisim.htm>

melumatanê tarîxîyan vînayîş o. Ma na xebate de hem çimeyanê tarîxîyan ra îstîfade kerd hem zî derheqê Sêwregi û eşîranê kirmancan tayê merdimana roportajî viraştî. Semedo ke tēmîyankewtişêk nêvirazeyo ma do melumatanê ke roportajan ra gêrîyayê sey cêrenot nênusê, labelê merdimê ke ma înan roportajî viraştê ma do sey çime binawnê.

Ûsulê Tezî

Na xebate de ma tayê melumatî arêdayî, nê melumatî organîze kerdî û goreyê nê melumatan ma encamî vetî. Hetê bînî ra ma tayê şexsî belî kerdî û ma bi ê şexsana derheqê eşîran roportajî viraştî. Encamê nê roportajan de ma xebata deşîfrasyonî kerd û hem hetê tarîxê eşîran hem zî hetê fekê eşîran de ma nê deşîfrasyonan ra îstîfade kerd.

Sînore Tezî

Seke yeno zanayîş eşîretê kurdan tewir-tewir welatan de vila bîyê. Eşîrê ke ma tezê xo de ca dayo înan tena goreyê îqametê Sêwregi sînorkerdeyê. Yanê nê eşîran ra endamê ke teberê Sêwregi de mendê û têkilîya înan yewbînana hetê ziwan û kulturî nêmenda daxîlê na xebate nêbîyê. Na xebate de Sêwregi goreyê 5 mintiqayan abirya ya, nê mintiqayî; 1-Mintiqaya Babî 2- Mintiqaya Qirwarî 3- Mintiqaya Modanî 4- Mintiqaya Qerexanî 5-. Mintiqaya Bucaxî

Muhtewaya Tezî

Xebata ma do hîrê merheleyan ra awan bo. Merheleya yewin de ma do bi kilmî behsê tarîxê Sêwregi bikerê çunke tezê ma do hewna vêşî xebata ziwanî ser o bo. Xebata ma heta çimeyanê tarîxîyan ra kêmi ya. Çunke wextanê peyênan de dewletanê modernan waşt ke tarîxê înan sey “tarîxo milî” bo û tarîxê zaf miletan ser o xeylê dezenformasyonî ameyê viraştiş. Xususen tarîxo nêzdî de nimûneyê nê dezenformasyonî zaf vêşî yê. Coka tayê melumatê ke ma çimeyanê nuştekiyan ra girewtê muxtacê teyîtkerdişî yê. Herçiqas ma diqet kerdo ke ma ê melumatanê bêteyîdan nêgîrê, beno ka ma na game de xeletî kerda.

Merheleya diyîn de ma goreyê roportajan û goreyê tayê belgeyenê tarîxîyan waşt ke, tarîxê eşîran zelal bikerê û ma îsbat bikerê ke eşîrî mabênê kamcîn wextan de ameyê Sêwregi? Nê eşîrî kamcîn dewan de vila bîyê? Nufusê eşîran çend kesî yê?

Kêmanîya xebata ma ya diyîn zî a ya ke; ma xeylê kesana roportajî kerdî û hema-hema heme merdiman waşt ke, eşîra xo gird bimojno. Na problem zî ma bi roportajanê alternatîfan û bi belgeyanê tarîxîyan raşt kerd labelê beno ke tayê nuqteyî ma dest ra nêameyê.

Merheleya hîrêyin de ma goreyê deşîfrasyonê roportajan tayê çekuyî tesbît kerdî û çarçoweyê nê çekuyan de pêveronayîşê fekanê eşîran viraşt û fekê eşîran zî goreyê standardê *Vateyî* erjnê.

Na xebate goreyê eseranê nuştekiyan ê ke ma dest de yê û goreyê roportajan virazeya ya. Eke tayêna eserê nuşteki yan zî tayêna roportajî veşî bê beno ke muhtewayê na xebate zî hîna hîra bo.

Ma beşê îlaweyan de pêveronayîşê fekanê eşîran viraşte û xerîtayê mintiwayan zî ma daxîlê xebate kerdî.

Xora ma beşa diyîn de fekê eşîran û meylê *Vateyî* ard bî têver, ma waşt ke merdimê ke biwazê heme eşîran têhet de bivînê wa no zî mumkun bo.

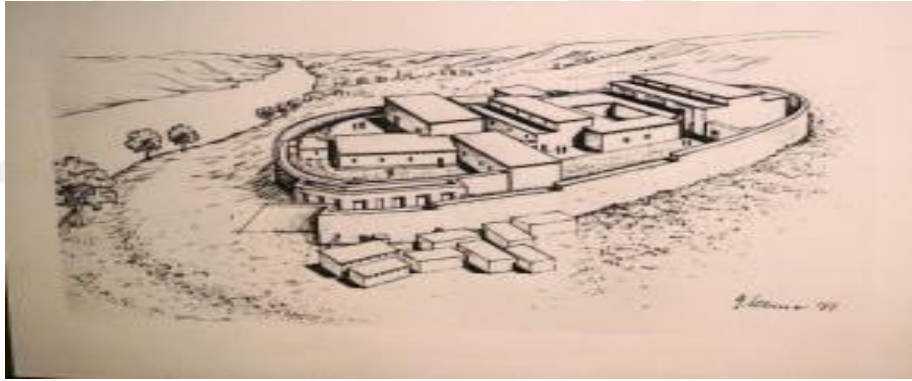
Semedo ke na xebata ma tamam bo xeylê merdiman hetê ma kerde, verê verkan ez şêwirmendê xo mamosta Îbrahîm Bîngolî rê, seba redakte û rayberîya ey Ehmed Kirkanî rê, seba hetkarîya roportajan heme beşdarbîyayoxan rê teşekur kena.

BEŞO YEWÎN: TARÎXÊ SÊWREGÎ Û MEHFÛMÊ EŞÎRE

1. Tarîxê Sêwregi

Mazîyê Sêwregi heta serranê (ÎV) 5000î yeno texmîn kerdiş. Labelê awanbîyayîşê Sêwregi çi wext hetê kamî ra bîyo bi qetîyet nîno zanayîş. Goreyê zanayîşan Sêwregi de, sey Sumer, Asur, Med, Hîtût, Kamuk, Hurî, Mîtanî, Eyubî û Bîzansan gelek dewletan hukum kerdo.² Nê dewletê ke ma cor ra behsê înan kerdo bi xebatanê arkeolojîkan zî tesbît bîyo ke, Sêwregi de hukum kerdo. Fikrê ma o yo ke, eke xebatê arkeolojîkî virazeyê hema zî eserî do bivîneyê.

Xebatê arkeolojîk yê ke Xasek (nika binê Awbendê Ataturkî de menda) virazeyayê nîşan danê ke, Sumerî tewr verî tîya de mendê. Kendişanê arkeolojîkan nîşan dayo ke, banê ke nêzdîyê Xasek de virazeyayê goreyê tradîsyonê Mezopotamyaya Başurî awan bîyê.³

Fotograf 1 Silteyê Xasekî yo ke hetê arkeologan ra virazeyayo

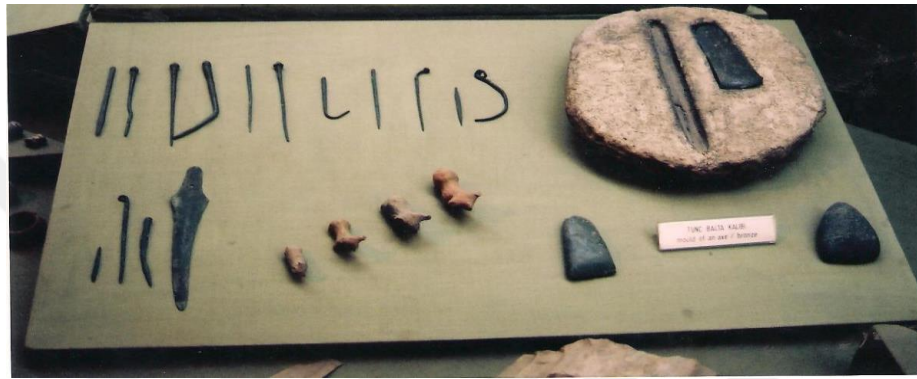
Fotograf 2: Dewa Xasekî de cayê kendişê arkeolojîkan

² <http://www.siverek.gov.tr/siverek-tarihcesi> (res: 06/08/2017 01.55)

³ Hüseyin Demirbağ ûeb, Tarihi ve Kültürü ile Siverek, Siverek Kaymakamlığı Yayınları, Ankara 2003, r. 21.

Destkewteyê dewa Xasekî mojenê ke na mintiqa bi Mezopotamyaya cêrên a wayîrê têkilîyanê nêzdîyan a. Mabênê nê mintiqayan de timûtim tîcareti ser ra yew têkilî est bîya. Eserê ke nê kendişan de kewtê dest nika muzeya Riha de nawîyayenê. (musnênê)

Dewa Nisîbî ra panc sey metre dûrî de û 4,5 kîlometreyî rojhelatê Xasek de yewna warêko arkeolojî esto (Rezê Çavî), xebatê ke nê warî de virazeyayê tayê cayî vetê meydan ke, nê cayî ayîdê **Kulturê Til Xelefî** yê û no kultur **Demê Kalkolîtîkî** yo.⁴

Fotograf 3 Eserê ke Rezê Çavî de vîneyayê

Fotograf 4 Dorê ke Rezê Çavî de vîneyayê

Bê nê waranê arkeolojîkan sewbîna cayî zî estê, nê cayî:

Xirabeyê Defereyî: Defere 25 kîlometreyî rojhelatê Sêwregi de maneno û bi dewa Girêsor girêdayeyo. Nêzdîyê sînoranê Dîyarbekirî yo. Xebatanê arkeolojîkî yê ke tîya de virazeyayê de ayîdê Bîzansan tayê herindeyî ameyê tesbîtkerdiş.

⁴ **Demo Kalkolîtîk:** Nê demî de sifîr û sîyana aktîf yenê xebitnayîş. Kulturê bajaran tewr verî nê demî de dest pakerdo. No dem mabênê serranê (ÎV) 5000 û 3000 yo. Seba Melumato hîra: “Kalkolîtîk”, **Ana Britanica Genel Kültür Ansiklopedisi**, C.III, r.226-227

Xacgoz: Yew kîlometre başûrê dewa Xacgozî de yew erazî de yew blokêna bazalt a 310 cm ser o wefirnayena şêrî yo ke ver bi çep rayşino ame vînayış. Goreyê texmînanê arkeologan na bloka bazalt (ÎV) serra 1000î ra mendê ya.

Fotograf 5 Eserê ke Dewa Xacgozî de vejîyayê

Xellokent: Xelokent, mintiqaya Bucaxî de bi dewa Bitîk a girêdayeyo. 1 kîlometre vakurê Xellokentî de ayîdê seserra 5.in yew mozaîkê erdî ameyo vînayış.⁵

Fotograf 6: Mêxê Mozîkî yo ke Xellokent de vîneyayo

1.1 Medenîyetê ke Sêwregi de hukum kerdo

Sêwregi zî sey heme bajaran zemanî mîyan de Hukumdarîya gelek dewletan de menda. Semedo ke dewletê verênî sey dewletanê modernan tesîrê heme hetanê heyatî nêkerdo însanan rê zî Hukumdarîya dewletan hende muhîm nêbîya.

Medenîyetê ke Sêwregi de hukum kerdo û wextê Hukumdarîya înan wina yo:

⁵ Hüseyin Demirbağ ûêb, e.c, r. 28.

1.1.1. Demê Sumerîyan

Goreyê xebatanê arkeolojîkan ma eşkenê vajê ke Sumerî mabênê serranê (Î.V.) 3500 û 2800î de dormeyê Xasekî de na mintîqa rê hukum kerdo.

1.1.2. Demê Akadîyan

Mabênê serranê (Î.V.) 2800-2500î de badê mexlubîyetê Sumeran mintîqa de hukumdarî kerda.

1.1.3. Demê Babîlîyan

Serranê (Î.V.) 2500î ra tepîya Sumer û Akadî na mintîqara abirênê û warê Sêwregi destanê Babîlan de maneno.

1.1.4. Demê Hîtîtan

Î.V serranê 1600î de Hîtîtî hukumdarîya Mîtannîyan qedînenê û vakurê mezopotamyayî gênê destanê xo. Tayê arkeolgan serra 1939î de nêzdîye dawa Taşlî de xebatê arkeolojîkî viraştê û yew heykel vînayo. Goreyê nê arkeologan no heykel îlahê Hîtîtan Kînaba yo. Goreyê nê melumatan kes eşkeno vajo ke, Sêwregi wextê Hîtîtan zî merkezêka muhîm bîya.

1.1.5. Demê Aşûran

Î.V sesseranê 11. û 10in de Aşûrî Aramî yê ke kokê înan Erebo, mexlub kenê û dîyarbekir zî mîyan de hemeyê vakurê Mezopotamyayî de benê hukumdar. No mabên de Sêwregi zî bena eyaletêka Aşûrîyan. Hukumdarîya aşûrîyan nêzdîyê 500 serre xo ver dana la no mabên de Sêwregi bi şer û lejana talan bena. Rêzeyêna, verê persî dima makedonî û tewr dima zî Bîzansî mintîqa de benê hukumdar.

1.1.6. Demê Bîzansî

Sêwregi xeylê wext destanê Romayîjan de (Bîzansî de) manena û (Î.P) serra 540î de Sasanî na mintîqa Bîzansî destan ra gênê. Ge-ge peynîya lejanê çetinan de hukumdarê Sêwregi vurênê tewr dima wextê Hz. Omerî de Muslumanî Sêwregi gênê.

1.1.7. Demê Muslumanan

Ameyîşê muslumanan o tewr verên wextê Hz. Omerî yo. Lejkerê muslumanî yê ke qumandanê înan Ebu Ubeyde yo mabênê serranê 637-639î de Dîyarbekir û Sêwregi gênê. Goreyê tayê rîwayetan zî na mintîqa Xalid b. Welîdî girewta. Wextê seferê xaçperestan (1069) Sêwregi muslumanan dest ra vejîyena la lejê Milazgirî (malazgîrt) ra dima (1097) reyna kewena destanê muslumanan.

Nê lejan ra dima serra 1200î de Nuredîn Zengî Sêwregi feth keno, ey ra dima îstîlayê Moxolan de kewena destanê Moxolan (1256) dima serra 1400î de Tîmur Sêwregi îstîla keno. Nê îstîlayan ra dima rêzeyêna Memlukê Misirî, 1435 de Dewleta Akkoyunluyan û 1508 de dewleta Sefewîyan Sêwregi de hukum kenê.

1.1.8. Demê Osmanîyan

Sêwregi reya ewil serra 1517î de kewta Osmanîyan dest. Yavuz Sultan Selîm Şerê Mercîdabikî de Sefewîyan ra Sêwregi gêno la serra 1522yî de Sefewî Sêwregi reyna pey de gênê. Serra 1535î de Kanunî Sultan Suleyman Seferê Irakeynî de nêzdîyê Qerejdax de maneno û no mabên de Sêwregi zî gêno. 1535î ra heta îlankerdişê Komara Tirkîya, Sêwregi binê hukumdarîya Osmanîyan de manena. Tabî wextê Osmanîyan de îdareyê dewlete sey ewroyî nîyo û Sêwregijî zî sey zafê bajaranê kurdan xo bi otonomîya îdare kenê.

Îlankerdişê Komara Tirkîya ra tepîya hetta lejê Şêx Seîdî Sêwregi sey Wîlayetêna Tirkîya îdare bena. Semedo ke şarê Sêwregi hetkarîya Şêx Seîdî kerdo ceza deyno Sêwregi û Sêwregi serra 1926î de bena qezaya Riha.

1.2. Nameyê Sêwregi

Sey zaf cayan Sêwregi zî goreyê milatanê ke Sêwregi de serdest bî yê nameyî girewtê. Yanî her medenîyet o ke Sêwregi de hukumdarî kerda –xususan ê yê ke wextêko derg mendê- nameyêk dayo Sêwregi. Sêwregi de heta nika sey, Aşurî, Mîtanî, Sumer, Akad, Bîzans, Ereb, Kurd û Tirkana zaf medenîyetan hukum kerdo û goreyê nê medenîyetan Sêwregi gelek nameyî vurnayê. Sey Kînaba, Sûrk, Sevavorah, Sevavarak, Sevaverek, Sebaberek, Sîbabarka, Siklis, Suveyda, Serrek û Senn nê nameyan ra tayê ci yê.

Goreyê tayê zanayîşan nameyê Sêwregi yo ke sey “Sevarak” vajîyeno Suryanki yo. Zîra tarîxnaso Suryanî Gregory Ebu’l Ferec zî wexto ke kitabê xo de⁶ behsê na mintiqa keno nameyê na mintiqa sey Sebaberek-Severak Wano. Hetê bînî ra Armenîkî de zî sey Seaverak yew name vajêno. Xora tarîxnasî zî nameyê Seaverakî sey Seav: Sîya Averak: Xirbe, abirnênê û manaya nameyî sey xirbeyê sîyayî qebul kenê.⁷

⁶ Abu'l-Ferec, Gogory, Abu'l- Ferec Tarihi, açr; Ö.R.Doğrul. Ank.1981, II, 320

⁷ Honigman, Ernst, Bizans Devletinin Doğu Sınırı .açr. Fikret Işıltan. İst. 1970, 135

Seke ma cor ra zî behs kerd, her medenîyeto ke Sêwregi de hukum kerdo goreyê zanyîşê xo yew name dayo Sêwregi û her nameyî tarîx de cayê xo girewto. Nê nameyan ra tayê ci û manaya înan wina ya.

Sevaverek: Çimeyanê Bîzans û Ermenîyan de seba Sêwregi no name vejîyeno ma ver. No name di çekuyan ra virazeyayo û manaya ci; Seav: Sîya, Avereke: Xîrabeyî. Yanê Sevaverek yeno manaya Xîrabeyê Sîyayî.

Sûrk: No name yeno manaya “herra sûr” û hetê sasanîyan ra deyayo Sêwregi.

Serrek: Goreyê melumatanê resmî, Farisan no name dayo Sêwregi. Labelê heta mana ra kes eşkeno vajo ke, no name bixor kirmanckî (dimilî) yo. Çünke heta mana ra çimeyê resmî zî nê nameyî “serê yew çî” qebul kenê.

Senn: Wexto ke qebîeya Bekir b. Waîlî (bekiran) der û dorê Dîyarbekirî gênê wazenê ke heme mintiqa rê hukum bikerê. Labelê Sêwregi înan ver o sey yew asteng manena. Coka ê zî Sêwregi sey Senn (asteng) name kenê.

Suweyda: Goreyê melumatanê çimeyanê Erebe û Bîzansî, Ereban seba Sêwregi nameyê es-Suweyda hewna vêşî şixulnayo. Manayanê Suweyda ra yew, “nuqtaya sîya ya zerrî” ya. Eynî wext no name yeno manaya eşqî zî. -Îxtîmalê gird zaf medenîyetan waştê ke Sêwregi bigîrê û Sêwregi rê bîyê aşiq. Dima zî no name deyayo ci.-

2. MEFHÛMÊ EŞÎRE

Qeydê nuşteki yê Mefhûmê eşîre heta demanê Îsayî ra Ver şînê. Labelê kes eşkeno vajo ke, seba yew meseleyo xususî eşîran ser o cigêrayîş kerdene bi demê keşfan dest pa kerdo. Coka merdim eşkeno vajo ke qandê yew amancê bellî yew komelî ser o cigêrayîş xebatêka newî ya.⁸

Semedo ke no mefhûm neweyo îzahkerdişê nê mefhûmî zî zehmet o. Hele nê mefhûman ser o kirmancî(dimilkî) zaf-zaf belgeyî estê û no mesele zî karê cigêrayoxan zaf kena zehmetin.

Goreyê zaf nuştox û mutefekîran, sey zaf çîyan şeklê eşîre zî goreyê şert û mercanê heyatî xo rê ca dîyo û goreyê şertanê heyatî ge-ge mensubê eşîre yewbînana ra kewtê durî ge-ge zî şertan ê kerdê mecbur ke yewbînana pîya hereket bikerê.

Goreyê nê melumatan ma eşkenê vajê ke yew mintiqa de tayê kesê ke merdimê (aqreba) yewbînane, qandê yew amancêko pêroyî hetkarîya yewbînana bikerê û bêre pê het nê merdimî sey eşîre yenê namekerdiş. Xusûsen demanê verê modernîzmî de organîzasyonê eşîran gelek sistematîk bîyo û xo mîyan de yew huqûqê înan zî est bîyo. No huqûq bêguman huqûqo nuşteki nîyo la zaf cayan de hema zî huqûqê nuşteki ser o yo.

Seke ma cor ra zî behs kerd, nê mefhûmî ser o tayê komelnasan (sosyologan) termînolojîyêk viraşto labelê her komelnasî goreyê xo yew termînolojî viraşto. Înan zî termînolojîyê eşîre ser o îtîfaq nêkerdo.

Mavajî ke; wexto ke Îsmâil Beşikçi behsê eşîre keno yew rêze virazeno û werdî ra ver a gird termînolojîyê eşîran wina virazeno:

Çadir > Zoma > Qebîla > Eşîre⁹

Labelê Ziya Gokalp wexto ke behsê hîyerarşîyê eşîre keno rêzeyêka wina vejîyena meydan:

Ayal > Ocax > Soy > Tîreya Nêmcet > Tîre > Boluk > Boy (amare) > Qol > İl (şaa) > Uruk > Qewm¹⁰

⁸ Faruk Sumer, “Yerel Bir Güç Olarak Aşiretin Siyasal Fonksiyonu” (Tezê Doktorayî), Ankara, 2009, r.8

⁹ Esra Yayla, “Asiretlerde Sosyal Hayat(Ağrı İli Asiretleri Örneği)” (Tezê Masterî), Sakarya, 2007, r.5

Eke cor ra zî aseno her komelnasî xo rê yew termînolojî virašto û goreyê nê termînolojî meseleyê eşîre ser o xebatî kenê.

Ma do zî na beşa xo de bi şeklêno pêroyî tayê xususîyetanê eşîran ra behs bikerê û mefhûmê eşîre bi nê şeklîya îzah bikerê.

Verê heme çî kes eşkeno vajo ke organîzasyonê eşîran sey dewletan o. Çünke hema-hema her eşîre de yew reîs yan zî axa est o û no axa sey serokê yew dewlete hereket keno û eşîra xo hemverê komelî de temsîl keno. Dinya de –xususan rojhilato mîyanên de- kotî de yew organîzasyonê eşîre est bo no qayde nêvurêno. Hîndîstan ra heta Pakîstan û hema-hema heme dewletanê Ereban de no qayde sey eşîranê kurdan muteber o. Labelê ma do na xebata xo de hewna vêşî behsê eşîranê kurdan bikerê.

2.1. XUSUSÎYETÊ EŞÎRANÊ KURDAN Î TARÎXÊ ÎNAN O KILM

Reîsê eşîre ra dima yew grûba îstîşareyî zî heme eşîran de vîneyena, na grûbe sey heyetê mişewreyî hereket kena û Sêwregî de şarî mîyan de sey cemaat name deyeno na grûbe. Tesîrê na grûbe hende vêşîyo ke qerarê na grûbe her kesî girêdanê û her kes mecbur maneno ke qeraranê na grûbe bîyaro ca. Eke yew merdim muracatê na grûbe bikero û qeraranê cemaatî nîyaro ca îxtîmalêno gird ya bedelê xo dano yan zî ê bajarî ra koç keno.

Organîzasyonê eşîre sey heme hetanê heyatî tesîrê zewacî zî keno, “huqûqê eşîre” de rêzeyê zewacî daxîl est a. Eke yew keynek bêro wextê zewacî verê “heqê” lajê apê xo ya. Eke lajê apî nêwazo û musade bikero lajê emike yan zî lajê xalî eşkeno keyneke biwazo. Eke nê merdimî heme musade bikerê yewna merdimêko xerîb eşkeno bêro a keyneke biwazo.

Xususîyetê eşîran hende nîyê la ma wazenê ke bi kilmî behs bikerê. Nê xususîyetî û sey nê xususîyetan xeylê xususîyetê bînî zî estê labelê semedo ke nufusê dewan kemeyeno û nufuso bajarij beno vêşî, tesîrê huqûqê eşîre zî kemeyeno. Sey heme çî eşîrî zî xo goreyê demanê modernan kenê newe û organîzasyonê eşîre zî goreyê zemanî vurêno.

¹⁰ Ziya Gokalp, “Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler”, Bilgeoğuz, 2013, r.24-25

Tayê nuştoxî têkilîya eşîran û sîyasetî heta wextê Yavuz Sultan Selîmî benê û goreyê nê nuştoxan, verê herbê Osmanîyan û Sefewîyan de îtîfaqê Dewleta Osmanîyan û Beganê Kurdan na têkilî rê yew delîl o.¹¹

Badê nê îtîfaqî serra 1515î de Amasya de yew kombîyayîş ra tepîya, mabênê Osmanîyan û Kurdan de yew muqawelename virazêno û goreyê nê muqawelenameyî, başûrê Erziromî ra heta Sêwas Mîrektîya Dîyarbekirî awan bîy û mîrê kurdan welatê xo de wayîrê yew otonomî ameyî qebulkerdiş.¹²

A roje ra heta ewro eşîranê kurdan ser o polîtîkayê dewlete de vurîyayîşêk nêbî. A roje zî Dewleta Osmanîyan, merdim bi merdim kurdî muxetab nêgirewtî û karê xo bi axayan û mîran vîna. Badê Osmanîyan demê Komara Tirkîya zî dewlete no polîtîka dewam kerd. Eke kes goreyê dewlete bifikirîyo no polîtîka, polîtîkayêno serkewte yo. Çünke bi mîlyonan merdimî muxetab girewtîş zehmet o. Labelê ge-ge yew axa tesîrê se hezar merdimî keno.

Heta nê mîr û axayî hende qewetînî bî ke ge-ge padişahanê Osmanîyan rê tesîr kerdê û bi zor a ci rê îtîfakname dayê îmzekerdiş. Netekîm Sened-î Îtîfaq zî nîşaneyê qewetê mîr û axayan o.¹³ Herçiqas bi zor a bidê îmzekerdiş zî dima padişahê Osmanîyan II. Mahmut nê axa û mîran ra tayên îdam keno û otorîteyî reyna gêno xo dest.

Nê tarîxî ra dima polîtîkaya Osmanîyan sey heme eşîran, eşîranê kurdan rê zî tesîr kena û badê Fermana Tanzîmatî eşîrê kurdan dest bi serewedaritişî kenê. Çünke bi nê fermanî eşîrê kurdan heqê otonomî kenê vinî û heruna mîr û axayan walîyê Osmanîyan gênê. No ferman serra 1839î de yeno îlankerdiş û 1840 de Wan de serewedaritişê eşîran dest pa keno.¹⁴

1840 ra dima 1842 de Bedîrxanî îsyân kenê û no îsyân 4 serrî xo ver dano. 4 serran ra tepîya Mîr Bedîrxan mexlub beno û ey benê Îstanbul dima o zî daxîl xeylê mîr û axayê kurdan surgun benê. Nê atmosferî de Şêx Ubeydullah zî îsyân keno la nê îsyânî ra tepîya o û lajê ey tepêşênê û surgunê Mekke benê.

¹¹ Ahmet İlyas, Türkiye’de Aşiret-Siyaset İlişkisi(1923-1973)(Tezê Doktorayî), Erzirom, 2014, r. 21

¹² Altan Tan, Kürt Sorunu, Ya Tam Kardeşlik, Ya Hep Birlikte Kölelik, Timaş Yayınları, İstanbul, 2009, r. 78-79.

¹³ Ahmet İlyas, e.c, r.25

¹⁴ Musa Çadırcı, Tanzimat Sürecinde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları, TTK, Ankara, 1991, r. 193.

Nê serewedaritişan ra dima II. Abdulhamit beno padişahê Osmanîyan û poitîkaya verên vurneno. Çünke Fermanê Tanzîmatî ra dima amancê Dewleta Osmanîyan eşîran vilakerdiş bi, nê amancî de tesîrê II. Mahmuî xeylê est bi la II. Abdulhamît nê polîtîkayî ra fek veradano û wazeno ke eşîran reyna qewetin kero û xo ya girêdo. Goreyê nê amancê xo 1892 de Îstanbul de Mektebê Eşîran akeno. II. Abdulhamît wazeno ke qeçanê reîsanê eşîran tedrisatê xo ra ravêno û goreyê fikre xo înan biresno.¹⁵

II. Abdulhamit Mektebê Eşîran a pîya serra 1891î de eşîranê kurdan ra bi nameyê “Hamidiye Alaylari” yew ordî virazeno û nê ordîyî hemverê Rûsya û Îranî resneno. Eynî wext de Alayê Hemîdîyeyî hemverê kurdan zî ge-ge mucadele kenê û II. Abdulhamît bi nê hemleyî otorîteyê dewleta Osmanîyan reyna tesîs keno. Goreyê zaf nuştoxan no ordî bingeyê sistemê qorucitî yo.¹⁶ Bingeyê nê alayan verê mabênê Riha û Mêrdînî de çebîya û di qolan ra 24 alayî awan bî.

Nê alayî wina bî:¹⁷

Grûba Milan: Îbrahîm Paşa

Tablo 1. Alayê Hemîdîyeyî – Grûba Milan

Nameyê Eşîre	Mintiqaya Eşîre	Hûmara Alayan
Cîbran	Deşte, Kop	4
Hesenan	Milazgir	6
Zirkan	Xinûs, Tatos, Gogsî	2
Milan	Wêranşar	5
Qeregeçilî	Riha	1
Berezan	Sirûc	2
Kome		20

¹⁵ Lale Yalçın-Heckmann, Kürtlerde Aşiret ve Akrabalık İlişkileri (Çapa 4in), İletişim Yayınları, İstanbul, 2016 r. 86.

¹⁶ Ahmet Akgündüz, Güneydoğu Meselesi ve Çözüm Yolları, Osmanlı Araştırma Vakfı, İstanbul, 1994, r. 35.

¹⁷ Ahmet İlyas, Türkiye’de Aşiret-Siyaset İlişkisi(1923-1973)(Tezê Doktorayî), Erzirom, 2014, r. 33

Grûba Zîlan: Huseyin Paşa

Tablo 2. Alayê Hemîdîyeyî – Grûba Zîlan

Nameyê Eşîre	Mintiqaya Eşîre	Hûmara Alayan
Selîm Axa	Agirî	4
Heyderan	Wan, Mûradîye, Patnos	5
Ademan	Agirî	1
Tokaryan	Agirî	1
Zîlan	Agirî	2
Celalîyan	Agirî	1
Sipkan	Eleşkîrt	2
Kome		16

Hûmara nê alayan verê 36 a la dima 63 alayî awan benê. Demê II. Abdulhamîtî bi tesirê eşîran mabênê kurdan û dewlete munaqeseyî vêşî nêbenê la badê II. Abdulhamîtî rewşe vurêna. Badê şerê cîhanî yo yewinî de Dewleta Osmanîyan xeylê bêqewet manena û no welwele de îradeyê kurdan zî beno parçe-parçe.

Tayê eşîrî bi hukmatê Îstanbulî ya, tayê eşîrî zî bi hukmatê M. Kemalî ya piya hereket kenê û no mabênde xeylê îşyanê kurdan benê. Heta ke Komara Tirkîya îlan bena nê serewedaritişî hetê dewlete ra sey serabutanê munferîtan muamele vînenê. La wexto ke Komara Tirkîya îlan bena û dewlete awankerdişê xo tamam kena rewşe vurêna û encamê na rewşe de Serewedaritişê Şêx Seîdî dest pakeno. Nê serewedaritişî ra heta Serewedaritişê Dêrsimî polîtîkayê dewlete qîrkerdişî ser o dewam kenê. Ê na polîtîka xeylê wext dewam kena.

2.2. ÎLANKERDIŞÊ REJÎMÊ KOMARE RA DIMA REWŞA EŞÎRAN

Mustafa Kemal û embazê ci îlankerdişê rejîmê komare ra dima heme hetanê dewlete de benê wayîrê qewetî û wazenê ke Komara Tirkîya, Dewleta Osmanîyan ra cîya yew dewlete bo. Qandê coy metodê hereketê înan cîya beno. Fikrê ke demanê peyênan yê Dewleta Osmanîyan de ceribneyayê (sey yewbîyayîşê musulmanan ûsn.)

hetê nê kadroyê neweyî ra terk benê û no kadroyo newe wazeno ke dewletêka modern tesîs bikero.

Qandê eşîran sey Rapora Mustafa Abdulhalik Begî (Renda), Planê Islahatê Rojhelatî û Qanûnê Îskanî yê 1927î, Awankerdişê Mufetîşîti ya Pêroyî, Rapora Ismet Inonu ya 1935î, Rapora 1935î ya Abidin Ozmenî, Rapora Rojhelatî ya Celal Bayarî û Rapora Meselaya Rojhelatî ya Necmettin Sahir Silanî gelek rapor û qanûnî virazeyenê labelê dewleta newî zî nêşkena eşîran vinîkero.

Reyna polîtîkayo kehen keweno dewre û kurdî bi destê eşîran yenê terbiye kerdiş. No mabên de sîstem vurêno û reîsê eşîran êdî benê sîsyasetmedar. Herçiqa heta serra 1950î de tesîrê eşîran meclîs de çin bo zî 1950î ra dima reîsê eşîran benê sîsyasetmedar û kewenê meclîs.

Heta serranê 1950î de semedo ke Tirkîya de yew partî tena est bî, reqabet çin bî û coka kesî qaxuyê reyan nêantê. Labelê 1950î ra dima sîstemê Tirkîya zî vurîya û êdî yew partî ney zaf partî kewtî weçînişan. Tiya yew anektod tesîrê eşîran reyna musneno ma.

Serra 1950î de weçînayîşê pêroyî de bajaranê kurdan de 32 parlementeran ra 28ê ci DP (Partîyo Demokrat) 3yê ci CHP (Partîya Komare yê Şarî) 1ê ci zî namzedo xoser qezenç keno. serra 1954î de reyê Dpyî xeylê benê vêşî û 90 bajaranê kurdan de 90 Parlementerî ra 60 yê ci DP, 60 ê ci zî CHP vejeno. Serra 1957î de bajaranê kurdan de 41 parlementerî ra 28 ê ci DP 12 yê ci CHP û 1ê ci zî namzedo xoser qezenç keno. No tablo weçînayîşan de tesîrê eşîran mojneno ma. Mavajîme CHP serra 1950î de Riha ra Parlementer nêvejeno, 1954 de 9in 1î gêno labelê serra 1957î de semedo ke eşîrê Riha lîsteya DPyî nêcîbnenê pêro pîya ravêrenê CHP û parlementeranê Riha hemine CHP qezenç keno.¹⁸

Nê prosesî ra dima eşîrî seba partîyan sey depoyê reyan ameyî vîneyayîş. Çünke yew merdimî îkna kerdiş goreyê des hezaran merdimî îkna kerdişî zaf rehet bi û partîyanê sîyasîyan zî rayîro rehet tercîh kerdêne.

No mabên de reîsanê eşîran rê û şexan rê rayîrê meclîsî abîya bi û no rayîr ra heme karê xo hel kerdêne. Xora heme eşîran de qewetê sîlehan est bî, nê qewetî rê qewto sîyasî zî bi daxîl û heta ewro zî na rewşe dewam kena.

¹⁸ Albumê TBMMyî, https://www.tbmm.gov.tr/TBMM_Album.htm

BEŞO DIYÎN : SÊWREGI DE TARÎXÊ EŞÎRAN Û EŞÎRÊ DIMİLÎYAN(KIRMANCAN)

Ma do nê beşî de goreyê belgeyanê tarîxîyan û tayê kitabên Sêwregi de tarîxê eşîran ser o tayê melumatî bidê û nê melumatan ra dima goreyê panc mintiqayan eşîranê dimilîyan (kirmancan) bidê naskerdene.

1. VIZÊR RA EWRO EŞÎRÊ SÊWREGI

Semedo ke tarîxê Sêwregi zaf kehen o xeylê eşîrî Sêwregi de ciwîyayê. Nê eşîran ra tayê ci hema zî Sêwregi de mendê la xeylê eşîrî zî yan vila bîyê yan zî Sêwregi de nêmendê. Ma do nika goreyê belgeyanê tarîxîyan heme eşîrê ke qeydan de estê lîstekerê.

Semedo ke eşîran ser o xebata tewr hîra xebata¹⁹ Cevdet Turkay bî ma kitabê ey ra qebîla, cemat û eşîrê ke bi Sêwregi têkilîya înan esta heme tesbît kerdî û tablo de kerdî rêze.

Tablo-3 *Lîsteyê Eşîran yê ke Sêwregi de Ciwîyayê*

Rîpelê Kitabî	Eşîre/Cemat/Qebîla	Mintiqayê Ke Eşîre Tede Esta	Koma Eşîre
32	Ceme	Sêwregi	-
33	Cîqanişî	Sêwregi, Aldûş, Reqqa, Meletî	Ekrad
38	Qeregeçî	Dîyarbekir, Balıkesir, Sêwregi, Anqara, Haymana, Bêrecûg, Kütahya, Mêrdîn, Gördös(SaRihanlı)	Türkman
40	Makramanlı	Reqqa, Han-I Barçınlı Sêwregi, Aldûş, Reqqa, Meletî	Ekrad
43	Şeyxan, Şeyxanişî	Reqqa, Sirûc, Dîyarbekir,	Ekrad

¹⁹ Cevdet Türkay, Başbakanlık Arşive Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğunda Oymak Aşiret Ve Cemaatler, İşaret Yayınları, Çapa 3yin, İstanbul, 2012

		Sêwregi, Mêrdîn, Musul	
53	Anter/lü	Riha, Reqqa, Sêwregii Dîyarbekir, Mêrdîn	Türkman
57	Bayki	Kedene Köyü(Qetîne?) Sêwregi, Samsat(Meletî)	-
60	Beni hatib – beni hatab	Sêwregi, Mêrdîn	Arab
63	Biroş	Sêwregi	-
64	Bizikî-i geylan	Reqqa, Samsad, Riha, Sêwregi, Meraş	Ekrad
65	Bozan, Bozanlı, Bozanlı cerıdı	Sêwregi, Riha, Şam, Reqqa, Mêrdîn, Edremid(Karesi)	Ekrad
77	Ezir	Sêwregi	Ekrad
78	Gedne?	Bûcax(Sêwregi), Reqqa, Aldûş û Kolik	-
82	Xalidlî	Sêwregi, Reqqa, Riha, Mut, Elcewaz, Dîyarbekir, Erzirom	Êzidi Ekrad
91	Karacor, karaçor	Pali, Sêwregi	Ekrad
111	Mukrîyan	Kilis, Sêwregi, Dîyarbekir	Ekrad
125	Rışwan	Meletî, Anqara, Reqqa, Haleb, Ayıntab, Kırşehri, Kastamonı, Meraş, Hısn-I Mansur, Nizib, Bêrecûg, Sêwregi, Sêwas, Bozok	Ekrad
135	Şeyxan	Mêrdîn, Reqqa, Dîyarbekir, Musul, Trablus, Sêwregi, Anqara, Kars-I Meraş, Riha	Êzidi

140	Tiridî	Mumi(Bidlîs), Sêwregi, Cizre, Wan	Ekrad
175	Aman	Sêwregi	-
176	Ereblû	Sêwregi	Türkman yörükan
182	Atma, Atmali	Meraş, Elbistan, Sêwregi, Anqara, Arabgir, Çirmen, Keban Madeni, Erzirom, Reqqa, Dîyarbekir, Kars, Çıldır, Meletî, Sêwas, Kangal, Şşudi, Targud(Konya)	Ekrad
196	Başıbüyük	Haçin(Meraş), Simav, Meraş, Sêwregi, Niğde, Üsküdar(Kocaeli)	Yörükan
216	Bozan, Bozanli	Sêwregi, Reqqa, Mêrdîn, Karacaşehir, Riha, Trablus-U Şam Anqara, Haymana, Meraş, Zülkadiriye, Sêwregi, Ergani, Ordu, İncesu(Niğde), Şumnu(Niğbolu) Erzirom, Qers, Çıldır	Ekrad
217	Bozcalar		Yörükan
218	Bozkoyunlu	Sêwregi	Türkman
221	Bucaxijî	Sêwregi	Yörükan
245	Çakan, çakanlu	Kaş, Reqqa, Sêwregi, Aldûş, Kolik, Karahisar-I Develi	Yörükan

283	Dêsmarij	Aldûş, Kolik	-
		Reqqa, Karahisar-I Sahib,	
		Çemişgezek, Karaman,	
		Sêwregi, Adana, Sis,	Türkman
287	Dögerli, döğer	Sêwas, Menteşe, Haleb,	ekradı
		Aydın, Meraş,	
		Dîyarbekir, Alaca	
		Hanı(Kangal)	
		Meletî, Erzirom,	
		Karaman, Adana,	
316	Geden, gedenli, gedene	Kayseriyye, Reqqa,	Türkman
		Sêwregi,	ekradı
		Çarsancak(Dîyarbekir)	
		Aldûş, Kolik	
334	Hacıdanlı	Sêwregi	Yörükân
		Reqqa, Riha, Sêwregi,	
		Karahisar-I Şarki, Şeyatinperest	
342	Xalîdlû	Ayıntab, Eleşgird, ekrad	
		Bêrecûg, Erzirom, yörükânı	
		Elcewaz, Mut	
360	Holu(holi)	Sêwregi	Yörükân
		Yüreğir, Sêwregi,	
388	Qamîşlû	Erzirom, Malazgird,	Türkman
		Haleb, Reqqai, Adana	
408	Qeregeçî	Sêwregi	Türkman
			yörükân
		Kilis, Haleb, Sêwregi,	
425	Kavaklu	Reqqa, Edirne, Yörükân	
		Boyabad(Kastamoni)	
430	Kazıklı	Reqqa, Sêwas, Bozok, Türkman	
		Meraş, Tarsus, Adana, yörükân	

		Sêwregi...	
440	Kis, kisli	Dîyarbekir, Reqqa, Sêwregi, Meletî, Mêrdîn	Arab
448	Kızılali, kızılaliler	Anamur, Kars-I Meraş, Sêwregi, Hama, İçel, Tarsus, Adana...	Türkman yörükân
454	Kocahacılı	Ergani, Sêwregi, Dîyarbekir, Sêwas, Yahyalı(Kayseriyye)	Türkman
458	Koyunculu	Adana, SaRihan, Karaman, Sêwregi...	Konar göçer türkman yörükânı
468	Kuleatlı	Sêwregi	Yörükân
470	Kumcuyân	Sêwregi	Göçer ekrad
476	Kuzgun, kuzgunlu	Sêwregi, Selanik, Erzirom, Silistre	Yörükân
481	Kürdler, kürdili	Çankırı, Zor, Musul, Teke, Sêwregi, Adana, Amasya, Dîyarbekir, Amasya, Ordu, Edirne, Wan, İzmir, Niğde, Canik...	Türkman ekradı yörükânı
483	Kurî, kurîkan	Sêwregi, Reqqa, Sêwas, Karaman, Reqqa, Kocaeli, Biga, Karahisar, Aydın, Karasi, Anqara, Arabgir, Dîyarbekir,	Yörükân
502-3	Modana Kurdan (Modan-ı Ekrad)	Bayezid, Ahıska, Qers, Çıldır, Sêwregi, Aksaray, Kütahya, Saruhan, Erzirom, Niğde, Mêrdîn, Bursa, Çatalca(İstanbul) İpsala, Evreşe,	Türkman ekradı

513	Narlıca(narluca benam ahmed)	Sêwregi, Mud, Nehrül Civar (Ayıntab)	Yörükan
526	Oyuklu	Sêwregi	Yörükan
530	Örtülü	Sêwregi, Aksaray	Türkman
537	Pulasatlı	Sêwregi	-
543	Rûmîyan	Sêwregi, Hısn-I Mansur, Nizib, Bêrecûg, Reqqa, Ayıntab, Erzirom, Kars, Ahıska, Sêwas, Meletî, Tokat, Karaman, Aydın Sis, Tarsus, Adana, İçel,	Yerli ve konar göçer türkman ekradı
565	Savlı(savlu)	Kütahya, Çemişgezek, Sêwregi, Çan(Biga)	Yörükan
582	Sulutarıklı	Sêwregi	Ekrad
588	Şahab, Şahablı	Sêwregi, Erzirom, Kas, Çıldır, Sêwas, Kilis, Yabanabad(Anqara)	Türkman ekradı
592	Şarkiyan	Erzirom, Dîyarbekir, Reqqa, Kilis, Mêrdîn, Behremaz(Ergani)	Türkman
613	Telbender	Sêwregi	Ekrad
616	Tireli(bireli)	Sêwregi, Meletî	-
618	Toğan, doğan (toğanlı-doğanlı ekradı)	Reqqa, Erzirom, Kars, Ahıska, Sêwregi, Niğde, Aydın, Meraş, Kütahya...	Türkman ekradı
641	Üçkapulu	Sêwregi, Niğde	Yörükan
658	Yılanlı	Sêwregi, Kurşunlu	Yörükan

A-) Tablo de estuna yewin rîpelê kitabî yo ke ma melumat girewto îfade kena. Estuna dîyin nameyê eşîre, cemat û qebîla îfade kena. Estuna hîrêyin mintiqayê ke na eşîre tede ciwîyaya îfade kena. Estuna çarin zî sey “Ekrad”, “Yörükan”, “Türkman” ûsn. koman îfade kena. Çünke demê Osmanîyan de hema-hema heme eşîrî bi yew kome namekerdên.

B-) Nameyê eşîran û nameyê bajaran de ê yê ke melumatê ma est bî ma goreyê kirmanckî(dimilkî) redakte kerdî la tayê nameyê ke melumatê ma çin bî û tayê nameyê taybetî zî ma sey kitabî nuştî.

C-) Estuna “**Koma Eşîre**” de zî semedo ke îfadeyê kitabî îfadeyê Dewleta Osmanîyan bî û goreyê xo yew manaya xo est bî ma sey înan nuşt labelê ma do manaya înan cêr ra binusê. Nê nameyan ra **Ekrad**: erebkî de zafhûmarê çekuya “kurd”î yo. (Tr: Kürtler) **Yörükan**: Eşîrê ke debareyê xo bi heywanan kenê û nê eşîrî koçer ê. **Türkman**: Goreyê tayê melumatan na çekuye farisî ra ameya û eslê çekuye **Turkmanend** o “manend” zî yeno manaya sey. Eke ma çekuye sey nê melumatî qrbul bikerê manaya çekuya “Türkman” bena “sey tirkan” (Tr: Türk gibi) tayê melumatî zî estê ke na çekuye sey nameyê yew eşîra tirkan qebul kenê.

Tablo de termê zaf tēmîyankewteyî “**Türkman ekradı**” û “**Ekrad Türkmanı**” yê. Nê nameyan ser o gelek munaqeseyî estê.

Wexto ke ma ewnîyenê eşîrê ke sey “**Türkman ekradı**” name girewto ra ma vînenê ke nê eşîrî hem bajaranê kurdan de hem zî bajaranê tirkan de ciwîyenê. Îxtîmal o ke no semed ra înan rê no name deyayo. Çünke komanê eşîran de goreyê “**Türkman ekradı**”, “**Ekrad Türkmanı**” hîna tayê ravêreno. Mesela Tabloyê ma de no name qet nêravêreno. Eke ma tayê şertan bigîrê xo ver, ma vînenê ke na teorî tayêna bena xurt.

Mesela; ma zanê ke goreyê tirkan, sey eşîre ciwîyayîş kurdan de hîna vêşî yo û wexto ke eşîrê kurdan bîyê girdî tarîx de tim surgun bîyê bajaranê tirkan. No semed ra na teorî hîna vêşî bena xurt. Goreyê na teorî kes eşkeno vajo ke; cematê tirkan yê ke seba tewir-tewri meqsedan terefê dewlet ra ameyê kurdan mîyan, ê zî benê **Ekrad Türkmanı**.

2. TIRKÎYA DE TAYÊ EŞÎRÊ KIRMANCAN (DIMİLÎYAN) Û MESELAYA NASNAMEYÎ

Seke her kesî ra melum o; yew problemê kirmancan (dimilîyan) zî xonamekerdiş o. Goreyê melumatan ma zanê ke, her mintiqaya ke kirmancî(dimilî) tede ciwîyenê nameyê înan cîya-cîya yo. Heta tayê mintiqayî tayê mintiqayan fehm nêkenê. Eke yew cigêrayoxo xerîb di mintiqayanê kirmancan(dimilîyan) zîyaret bikero û goreyê nê şertê ke ma cor ra behs kerdo bifikîrîyo, beno ke vajo nê di mintiqayî cîya-cîya qewman ra yê. Tabî xeylê sebebê na rewşe estê. Sebeban ra yew zî, ziwanê xo de perwerde nêvînayiş o. Eke nê însanan zî bi ziwanê xo biwendêne, hem nameyê înan hende cîya-cîya nêbîyêne, hem zî yewbînan ra fehm kerdêne.

Ma qandê xebata xo bi mensubanê eşîran roportajî viraştî û ma na pers zî pers kerd. Bê îstîsna heme merdiman nameyê xo sey **Dimilî** vat û goreyê vatişê înan, kalikanê înan zî xo sey **Dimilî** name kerdo. Meseleyê xonamekerdiş de Malmîsanij wîna vano:

“Kurdê ke bi lehçeya dimilî qisey kenê mintîqa ra mintîqa sey Kird, Kirmanc, Dimilî, Dimlî, Dimbilî û Zaza nameyanê cîyayana name benê. Lehçeya ke qisey kenê zî goreyê nê nameyan sey Kirdkî, Kirmancî/Kirmanckî, Dimilkî/Dimilî, Dimlî Zazakî yan zî “So-bê” nameyî gênê.”²⁰

Xonamekerdişî ra dima yewna mesele esto ke; no mesele meseleyêko qedîm o. Kurdbîyayîşê Dimilîyan/Kirmancan/Kirdan/Zazayan. Semedo ke no mesele zî bi meseleyê eşîran girêdayî yo ma waşt ke no mesele de yew cigêrayîşêk vîrazê.

Kitabê Ercan Çağlayanî²¹ ra çend notî:

“Zazayî goreyê cografya ya ke ciwîyenê embiryanê înan cîya-cîya nameyanê înan name kenê. Mesela Kurmancî înan rê vanê Dimilî, Tirkî vanê Zaza û Ermenî vanê Delmîk yan zî Zaza-Kurd.” (r.26)

“Qeydanê tarîxîyan de Deylem ra Anadolu koçkerdişêk ra qet behs nêbeno xora Mînorskiy zî na teorî ra sey îxtîmalêk behs keno. Goreyê nê melumatan na teorî zî ehemîyetê xo kena vindî.” (r.38)

²⁰ Malmîsanij, Kird, Kirmanc, Dımilî veya Zaza Kürtleri, Deng Yayınları Broşür Dizisi, İstanbul, 1996. r.4

²¹ Ercan Çağlayan, Zazalar –Tarih, Kültür ve Kimlik, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları (2. Baskı), İstanbul 2016.

“Çimeyanê Ereban de zazayan ra sey kurdan behs beno û sey welatê zazayano sifteyên zî, musul û botan ra behs beno. Çimeyê ke behsê zazayan tede vêrenê:

(seserra 9.) **Ebu Henîfe El-Dînawerî**; Dimilî soyê bermekî ra yê û kurdî yê.

(seserra 10.) **Mes’udî**; dimilîyan ra sey Denabîle behs keno û vano; mabênê Musul û Cudî de meskun ê.

(seserra 14.) **Îbn Fazullah El Omerî**: Dunbilîyan ra sey eşîrêna kurdan behs keno û welatê înan sey Musul nîşan dano.

(seserra 15.) **Îbn-î Xellîkan**: Dimilîyan ra sey qebîleyêka kurdan, Zerzî/zerazî behs keno û vano dimilîyan wextê xelîfeyê EbbasîyanHarun Reşîdî koç kerdo û ameyê Anadolu (rojhelat, rojhelatê başurî)” (r.62)

“Eser o ke hetê Katîp Çelebî ra mabênê seserra 17in nusîyayo, Zazayan ra set Dunbelî behs keno û semedê Çemişgezekî -ke; ûca de Dunbelî meskun ê-melumatî dano. Katip Çelebî ifade keno ke; verê Dewleta Osmanîyan Çemişgezekî Kurdîstanî rê merkezî kerda.” (r.67)

“Evlîya Çelebî Meletî, Xarpêt, Pali, Riha, Dîyarbekir, Dara Hênî, Çepaxçur(Çêwlig),Bidlîs, Wan û îran (Xoy, Salmas, Urmîye) ra gêrayo û derheqê zazayan da melumatê bi teferruatî dayê. Evliya Çelebî Zazayanê Anadolu ra sey “Ekra-d-i Zaza” behs keno ê yê ke Îran de ciwîyenê zî sey “Dumbilî” behs keno.(r.67)

“Evlîya Çelebî Zazayan ra sey eşîre behs keno: “Bu şehre Palu Kal’asından sekiz sa’atde gelirken nehr-i Murâd üzre Çapakçur cîsr-i aziminden ubur ederken Bingöl yaylasına çıkan aşîret-i Hâltî ve aşîret-i Çekvânî ve aşîret-i Yezidi ve aşîret-i Zaza ve Zabârî ve Lolo ve aşîret-i İzoli ve Şikaki ve Kiki aşîretleri ki cümle iki yüz bin âdem-i Ekra-d ve on kerre yüz bin gufsend-i devabat olup cîsr üzre Çapakçur beginin ademleri kuş uçurmayıp öşür alırlar.” (r.68)

“Kamus’ul Alam de Şemseddîn Samî kirmancan(dimilîyan) ra sey kurdan behs keno. nimûne: Wexto ke behsê nufusê Sêwregi keno vano: “Nufusê Sêwregi 38.730 yo. Nînan ra; 25.558 kesî, sey Tirk, Kurd, Çerkez û Erebi musulman ê, 922

kesî êzidî yê, 7250 kes armenî, armenîyê katolîkî û protestan ê, 1.000 kes zî Yaqubî Suryanî yo.” (r.70)

Tîya de di îxtîmalî estê, yan o wext (1889-1898) Sêwregi de Kirmancî (Dimilî) çin bîyê. Yan zî Şemseddîn Samî zî Kirmancan (Dimilîyan) ra sey Kurdan behs kerdo. Xora yew merdim ê serran de biewnîyo nufusê Sêwregi ra o do bivîno ke eşîrê Dimilîyan yê Sêwregi o wext zî est bîyê.²²

“Literaturê Kemalîstî de derheqê Zazayan melumato tewr verên Nutuk de ravêreno. Kumandanê Kolorduyanê 12in û 20inî, 13yê Tebaxa 1919î de yew telgrafa şîfreyin rusnenê Mustafa Kemalî rê û o zî 21ê Tebaxa 1919î de înan rê wina cewab dano: (...) Maddeyê hîrêyînî de mabênê Erzîngan û Sêwasî de tehayulê Armenîtîyêka 31ûtekâsîf (Xeyalê vêşî bîyayîşî yê Armenîyan)bê bêilmî û nêzanayîşî çîyêk nîyo. Verê herbî de bira(bîle)sakîne ucayî zafê ci Tirkî bî, tayê ci Kurdê ke înan rê Zaza vajêno bî û zaf tay zî Armenî est bî.” (r.85-86)

Seke Ercan Çaglayanî goreyê xeylê belgeyanê tarîxîyan behs kerdo kurdbîyayîşê dimilîyan/kirmancan/kirdan/zazayan ser o munaqeşekerdiş karêko betal aseno.

Bê nê melumatan qandê îstîxbaratî dewlete yew rapor kerdo hazir û eslê nê raporî ser o tarîx çin o. Doğu Perinçek nê raporî şeklêna vînenê û tewr verê serra 1987î de hûmara 51in yê kovara “2000e Doğru” de neşr keno. Tayê hedîseyan ra ma texmîn kenê ke rapor 1966ra dima hazir bîyo.²³

Dima no rapor sey kitabî²⁴ çap bena û goreyê edîtorê nê kitabî no rapor hetê dewlete ra seba deşîfrekerdişê eşîran ameyo hazirkerdiş. Rapor de 23 wîlayetanê Tirkîya ra xeylên eşîrî ca gênê. Eşîrî goreyê nufus, ziwan û mintiqayan ameyê kategorîzekerdiş. Hetê bînî ra derheqê reîsê eşîre û fikrê eşîre yê polîtîkan melumatan zî rapor da ca girewto.

Goreyê nê raporî eşîrê ke kurdkî qalîkenê 1.996.972 kesî yê. Seke yeno fehmkerdiş, no nufus tena ê dewan o û heme eşîran zî rapor de ca nêgirewto. Rapor

²² Dr. Ihsan Satış, 1835 tarihli Siverek Nüfus Defteri 1-2-3 : Nê kitaban de qeydanê nufusî vînayiş mumkun o.

²³ Rîpelê 314î de mabênê buxaxijan de qandê kîştîşê Faik Bucakî yew xusumet ra behs keno. Faik Bucak 1966 de kîşêno

²⁴Komîsyon, Aşîretler Raporu (Çapa 3in), Kaynak Yayinlari, İstanbul, 2014.

de kesê ke kirmanckî(dimilkî/zazakî) qisey kenê sey kurdan hesabîyayê. (Kürtçe-Zaza)

Ma tabloyê cêrênî de nê eşîran ra tayê nimûneyî dayê:

Tablo – 4 *Tayê Eşîran de Têkilîya Kurdî û Kirmanckî (Dimilkî)*

Nameyê Eşîre	Nufusê Eşîre	Ziwanê Eşîre	Mezhebê Eşîre	Reîsê Eşîre	Cayê ke na Eşîre Tede Esta	Derheqê Eşîre de Melumatê Îstîxbaratî
Kurdan	340	<u>Kurdî</u>	Henefî	Huseyin	Qezaya Alduşî, Nahîyeya Taraksuyî, Dewa Demirtaşî û mezrayê na dewe.	Daxîlê îsyanan nêbîya, bi welatê ma girêdayî ya, koçer nîya.
Yahkîk	3500	<u>Kurdî (Zaza)</u>	Şafî	Sait Goker	Merkezê Dara Hênî, Doganca, Sureklî, Çevirme, Tarlabashi, kilçadir, ekînyolu, çiçekyayla û agaçyolu.	Sêwregî û Nizîp de zî esta. Daxîlê îsyanan bîya, bi welatê ma girêdayî ya, koçer nîya.
Zikî	6000	<u>Kurdî (Zaza)</u>	Şafî	Îbrahim Ataoglu	Qezaya Dara Hênî. Merkezê Nahîyeya Çaytepe. Şehîttepe, Gozutok, Balgoze, Dilektaşî, Yîgîtbaşî, Çanakçı, Koçsirtî ûsn. Qezaya Kanîreş û dewa Baglîîsa.	Qezaya Erziromî Xinûs (Kela) de zî mensubê na eşîre estê. Nezan û muteasib ê. Daxîlê Îsyani bîyê. Xinûs de lajê Şêx Seîdî ra hes kenê. Girêdeyayeyê Welatî asenê. Koçer nîyê.

Şeyh Hasanlı	2140	Kurdî	Caferî - Elewî	Reîsêko belli çin o.	Gumuşhane de qezaya Kelkîtî. Dewê Çomelcîk, Kozoglu, Devekorusu, Gulluce, Obalar û Akdag.	Qezaya Modanî (Mutkî): dewê Yuvalidam, Kayram, Yazici û Mezraya Taşyol.	Ahmet Sayîk	Duban	1400	<u>Kurdî</u>	Şafi
Komsorl	447	Kurdî	Elewî –	Hidir	Qezaya Têrcanî: dewê Yuvali, Uçpinar, Agoren, Armutluk.	Qezaya Modanî: dewê Çatalerîk, Kovanli, Meydan û Belli	Sait Yeşilirmak	Velo	1500	<u>Kurdî</u>	Şafi
Zaza	75	Kurdî	Henefî	Suleyman	Diyarbakir dewa Yolboyu.						
Qebîlayê Eşîre: 1-Xençer											
2-Dijwar											
Îsyane Mutkî û Sasonî de											
ca girewto. Hemverê											
welatê ma fikrê ci normal											
o. Bi eşîranê Velo û											
Tarlan dişmenîya ci esta.											
Koçer nîyê.											
Qebîlaya Eşîre: Mehmûd.											
Daxîlê Îsyane Mutkî											
bîyê. Bi eşîranê Buban u											
Maksa dişmenîya ci esta.											
Qasê 20 keyeyo Ermenî											
zî înan mîyan de estê.											
Koçer nîyê.											
Daxîlê îsyane Şêx Seîdî											
bîya. Hîna vêşî Sêwregî û											
Çewlîg de manena. Nêm-											
koçer a.											
Sewbîna dewana dostêya											
înan esta. Daxîlê îsyanan											
nêbîyê.											
Ezîrgan û Tuncelî de											
merdimê înan estê.											
Daxîlê îsyanan nêbîyê.											
Neslê neweyî Kurdî bi											
temamî terk kerda,											
tena extîyarî/kokimî											
qisey kenê. Bi welatê ma											
û bi înkilabana Atatürkî											
girêdeyaye yê.											

Seke cor ra zî fehm beno dewlete zî demo ke ewnîyena kirmancan (dimilîyan) ra sey kurd qebl kena. No rapor îsbatê nê ewnîyayîşî yo.

Nê meseleyî de ma eşkenê kitabê Ziya Gokalpî “Kürt Aşireleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler”î ra zî tayê nimûneyan bigîrê. Zîya Gokalp kitabê xo de derheqê tarîxê eşîran de wina vano:

“Tarîxî de şahîdiya hîrê çîyan yena qebulkerdiş. 1- Dokumantê nuşteki 2- Abîdeyi 3- melumatê fekkî.

Etnografya de dokumantê nuşteki zaf çîn ê. Eke yew eşîre ra dewletêk nêvirazîyo, eşîrên qiyam nêkero nameyê ci tarîx de nêravêreno.

Eşîran de abîdeyi zî zêde çîn ê labelê melumatê fekkî û çîyê folklorîki zaf ê.

Yanê tarîxê eşîran melumatê înan o fekkî yo.”²⁵

Derheqê xonamekerdişî de zî goreyê Ziya Gokalpî, Miletê Kurd panc qewman ra muteşekîl o. Nê qewmî:

- Kurmanc
- Zaza (Dimilî/Kirmanc/Kird)
- Goran
- Lor
- Soran²⁶

Abirnayîşê nê qewman goreyê eseranê edebîyan keno û heta gramerî ra behsê tayê probleman keno. Pêfêhmkerdişî sey delîl musneno û vano beno ke; her yew wayîrê yew ziwanî bo. Eynî millet, ziwanê cîyayî. Tîya de ganî ziwannasî behsê nê meselî bikerê. Gelo çîyêko wina mumkun o yan nemumkun o?

²⁵ Ziya Gokalp, Kürt aşiretleri hakkında sosyolojik tetkikler, Bilgeoğuz Yayinlari, İstanbul, 2013. r.14

²⁶ e.c. r. 27

Goreyê fikrê ma çîyêko wina mumkun nîyo. Eke kes behsê yew millet bikero û hetê zîwanî ra nê milletî ser o cigêrayişêk bikero kes vînenê ke; her zîwan lehçeyan ra, şîweyan ra û fekan ra mutesekîl o. Ê ge-ge mumkun o ke tayê lehçeyî yewbînan ra fehm nêkerê.

Nimûneyî²⁷:

Tirkî	Yakûtkî
Nasîlsîmîz?	Haydah oloroğut
Sen çok hızlı konuşuyorsun.	En olus turkgennik sangarağın
Biz sabahleyin erken kalkarız.	Bihigi sarsıarda erte turabıt

Tirkî	Çuvaşkî
Öğrenciler okula gittiler.	Vîreneksem şkula kayriş
O, iyi iş yapar.	Vıl layih is tivat
Dilin kemiği yok.	Çılhen şımmi suh

Nê nimûneyan vêşîkerdiş mumkun o la goreyê ma qandê fehmkerdiş nê bes ê. Meseleyê xo namekerdiş de qalê peyênî wa reyna Ziya Gokalp vajo:

*“Zazayî zî xo rê vanê kird û kurmancan rê zî vanê kirdasî yan zî kurdasî. Tirkan nameyê Kurdî tena kurmancan rê xas kerdo. Wexto ke bipersê vajê: Filan kes kurd o yan tirk o? Uca de kurdî ra qestê înan kurmanc o. Ê yê ke dimilîyan rê nameyê “zaza”yî dayo tirkî yê. Çekuya zazayî ne dimilî xo rê vanê, ne zî kurmancî înan rê vanê zaza.”*²⁸

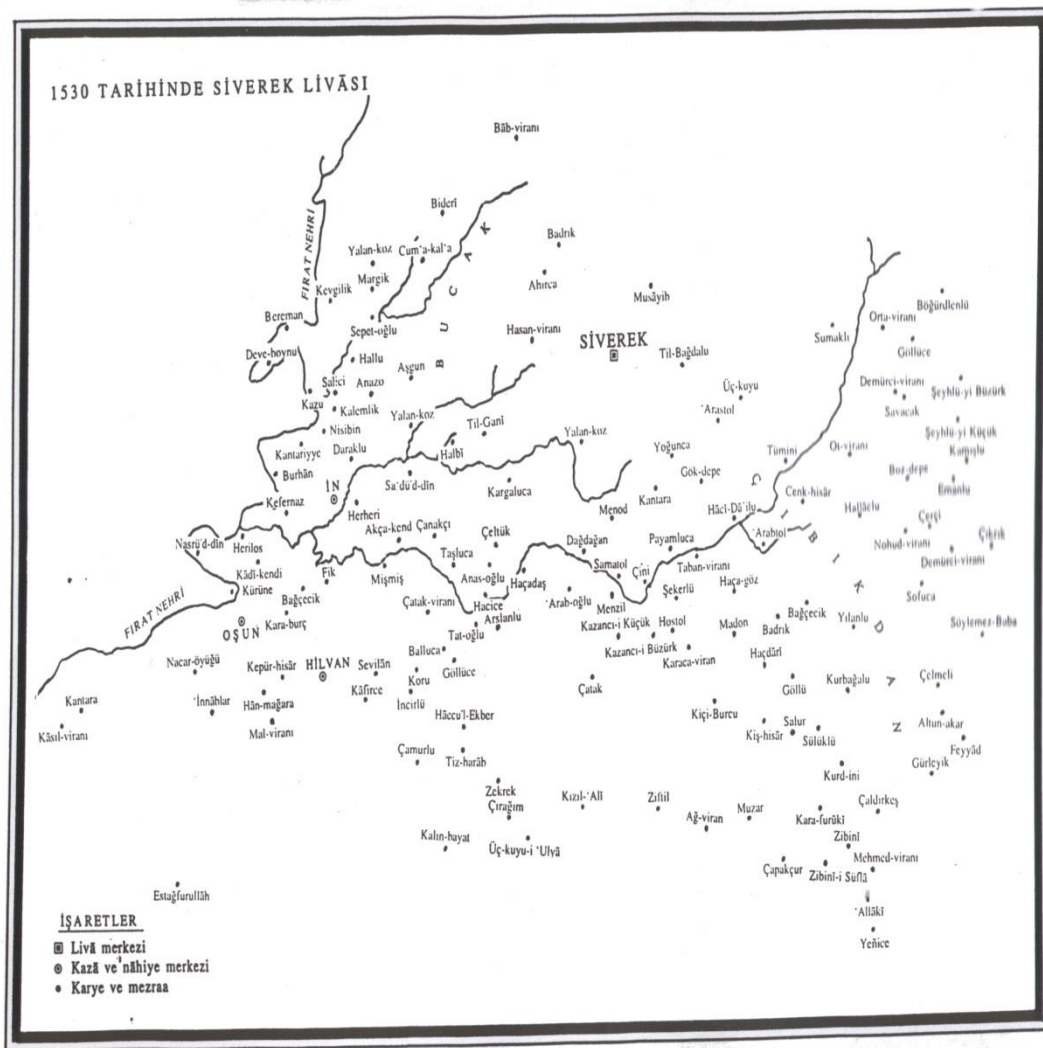
²⁷ <http://blog.milliyet.com.tr/turkce-nin-siveleri--lehceleri/Blog/?BlogNo=585636> res:13.02.2019 saete: 15.40

²⁸ Ziya Gokalp, Kürt aşiretleri hakkında sosyolojik tetkikler, Bilgeoğuz Yayinlari, İstanbul, 2013. r. 28.

3. SÊWREGI DE EŞÎRÊ KIRMANCAN (DIMILÎYAN)

Nê beşî de ma do Sêwregi sey 5 mintiqayan abirnê û eşîrê kirmancan (dimilîyan) yê ke nê mintiqayan de ciwênê bidê şinasnayîş. Sêwregi de tayê sînorê tabûî estê û ma goreyê nê sînoran hereket kerd. Nê sînorî (ge-ge wina nêbo zî) eynî wext de benê sînorê mintiqayanê eşîran.

Ma zî xebata xo de Sêwregî sey; Bab, Bucax, Modan, Qerexan û Qirwar mintiqayî belî kerdî û eşîrê nê mintiqayan ser o vinderdî.

Xerîta 1 Serra 1530 de Sêwregi

3.1. MINTIQA YA BABÎ

Mintiqaya Babî de bi nameyanê Xirabreşi, Kufrî, Boxçiki, Gazeki, Keloşki, Lamuseki û Bab hewt dewî est ê. Nê dewan de tena babijî ciwênê û bê nê dewan sey Taşaxil, Bilêriz û Tilakîn de zî babijî est ê. Xususîyetê nê hîrê dewan o yo ke; babij ê ke nê dewan de ciwênê nêzdîyê se serro ke bab ra vejîyayê û nika mabênê xo de kurmanckî qiseyî kenê.

Na mintiqa de tena eşîra babijan ciwêna û goreyê qeydanê 1523yî²⁹ nameyê na mintiqa sey “Babvirani” ravêrda û o wext 46 keyeyî na mintiqa de estbî yê.³⁰ Nê keyeyan ra 3yê ci mucerred, yanê ê camêrdanê ezêban bîyê.

Goreyê roportajan û cigêrayîşan ma tesbît kerde ke, na eşîre de nêzdîyê 50 berî (malbatî) estê. Ne malbatî:

Berê Eşîra Babijan	
Dehsan	Mila Derwêşan (Uzêran)
Kerran	Deresan
Heydan	Başaxan
Resan	Silan
Haman	Gulan
Qolan	El Paşan (Cefan)
Şîrinan	Xidikan
Deneban	Osan
Welan	Xellan
Ayibkan	Mehmudan
El Zotan	Ebşan
Elan	Kalan
Lokan	Selmanan
Silêmanan	Qoçelîyan
Hemzan	Xezalan
Eyş Babijan	Qeman

²⁹ Nê tarîxî de Dewleta Usmanîyan de defterê tahrîrî tepêşîya yê. Tîya de qeydan ra qestê ma nê defterî yê.

³⁰ İlhan Ekinci, *Siverek Sancağı'nın Sosyal ve İktisadi Durumu(1518-1523)*, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi (4. Sayı), Isparta, 1999, r.137

Omeran	Qapan
Bîçeran	Xazîyan
Çawişan	Hec Bekiran
Mistewan	Cemalan
Nofelan	Çeqan
Gordoyan	

Ma nê malbatan pêrunan a roportaj nêkerd labelê ê malbatê ke ma bi înan roportajî viraştî bî zafê nê beran (malbatan) heta şeş-hewt pîyan zî nêresenê pê. Labelê goreyê vatişanê ê merdiman ê ke ma bi înan roportaj kerd bî, şeş-hewt pîyan ra tepîya tayê berî resenê yewbînan.

Semedo ke no zî sey texmînî ameyê vatiş ma tîya de nênuşt.

Mensubanê Eşîra Babijan, nêzîdyê se peyname girewto. Yanê qanunê peynameyan ra dima Babijan mîyan de xeylên peynameyî vejîyayê.

Nê peynameyî:

AÇIKALA	KAYARTKAN
ADMÎN	KAYURKA
AKAR	KAZAK
AKBACI	KAZKÎ
AKDAĞ	KIZILKANAT
AKGÜN	KOKUŞ
AKTAY	KOLDAN
ALAY	KORUKÇU
ALTINDAĞ	KOYUNCU
ATAMAN	KULAKLI
AYATA	KUYRUKAN
BAKAN	KUYRUKÇU
BAŞARAN	MALBORA
BAYRAM	MERCAN
BECERMEN	MOĞUL

BİÇER	ÖZBAY
BULUNMAZ	ÖZGEN
ÇELİK	ÖZKAN
ÇİÇEK	ÖZÜSAN
ÇİMEN	SAĞIR
DAĞBAKAN	SAVSA
DAĞKIRAN	SAVUR
DAĞLIKAN	SEYHAN
DELİBAŞ	ŞANLI
FETAHLİ	ŞENBAYRAM
GENGEÇ	ŞİRİN
GEYİK	GÜMÜŞTAŞ
GÜLBeyaz	TAMAM
GÜLEKEN	TATLI
TEKCAN	TAYLAN
KAÇIN	TEKER
KAHRAMAN	UYGEZ
KALDAN	UYĞUZ
KANDEMİR	UYTUN
KAPANCIDA	UZALA
KARAAĞAÇ	YAKLAV
KARABOĞA	YALÇIN
KARABULUT	YAMAN
KARACIK	YARTUĞ
KARAL	YEŞİL
KARALÜK	YEŞİLAĞAÇ
KARGAL	YEŞİLDAĞ
KARKUYA	YEŞİLTAŞ
KARYAĞAN	YEŞİLYAPRAK

Ma nê peynameyî goreyê roportajan û xebatanê warî hazir kerdî. Nê peynameyan ra tayê peynameyî tena babijan rê mexsus ê, la zafê peynameyan zewbîna kesane de zî estê.

3.1.1. Tarîxê Babijan

Tarîxê babijan ser o melumatê resmî hema-hema çîn ê. Labelê tayê belgeyanê Osmanîyan de ma vînenê ke; Nameyê dewe serra 1518î de defteranê tehrîrî yê Dewleta Osmanîyan de zî sey “Babvîranî” qeyd bîya. Nê defteran de tena ê merdimê ke bac danê dewlete qeyd bîyê û mumkun nîyo ke nê belgeyan ra kes çîyêko musbet tesbît bikero. Labelê qeydê nufusî yê ke serra 1835î de hetê dewlete ra tepêşîyayê xeylê melumat danê ma.

Qeydê 1835î semedo ke nêzdîyê û ê merdimê ke eşkenê hewt kalikanê xo amorê mewcud ê, kes eşkeno tesbît bikero ke nê merdiman çi wext kamcîn dewan de îqamet kerdo. Bê nê melumatanê resmîyan tayê “melumatê fekkî” zî estê ke ma do peynîya tezê xo de ca bidê nê melumatan zî.

Ma Babijan ra yew nimûne bidê:

Ali Başaran 1963 de maya xo ra bîyo, babij o û dewa xirabreş ra yo. Ma bi Ali Başaranî roportaj kerd û ey ma rê kalikê xo amordî. Goreyê vatena ey, kalikê ci bi rêzeyêna: Pîyê Ali **Cuma**, Pîyê Cumayî **Cemîl**, Pîyê Cemîlî **Huseyn**, Pîyê Huseynî **Suleyman**, Pîyê Suleymanî **Ali**, Pîyê Ali **Suleyman**.

Goreyê vatişê Ali Başaranî bera înan (Kê Silan) Mıntıqaya Babî de dewa xirabreşî de roniştê.

Goreyê nê melumatan ma qeydê 1835î tehlîl kerdî û ma vîna ke, kalikê ke Ali Başaran behs keno hem hetê tarîxî ra hem zî hetê nameyan ra yewbînan tepêşenê. Goreyê nê melumat û qeydan³¹ tabloyêno wina virazeyeno.

“Dewa ma di xeylê lejê girdî bîyê. Qandê coy bol merdiman dewra bar kero û ya şîyê zewbîna dewan ya ameyê sûk ya zî xu rê şîye sûkandê girdan.

Millet bol bîya vila dîye ma tam nêzanê kam kê ra çend nezdî yo. Nameyê ke to qeydan ra vetî girdanê ma zî behs kerdê la ez nêzana qeçê înan kamîyê. (Elî Başaran)”

³¹ Dr. İhsan Satış, 1835 tarihli Siverek Nüfus Defteri III (Bucak Nahiyesi ve Kırısaldaki Gayrimüslimler), r.57-58

Suleyman				
Xidir (yan zî Xizir) (30)	Osman (50)	Huseyîn (25)	Elî (35)	
			Suleyman	
			Huseyîn	
			Cemîl	
			Cuma	
			Elî Başaran (1963)	Bayram Başaran (1970)

(Mîyanê tabloyî de serrîyê ke îfade bîyê; serra 1835î de yê)

Semedo ke sîstemê xebata ma nîşan bido ma tabloyo corîn se nimûne mojna, eke ma tena şecereyan dimkewtên na xebata ma beno ke qet nêqedîyayê. Coka no melumat seba sîstemê xebat fehm bibo bes o.

3.1.2. Dimilkîya (kirmanckîya) Babijan

Ma nê qandê nê bêşî babijan mîyan de xeylê roportajî kerdî û ma nê roportajê xo goreyê dewanê babijan kategorîze kerdî. Peynîya nê kategorîzekerdîşan ma do dewa babî sey bingeh qebul bikerê.

Zemîrê Şexsan

<i>Fekê Babijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Ez/Mi	Ez/Mi	Ben
Ti/To	Ti/To	Sen
A/Ay ⁱ	A/Ay ^e	O(dişil)
O/Ey	O/Ey	O(eril)
Ma	Ma	Biz
Şima	Şima	Siz
Ê/Îna	Ê/Înan	Onlar

Humarnameyî

<i>Fekê Babijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Jew/ju	Yew	Bir
Didi	Di	İki
Hîrê	Hîrê	Üç
Çehar	Çar	Dört
Panj	panc	Beş
Şeş	Şeş	Altı
Hewt	Hewt	Yedi
Heşt	Heşt	Sekiz
New	New	Dokuz
Des	Des	On
Jondes	Yewendes	On bir
Diwês	Diwês	On iki
Hîrês	Hîrês	On üç
Çarês	Çarês	On dört
Pancês	Pancês	On beş
Şîyês	Şîyês	On altı
Hewtês	Hewtês	On yedi
Heştês	Heştês	On sekiz
Newês	Newês	On dokuz
Vîst	Vîst	Yirmi
Hîris	Hîris	Otuz
Çewres	Çewres	Kırk
Pancas	Pancas	Elli
Şeştî	Şeştî	Altmış
Hewtay	Hewtay	Yetmiş
Heştay	Heştay	Seksen
Neway	Neway	Doksan
Se	Se	Yüz
Di sey	Di sey	İki yüz
Hîrê sey	Hîrê sey	Üç yüz
Çehar sey	Çar sey	Dört yüz
Pansey	Panc sey	Beş yüz
Şesey	Şeş sey	Altı yüz
Hewsey	Hewt sey	Yedi yüz
Heşsey	Heşt sey	Sekiz yüz
New sey	New sey	Dokuz yüz
Hezar	Hezar	Bin

Hûmarnameyê Rêzkî

<i>Fekê Babijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Ê jewî/ Siftekên/ j ewin	Yewin	Birinci
Ê didin/ dîyin	Dîyin	İkinci
Ê hîrêyî/ hîrêyin	Hîrêyin	Üçüncü
Ê çeharî/ çeharin	Çarin	Dördüncü
Ê panjî/ panjin	Pancin	Beşinci
Ê şeşî/ şeşin	Şeşin	Altıncı
Ê hewtî/hewtin	Hewtin	Yedinci
Ê heştî/ heştin	Heştin	Sekizinci
Ê newî / newin	Newin	Dokuzuncu
Ê desî/ desin	Desin	Onuncu

Hûmarnameyanê rêzkî de babijan mîyan de hîrê formî estê, nê forman ra ê yê ke hewna vêşî vajênê ma tablo de nuştî. Tablo de îfadeyo ke ma vernî de nušto hewna vêşî o îfade vajêno, labelê formo bîn zî est o. Şeklo hîrin zî sey îzafeyî virazêno. Nimûne:

“*Kalikê ma mireno tepîya dewijê ma ma rê tehda kenê. Jew, didi, hîrê... ê dê çeharî di apê mayo gird vano nan û sola ma tîya di nê menda ma do barkerê şîrê.*”³²

Seke nimûne de zî aseno manaya **çarinî** de, **ê dê çeharî** vajeyeno.

Nameyê Rojan

<i>Fekê Babijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Dişeme	Dişeme	Pazartesi
Sêşeme	Sêşeme	Salı
Çarşeme	Çarşeme	Çarşamba
Panşeme	Panşeme	Perşembe
Îne	Îne	Cuma
Paşîne	Şeme	Cumartesi
Bazar	Yewşeme	Pazar

³² Ali Başaran

Rengî		
<i>Fekê Babijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Zerd, -i	Çeqer, -e / Zerd, -e	Sarı
Sûr, -i	Sûr, -e	Kırmızı
Kiho/yaşıl, -i	Kesk, -e	Yeşil
Kiho	Kewe, -ye	Mavi
Sipe, -î	Sipî, -ye	Beyaz
Sîya	Sîya, -ye	Siyah

- Kiho, hem babijan mîyan de hem zî sewbîna eşîran mîyan de ge-ge yeno manaya “mavi” coka nimûneya corîne de zî no hal wina aseno.

Nameyê Mewsiman

<i>Fekê Babijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Wesar, wisar	Wîsar	İlkbahar
Amnan	Hamnan	Yaz
Payîz	Payîz	Sonbahar
Zimistan	Zimistan	Kış

Nameyê Hetan (Cîhetan)

<i>Fekê Babijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Rojhilat/Rojakewteni	Rojhelat	Doğu
Rojawan	Rojawan	Batı
Qulbe	Başûr	Güney
Vakîr	Vakur	Kuzey

Xebata xo de ma gelek merdîman ra nameyê het û cîhetan pers kerdî la ma kesî ra nameyê hetanê mîyanênan (ara yonler) nêşnawitî. Coka ma hetê mîyanêni nêkerdî mîyanê tabloyî.

Labelê kes biwazo eşkeno goreyê melumatanê Vateyî nê hetan zî binamekero. Mesela; eke kes Başûr û Rojhelatî bi fekê babijan bîyaro pêhet, “**rojhilatê qulbeyî**” sey hetêko mîyanêni virazêno.

Mensubîyet

<i>Fekê Babijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Sukij	Sêwregij	Siverekli
Babij	Babij	Bablî
Bicaxij	Bucaxij	Bucaklı
Qerxanij	Qerexanij	Karahanlı
Rihayij	Rihayij	Urfalı
Dêrsimij	Dêrsimij	Dersimli

Zemîrê Nîşanî (Nêzdî)

<i>Fekê Babijan</i>		<i>Meylê Vateyî</i>		<i>Tirkî</i>	
<u>Xoser</u>	<u>Oblîk</u>	<u>Xoser</u>	<u>Oblîk</u>	<u>Yalın</u>	<u>Bükünlü</u>
no	ney	no	ney	bu (eril)	bu (eril)
na	nayi	na	naye	bu (dişil)	bu (dişil)
nê	nînan	nê	nînan	bunlar	bunlar

Zemîrê Nîşanî (dûrî)

<i>Fekê Babijan</i>		<i>Meylê Vateyî</i>		<i>Tirkî</i>	
<u>Xoser</u>	<u>Oblîk</u>	<u>Xoser</u>	<u>Oblîk</u>	<u>Yalın</u>	<u>Bükünlü</u>
o	ey	o	ey	o (eril)	o (eril)
a	ayi	a	aye	o (dişil)	o (dişil)
ê	înan/êna	ê	înan	onlar	onlar

Edatî

<i>Fekê Babijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
bi	bi	ile
bê	bê	-siz, -sîz,...
zey	se,sey	gibi
hend	hende	kadar
bi.....a, bi.....ya	pê	ile (araç)
ver a	ver bi	-e doğru
ra	ra	-den, -dan
rê	rê	-e, -a
ki	ke	ki

Bestoxî

<i>Fekê Babijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
egi/eki	eke	-se, -sa
zî	zî, kî	-e, -a
ki	ke	ki
û/ew	û	ve

Demo vîyarte (ameylene)

<i>Fekê babijan</i>	<i>Meyê vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Ez ameya	Ez ameya	Ben geldim
Ti ameya	Ti ameya	Sen geldin (dîşil)
Ti ameyê	Ti ameyî	Sen geldin(eril)
O ame	O ame	O geldi (eril)
A amê	A amê	O geldi (dîşil)
Ma ameyî	Ma ameyî/ameyîme	Biz geldik
Şima ameyî	Şima ameyî	Siz geldiniz
Ê ameyî	Ê ameyî	Onlar geldiler

Demo nikayin (ameylene)

<i>Fekê babijan</i>	<i>Meyê vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Ez a yena	Ez yena /Ez êna	Ben geliyorum
Ti ya yena	Ti yena/ Ti êna	Sen geliyorsun (dîşil)
Ti yê yenê	Ti yenî /Ti ênî	Sen geliyorsun (eril)
A ya yena	A yena/ A êna	O geliyor (dîşil)
O yo yenê	O yeno /O êno	O geliyor (eril)
Ma yê yenê	Ma ênî/ênîme/yenî/yenîme	Biz geliyoruz
Şima yê yenê	Şima yenî/ Şima ênî	Siz geliyorsunuz
Ê yê yenê	Ê yenî/ Ê ênî- ênê	Onlar geliyorlar

Seke tabloyê corênê de zî aseno, fekê babijan da wexto ke demo nikayin virazêno, partikelê “a” “ya” “yo” “yê” sey elametê demê nikayinê yê. Labelê goreyê Deniz Gunduzî³³ demo nikayin û demo hîra sey yewbînan yenê qebulkerdiş. No xususîyet fekê babijan de wina nîyo. Eke nê îlaweyê ke ma cor ra behsê înan kerd, yew cumle mîyan de çin bê; a cumle kewena halê demê hîrayî.

Nimûne:

Mi bipawê ez a yena. (fekê babijan) Beni bekleyin, geliyorum. (Tirkî)

Şima şirê ez yena. (fekê babijan)..... Siz gidin ben gelirim. (Tirkî)

Seke nimûneyan ra zî aseno fekê babijan de demo nikayin û demo hîra yewbînan ra cîya nusênê.

Demo ameyox (ameylene)

<i>Fekê babijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Ez do bêra	Ez do bêra	Ben geleceğim
Ti do bêrê	Ti do bêra	Sen geleceksin (dişil)
Ti do bêrê	Ti do bêrî	Sen geleceksin (eril)
O do bêro	O do bêro	O gelecek (eril)
A do bêro	A do bêra	O gelecek (dişil)
Ma do bêrê	Ma do bêrî/bêrîme	Biz geleceğiz
Şima do bêrê	Şima do bêrî/bêrê	Siz geleceksiniz
Ê do bêrê	Ê do bêrî/bêrê	Onlar gelecekler

³³ Deniz Gündüz, Türkçe Açıklamalı Kürtçe Kırmanca/Zazaca Dil Dersleri, Weşanxaneyê Vateyî, Çapa 2in, İstanbul, 2009. r. 199-206

TAYÊ FÎÎLÎ

<i>Fekê Babijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Akerdeni	Akerdene	Açmak
Dekerdene	Dekerdene	Koymak
Pakerdeni	Pakerdene	Takmak
Hewa dayeni	Wedaritene/ Hewa dayene	Kaldırmak
Ronayeni	Ronayene	İndirmek
Pêro dayeni	Pêro dayene	Dövüşmek
Piro gunayeni	Piro ginayene	Değmek
Awi dayeni	Awe dayene	Sulamak
Emel kerdene	Bawer kerdene	İnanmak
Pers kerdene	Persayene/ Pers kerdene	Sormak
Derg bîyeni	Derg bîyene	Uzamak

- Seke tablo de zî aseno, heme fiîlm ke fekê babijan de bi herfa “î” qedîyenê, meylê vateyî de bi herfa “e” qedîyênê.

TAYÊ ÇEKUYÎ

<i>Fekê Babijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Berey	Berey / Erey	Geç
Keye	Keye / Ban	Ev
Embaz	Embaz	Arkadaş
Nika	Nika	Şimdi
Însan / Merdim	Însan / Merdim	İnsan
Kerkût	Kibrit / Nifte	Kibrit
Gurweyayeni	Xebitîyayene / Gureyayene	Çalışmak

Zewbî	Sewbîn / Sewbîna	Başka
Hesab	Hesab	Hesap
Teber	Teber	Dışarı
Zere	Zere	İçeri
Şewra	Şodir / Şewdir	Sabah
Dihîrî	Nêmroje / Dihîre	Öğle
Şan / Murxub	Şan / Mexreb	Akşam
Şewî	Şewe	Gece
Estanîkî	Estanêke / Sanike	Masal

ORGANÊ BEDENÎ

<i>Fekê Babijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Sere	Sere	Kafa
Birûyî	Birûy	Kaş
Mijangî	Bijangî	Kirpik
Çim	Çim	Göz
Dest	Dest	El
Qol	Bask / Pol	kol
Engişti	Engişte	Parmak
Lingi	Linge	Ayak
Şeqî	Şeqe	Bacak
Pîze	Pîze	Karın
Saqe	Zanî / Çok	Diz
Lew	Lew	Dudak

Ziwan	Ziwan	Dil
Dindan	Didan	Diş
Mil	Mil / Vile / Vîye	Boyun
Paştî	Piştî	Sırt
Mîyane	Mîyane / Newqe	Bel
Este	Este / Kate	Kemik
Por	Por	Saç
Goş	Goş	Kulak
Qelb	Qelb	Kalp
Zerrî	Zerrî	Yürek
Gulçiki	Gurçike	Böbrek
Nengû	Nenûg	Tırnak
Zincî	Zincî / Pirnike	Burun
Erdîşî	Erdîşe	Sakal
Zimbêlî	Zimbêlî	Bıyık
Kilomek	Qineste	Kalça
Movikî	Mobike	Eklem
Sîne	Sêne	Göğüs
Mezg	Mezg	Beyin
Alû	Alî / Alîye	Tükürük
Gûnî	Gonî	Kan
Kefê destî	Kefe / Sala Destî	Avuç içi

Qir / Qirrik <i>i</i>	Qirrik <i>e</i>	Boğaz
Peyê milî	Korta milî	Ense
Doşî	Doşe	Omuz
Pişik <i>i</i>	Pişik <i>e</i>	Akciğer
Qesba	Qeseba / Kezebe	Karaciğer
Loqra	Roqila	Bağırsak

FÊKÎ (MEYWE) Û SEWZÎ

<i>Fekê Babijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Sa	Sa <i>ye</i>	Elma
Miro	Murî <i>ye</i>	Armut
Şamiki	Şamike	Domates
Patata	Patafîze / Kartole	Patates
Pîyaz	Pîyaz	Soğan
Îsot	Îsot	Biber
Balcani	Balcane	Patlıcan
Zebeş <i>i</i>	Zebeş <i>e</i>	Karpuz
Beşîla	Beşîla	Kavun
Engûri	Engure	Üzüm
Encîli	Încîre / Hêjire	İncir

HEYWANÎ

<i>Fekê Babijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Estor, -i	Estor, -e	At
Her, -i	Her, -e	Eşek
Pisîng, -i	Pisîng, -e	Kedi
Kutik (n), Deli (m)	Kutik, -e	Köpek
Mirîçiki	Mîlçik	Kuş
Bewrani	Borane	Güvercin
Manga	Manga	İnek
Mî	Mî / Mîye	Koyun
Bizi	Bize	Keçi
Mase	Mase	Balık
Deve	Deve	Deve
Simore	Simore	Sincap
Xoz/xenzîr	Xoz/xenzîr	Domuz
Verg (n) / Delvergi (m)	Verg, -e	Kurt
Lûwi	Luwî	Tilki
Mojla / Mojle	Morcela / morcele	Karınca
Kergi	Kerge	Tavuk
Dîk	Dîk	Horoz
Qatir	Qantir	Katır
Mar, -i	Mar, -e	Yılan

- Tayê heywanan de xususîyetê fekê babijan esto. Mavajîme nêrî û makîyîya “**verg**” û “**kutikî**” ferhenganê Vateyî de bi herfa “**e**” îfade beno. Labelê fekê babijan de makîya Vergî sey “**delvergi**” makîya kutikî zî sey “**deli**” yeno îfadekerdiş.

MERDIMÎYE / MERDIMÊNÎ

<i>Fekê Babijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Pî	Pî	Baba
Mayi	Maye	Anne
Laj / lajek	Laj / lajek	Erkek Çocuk
Keyneki/Keyna	Kêneke / Kêna	Kız Çocuk
Wayi	Waye	Kız kardeş
Wayi	Waye	Abla
Êgan - Êgani	Warza - Warkêna	Ablanın (kız kardeş) oğlu-kızı
Zama	Zama	Ablanın (kız kardeş) eşi
Bira	Bira	Erkek kardeş
Keko	Bira	Abi
Birarza – Birakeyna	Birarza - Birakêna	Abi (erkek kardeş) oğlu – kızı
Biracinî	Biracinî	Abinin (erkek kardeş) eşi
Ap-Ded	Ded / Ap / Dat	Amca
Deza - Dedkeyna	Deza / Datiza – Datkêna	Amca oğlu – kızı
Nîyaji	Nacnî / Nacnîye	Amcanın eşi
Emi	Eme	Hala
Keynaya Emi	Emkêna / kêna eme	Hala kızı
Lajê Emi	Emiza / lajê eme	Hala oğlu
Zama	Zama	Halanın eşi
Xali	Xale	Teyze
Xaliza - Xalikeyna	Xaleza - Xalekêna	Teyze oğlu – kızı
Xal	-	Teyzenin eşi
Xal	Xal	Dayı

Xalza-Xalkeyna	Xalîza – Xalkêna	Dayı oğlu – kızı
Xalciñî	Xalciñî	Dayının eşi
Kalik / Bakal	Kalik / Bawkal	Dede
Pîriki / Dapîri	Pîrike / Dapîre	Nine
Vistrî	Vistewrî	Kaynana
Vistewre	Vistewre	Kayınbaba
Vistewre	Vistewre	Kayın birader
Gorimi	Gorime / Zeyîye	Görümce
Cêrî	Cêrî	Elti
Bacenax	Bacenax / Hevalzama	Bacanak
Veyvi	Veyve	Gelin
Zama	Zama	Damat
Torin	Torn	Torun

- Tayê çekuyan ma do goreyê “vuriyayişê vengên” xora îfade bikerê. labelê tîya de çîyo muhîm, Fekê Babijan de qandê “abi” “keko” vajêno. Eynî wext “keko” ge-ge qandê apî yan zî qandê babî zî vajêno. Goreyê texmîndê ma verê heme endamê malbatî yew keye de roniştên û biraran yewbînan rê vatên keko û qçekî zî bi no qayde pî yan zî apandê xo rê vato “keko”.

3.2.MINTIQAYA QIRWARÎ

Mintiqaya Qirwarî de bi nameyanê mîyalan, geboz, mûskan, til, sehrik, îniyo derg, hop, qadêk, fiseynî, kerwançîmanî, mîyadûn, kevcâl, behser, bîtik, cimoqelesî, xaşxaşî, deveboynî, çatax, gogerçîn, vilayêrek, qelişte, dizik, xeylê dewî est ê. Bê nê dewan Aldûş de zî sey hêlîm, bonon, karugi dewî est ê. Na mintiqa de tena eşîra qirwarîjan ciwêna û goreyê qeydanê 1523yî³⁴ ma vînenê ke nameyê nê dewanê ke ma cor ra behsê înan kerdo sey ewroyî ravêrdê qeydan.³⁵

Goreyê roportajan û cigêrayîşan ma tesbît kerde ke, na eşîre de nêzdîyê 50 berî (malbatî) estê. Ne malbatî:

Berê Eşîra Qirwarîjan	
Da'îsan	Ded Wisan
Xidiran	'Elîkan
'Emêtan	Hemzan
'Em Kulîkan	'Evdalan
Heranan	Hebîban
'Ebasan	Ded Mehmedan
Horan	'Em Gulîşkan
Şettehan	Balîyan
Debekan	'Em Besan
Ap Resan	Fatan
Aybîkan	'Em Helan
Odebaşîyan	Weysan
Sorîkan	Eywazan
Îbîkan	Ded Evdîyan
Mehmedan	Ded Xalitan
Botîyan	Topalan

³⁴ Nê tarîxî de Dewleta Usmanîyan de defterê tahrîrî tepêşîya yê. Tîya de qeydan ra qestê ma nê defterî yê.

³⁵ İlhan Ekinci, *Siverek Sancağı'nın Sosyal ve İktisadi Durumu(1518-1523)*, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi (4. Sayı), Isparta, 1999, r.141

Ded Millayan

Delavêrdîyan

Umeran

Murîyan

Ded Osmanan

Geyigan

Nê berî yê ke ma cor ra behsê înan kerdo, bi sayeyê roportajan ma tespît kerdî. Beno ke berê qirwarijan hewna zî vêşî bê labelê ma hende tespît kerdî.

Ma nê malbatan pêrunan a roportaj nêkerd labelê ê malbatê ke ma bi înan roportajî viraştî bî zafê nê beran (malbatan) heta şeş-hewt pîyan zî nêresenê pê. Labelê goreyê vatişanê ê merdîman ê ke ma bi înan roportaj kerd bî, şeş-hewt pîyan ra tepîya tayê berî resenê yewbînan.

Tayê Peynameyê Qirwarijan

Kırvar

Karvar

Kasan

Denizedalan

Geyik

Çiftçi

Kılıçlı

Koç

Mersin

Akçaba

Aygun

Aykanat

Kerey

Beyazgeyik

Kızılelma

Karavar

Odabaşı

Yıldızbakan

Selçuktekin

Kılıç

İpek

Polat

Polatcan

Kızıltoprak

Aycan

Sultan

Kızıllkan

Ozgeyik

Balur

Ozpolat

Kokuluk	Ayhan
Sımaklı	Kaynak
Yazgı	Candan
Kazan	Sarıkaya
Manulboga	Yaşartı
Balyan	Kankılıç
Kan	Karaağaç
Balyiyen	Turan
Buzcu	Tanrıverdi
Bozkurt	Musikanlı
Korkutata	Kapkı
Kapkı	İpekli
Demir	Çakırtaş
Karahat	Bakır
Kanbalı	Konca
Karcı	Sütpak
Nergiz	Batur

3.2.1. Tarixê Qirwarijan

Ma na xebata xo de, sey heme eşîran, eşîra qirwarijan de zî goreyê roportajan tayê melumatê arêdayî. Semedo ke ma nêşkenê nê melumatan hemine teyîb bikerê ma do peynîya tezê xo de ca bidê nê melumatan zî. Nê beşî de goreyê qeydanê nufusî yê Dewleta **Osmanîyan** ma do tayê şecereyan îfade bikerê.

Milla Ehmed								
Elî (50)								
Hesen (25)			Huseyîn (15)		Mehmed (5)		Yusuf (2)	
Suleyman			Xidir		Zulfîkar		Ehmed	
Mehmud			Huseyîn	Mehmed	Sefer		Yusuf	
Hecî			Hesen	Xelîl	Suleyman		Ahmed	
Remezan	Şeyhmus	Mehmed	Hec Huseynê Til	Ehmed Qirwar	Cemal	Mehmed	Yusuf (1966)	osman
Hûmarê ke mîyanê kemanî de yê goreyê qeydanê ³⁶ 1835î serranê şexsan îfade kenê								

Goreyê melumatan Milla Ehmed merdimê qirwarijan o û xususe Menga Remezanî de Pali ra yeno dewanê qirwarijan de melayî keno. Tayê wext ravêreno û Pali ra koçê mintiqaya qirwarî keno. Lajê ey Elî goreyê qeydanê 1835î 50 serre yo û lajê ey Hesen, Huseyîn, Mehmed û Yusuf nê serran de estê. (beno ke wextna tayêna lajê ci zî bibê) Qeçandê Elî ra ewro Em Kulikan, Xidiran, Ded Mehmedan û Ded Wisan resa yê û bîyê berî.

3.2.2. Dimilkîya (Kirmanckîya) Qirwarijan

Ma qandê nê bêşî Qirwarijan mîyan de xeylê roportajî kerdî û ma nê roportajê xo goreyê dewanê Qirwarijan kategorîze kerdî. Peynîya nê kategorîzekerdişan ma do dewanê Sehrik û Til sey binge qebl bikerê.

Zemîrê Şexsan

<i>Fekê Qirwarijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Ez/Mi	Ez/Mi	Ben
Ti/To	Ti/To	Sen
A/Ay ⁱ	A/Ay ^e	O(dişil)
O/Ey	O/Ey	O(eril)
Ma	Ma	Biz
Şima	Şima	Siz
Ê/Îna	Ê/Înan	Onlar

³⁶ Dr. Ihsan Satış, 1835 tarihli Siverek Nüfus Defteri I (Şehir ve Dağbaşı Nahiyeleri), Murat Kitabevi, 2016, Ankara r.169.

<i>Humarnameyî</i>		
<i>Fekê Qirwarijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Jew/jû	Yew	Bir
Didi	Di	İki
Hîrê	Hîrê	Üç
Çehar	Çar	Dört
Panj	panc	Beş
Şeş	Şeş	Altı
Hewt	Hewt	Yedi
Heyşt	Heşt	Sekiz
New	New	Dokuz
Des	Des	On
Jondes	Yewendes	On bir
Diwês	Diwês	On iki
Des û hîrê	Hîrês	On üç
Çarês	Çarês	On dört
Pancês	Pancês	On beş
Şîyês	Şîyês	On altı
Hewtês	Hewtês	On yedi
Heyştês	Heştês	On sekiz
Newês	Newês	On dokuz
Vîst	Vîst	Yirmi
Hîris	Hîris	Otuz
Çewres	Çewres	Kırk
Pancas	Pancas	Elli
Şeştî	Şeştî	Altmış
Hewtay	Hewtay	Yetmiş
Heştay	Heştay	Seksen
Neway	Neway	Doksan
Se	Se	Yüz
Di seyî	Di sey	İki yüz
Hîrê seyî	Hîrê sey	Üç yüz
Çehar seyî	Çar sey	Dört yüz
Panseyî	Panc sey	Beş yüz
Şeş seyî	Şeş sey	Altı yüz
Hewt seyî	Hewt sey	Yedi yüz
Heyşt seyî	Heşt sey	Sekiz yüz
New seyî	New sey	Dokuz yüz
Hezar	Hezar	Bin

Hûmarnameyê Rêzkî

<i>Fekê Qirwarijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Ê jewî/ Siftekên/ jewin/jewik	Yewin	Birinci
Ê didin/ dîyin / didik	Dîyin	İkinci
Ê hîrêyî/ hîrêyin	Hîrêyin	Üçüncü
Ê çeharî/ çeharin	Çarin	Dördüncü
Ê panjî/ panjin	Pancin	Beşinci
Ê şeşî/ şeşin	Şeşin	Altıncı
Ê hewtî/hewtin	Hewtin	Yedinci
Ê heyştî/ heyştin	Heştin	Sekizinci
Ê newî / newin	Newin	Dokuzuncu
Ê desî/ desin	Desin	Onuncu

Nameyê Rojan

<i>Fekê Qirwarijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Dîşeme	Dîşeme	Pazartesi
Sêşeme	Sêşeme	Salı
Çarşeme	Çarşeme	Çarşamba
Panşeme	Panşeme	Perşembe
Ê ne	Îne	Cuma
Paş ê ne	Şeme	Cumartesi
Bazar	Yewşeme	Pazar

Rengî

<i>Fekê Qirwarijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Zerd, -i	Çeqer, -e / Zerd, -e	Sarı
Sûr, -i	Sûr, -e	Kırmızı
Kiho/yaşıl, -i	Kesk, -e	Yeşil
Kiho	Kewe, -ye	Mavi
Sipe, -î	Sipî, -ye	Beyaz
Sîya	Sîya, -ye	Siyah

- Kiho, hem Qirwarijan mîyan de hem zî sewbîna eşîran mîyan de ge-ge yeno manaya “mavi” coka nimûneya corîne de zî no hal wina aseno.

Nameyê Mewsiman

<i>Fekê Qirwarijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Wesar, wisar	Wîsar	İlkbahar
Amnan	Hamnan	Yaz
Payîz	Payîz	Sonbahar
Zimistan	Zimistan	Kış

Nameyê Hetan (Cîhetan)

<i>Fekê Qirwarijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Rojakewteni	Rojhelat	Doğu
Rojawan	Rojawan	Batı
Quble	Başûr	Güney
Vakur	Vakur	Kuzey

Xebata xo de ma gelek merdiman ra nameyê het û cîhetan pers kerdî la ma kesî ra nameyê hetanê mîyanênan (ara yonler) nêşnawitî. Coka ma hetê mîyanênî nêkerdî mîyanê tabloyî.

Labelê kes biwazo eşkeno goreyê melumatanê Vateyî nê hetan zî binamekero. Mesela; eke kes Başûr û Rojhelatî bi fekê Qirwarijan bîyaro pêhet, “**rojhilatê qubleyî**” sey hetêko mîyanên virazêno.

Mensubîyet

<i>Fekê Qirwarijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Sûkij	Sêwregij	Siverekli
Babij	Babij	Bablı
Bucaxij	Bucaxij	Bucaklı
Qerexanij	Qerexanij	Karahanlı
Rihayij	Rihayij	Urfalı
Dêrsimij	Dêrsimij	Dersimli

Zemîrê Nîşanî (Nêzdî)

<i>Fekê Qirwarijan</i>		<i>Meylê Vateyî</i>		<i>Tirkî</i>	
<u>Xoser</u>	<u>Oblîk</u>	<u>Xoser</u>	<u>Oblîk</u>	<u>Yalın</u>	<u>Bükünlü</u>
eno	ney	no	ney	bu (eril)	bu (eril)
ana	nayi	na	naye	bu (dişil)	bu (dişil)
enê	nînan	nê	nînan	bunlar	bunlar

Zemîrê Nîşanî (dûrî)

<i>Fekê Qirwarijan</i>		<i>Meylê Vateyî</i>		<i>Tirkî</i>	
<u>Xoser</u>	<u>Oblîk</u>	<u>Xoser</u>	<u>Oblîk</u>	<u>Yalın</u>	<u>Bükünlü</u>
o	ey	o	ey	o (eril)	o (eril)
a	ayi	a	aye	o (dişil)	o (dişil)
ê	înan	ê	înan	onlar	onlar

Edatî

<i>Fekê Qirwarijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
bi	bi	ile
bê	bê	-siz, -sîz,...
Ze, zey	se,sey	gibi
hend	hende	kadar
bi.....a, bi.....ya	pê	ile (araç)
ver a	ver bi	-e doğru
ra	ra	-den, -dan
rê	rê	-e, -a
ki	ke	ki

Bestoxî

<i>Fekê Qirwarijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
eki	eke	-se, -sa
jî	zî, kî	-e, -a
ki	ke	ki
û	û	ve

Demo vîyarte (ameylene)

<i>Fekê Qirwarijan</i>	<i>Meyê vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Ez ameya	Ez ameya	Ben geldim
Ti ameya	Ti ameya	Sen geldin (dışıl)
Ti ameyê	Ti ameyî	Sen geldin(eril)
O ame	O ame	O geldi (eril)
A amê	A amê	O geldi (dışıl)
Ma ameyî	Ma ameyî/ameyîme	Biz geldik
Şima ameyî	Şima ameyî	Siz geldiniz
Ê ameyî	Ê ameyî	Onlar geldiler

Demo nikayin (ameylene)

<i>Fekê Qirwarijan</i>	<i>Meyê vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Ez a yena	Ez yena /Ez êna	Ben geliyorum
Ti ya yena	Ti yena/ Ti êna	Sen geliyorsun (dışıl)
Ti yê yenê	Ti yenî /Ti ênî	Sen geliyorsun (eril)
A ya yena	A yena/ A êna	O geliyor (dışıl)
O yo yenê	O yeno /O êno	O geliyor (eril)
Ma yê yenê	Ma ênî/ênîme/yenî/yenîme	Biz geliyoruz
Şima yê yenê	Şima yenî/ Şima ênî	Siz geliyorsunuz
Ê yê yenê	Ê yenî/ Ê ênî- ênê	Onlar geliyorlar

Seke tabloyê corênî de zî aseno, fekê Qirwarijan da wexto ke demo nikayin virazêno, partikelê “a” “ya” “yo” “yê” sey elametê demê nikayinî yê. Labelê goreyê

kitabê Deniz Gunduzî³⁷ demo nikayin û demo hîra sey yewbînan yenê qebulkerdiş. No xususîyet fekê Qirwarijan de wina nîyo. Eke nê îlaweyê ke ma cor ra behsê înan kerd, yew cumle mîyan de çin bê; a cumle kewena halê demê hîrayî. Fekê Qirwarijan de demo nikayin û demo hîra yewbînan ra cîya nusênê.

Demo ameyox (ameylene)

<i>Fekê Qirwarijan</i>	<i>Meyê vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Ez do bêra	Ez do bêra	Ben geleceğim
Ti do bêre	Ti do bêra	Sen geleceksin (dışıl)
Ti do bêre	Ti do bêrî	Sen geleceksin (eril)
O do bêro	O do bêro	O gelecek (eril)
A do bêro	A do bêra	O gelecek (dışıl)
Ma dê bêre	Ma do bêrî/bêrîme	Biz geleceğiz
Şima dê bêre	Şima do bêrî/bêre	Siz geleceksiniz
Ê dê bêre	Ê do bêrî/bêre	Onlar gelecekler

TAYÊ FÎLÎ

<i>Fekê Qirwarijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Akerdeni	Akerdene	Açmak
Dekerdeni	Dekerdene	Koymak
Pakerdeni	Pakerdene	Takmak
Wekerdeni	Wedaritene/ Hewa dayene	Kaldırmak
Ronayeni	Ronayene	İndirmek
Pêro dayeni	Pêro dayene	Dövüşmek
Piro gunayeni	Piro ginayene	Değmek
Awi dayeni	Awe dayene	Sulamak
Emel kerdeni	Bawer kerdene	İnanmak
Pers kerdeni	Persayene/ Pers kerdene	Sormak
Derg bîyeni	Derg bîyene	Uzamak

³⁷ Deniz Gündüz, Türkçe Açıklamalı Kürtçe Kırmancca/Zazaca Dil Dersleri, Weşanxaneyê Vateyî, Çapa 2in, İstanbul, 2009. r. 199-206

- Seke tablo de zî aseno, heme fiîlê ke fekê Qirwarijan de bi herfa “î” qedîyenê, meylê vateyî de bi herfa “e” qedîyenê.

TAYÊ ÇEKUYÎ

<i>Fekê Qirwarijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Berey	Berey / Erey	Geç
Keye	Keye / Ban	Ev
Imbaz	Embaz	Arkadaş
Nika	Nika	Şimdi
Însan / Merdim	Însan / Merdim	İnsan
Kirkût	Kibrit / Nifte	Kibrit
Girweyayeni	Xebitîyayene / Gureyayene	Çalışmak
Zewbî	Sewbîn / Sewbîna	Başka
Hîsab	Hesab	Hesap
Teber	Teber	Dışarı
Zere	Zere	İçeri
Şewra/ Şewdir	Şodir / Şewdir	Sabah
Dihîri	Nêmroje / Dihîre	Öğle
Şan / Murxub	Şan / Mexreb	Akşam
Şewi	Şewe	Gece
Istaniki	Estanekê / Sanike	Masal

ORGANÊ BEDENÎ

<i>Fekê Qirwarijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Sere	Sere	Kafa
Birweyî	Birûy	Kaş
Bijangî	Bijangî	Kirpik
Çim	Çim	Göz
Dest	Dest	El
Qol	Bask / Pol	kol
Giştî	Engişte	Parmak
Ningi	Linge	Ayak
Şeqî	Şeqe	Bacak

Pîze	Pîze	Karın
Saqe	Zanî / Çok	Diz
Lew	Lew	Dudak
Zuwan	Ziwan	Dil
Dindan	Didan	Diş
Mil	Mil / Vile / Vîye	Boyun
Paştî	Piştî	Sırt
Mîyane	Mîyane / Newqe	Bel
Este	Este / Kate	Kemik
Por	Por	Saç
Goş	Goş	Kulak
Qelb	Qelb	Kalp
Zerrî	Zerrî	Yürek
Gurçiki	Gurçike	Böbrek
Nenûk/Nengû	Nenûg	Tırnak
Zincî	Zincî / Pirnike	Burun
Erdîşi	Erdîşe	Sakal
Zimbêlî	Zimbêlî	Bıyık
Kilomek /Palîste	Qineste	Kalça
Movikî	Mobike	Eklem
Sêne	Sêne	Göğüs
Mezg	Mezg	Beyin
Alû	Alî / Alîye	Tükürük
Gûnî	Gonî	Kan
Kefê destî / Lepi	Kefe / Sala Destî	Avuç içi
Qir / Qirriki	Qirrike	Boğaz
Peyê milî	Korta milî	Ense
Doşî	Doşe	Omuz
Pişiki	Pişike	Akciğer
Qesba	Qeseba / Kezebe	Karaciğer
Loqra	Roqila	Bağırsak

FÊKÎ (MEYWE) Û SEWZÎ

<i>Fekê Qirwarijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Sa	Sa ^{ye}	Elma
Miro	Murî ^{ye}	Armut
Şamiki ⁱ	Şamike ^e	Domates
Patata	Patafîze / Kartole	Patates
Pîyaz	Pîyaz	Soğan
Îsot	Îsot	Biber
Balcani ⁱ	Balcane ^e	Patlıcan
Zebeşi ⁱ	Zebeşe ^e	Karpuz
Beşîla	Beşîla	Kavun
Engû ^{ri}	Engure ^e	Üzüm
Încîli	Încîre / Hêjire	İncir

HEYWANÎ

<i>Fekê Qirwarijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Îstor, -i	Estor, -e	At
Her, -i	Her, -e	Eşek
Pisîng, -i	Pisîng, -e	Kedi
Kutik (n), Deli (m)	Kutik, -e	Köpek
Mirîçiki	Mîlçik	Kuş
Bewrani	Borane	Güvercin
Manga	Manga	İnek
Mî / Çarwa	Mî / Mîye	Koyun
Bizi	Bize	Keçi
Mase	Mase	Balık
Deve	Deve	Deve
Simore	Simore	Sincap
Xoz/ Xenzîr	Xoz/xenzîr	Domuz
Verg (n) / Delvergi (m)	Verg, -e	Kurt
Lû	Luwî	Tilki

Mojla / Mojle	Morcela / morcele	Karınca
Kergi	Kerge	Tavuk
Dîk	Dîk	Horoz
Qatir	Qantir	Katır
Mar, -i	Mar, -e	Yılan

- Tayê heywanan de xususîyetê fekê Qirwarijan esto. Mavajîme nêrî û makîyîya “**verg**” û “**kutikî**” ferhenganê Vateyî de bi herfa “**e**” îfade beno. Labelê fekê Qirwarijan de makîya Vergî sey “**delvergî**” makîya kutikî zî sey “**deli**” yeno îfadekerdiş.

MERDİMÎYE / MERDİMÊNÎ

<i>Fekê Qirwarijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Pî	Pî	Baba
Mayi	Maye	Anne
Laj / lajek	Laj / lajek	Erkek Çocuk
Keyneki/Keyna	Kêneke / Kêna	Kız Çocuk
Wayi	Waye	Kız kardeş
Wayi	Waye	Abla
Êgan – Êgani	Warza - Warkêna	Ablanın (<i>kız kardeş</i>) oğlu – kızı
Zama	Zama	Ablanın (<i>kız kardeş</i>) eşi
Bira	Bira	Erkek kardeş
Bira	Bira	Abi
Biraza – Birakeyna	Birarza - Birakêna	Abi (<i>erkek kardeş</i>) oğlu – kızı
Biracinî	Biracinî	Abinin (<i>erkek kardeş</i>) eşi
Ap-Ded	Ded / Ap / Dat	Amca
Deza - Dedkeyna	Deza / Datiza – Datkêna	Amca oğlu – kızı
Nîyaji	Nacnî / Nacnîye	Amcanın eşi

Emi	Eme	Hala
Emkeyna	Emkêna / kêna eme	Hala kızı
Emza	Emiza / lajê eme	Hala oğlu
Zama	Zama	Halanın eşi
Xali	Xale	Teyze
Xaliza - Xalikeyna	Xaleza - Xalekêna	Teyze oğlu – kızı
Mêrdeyê Xali	Mêrdeyê Xale	Teyzenin eşi
Xal	Xal	Dayı
Xalza-Xalkeyna	Xalîza – Xalkêna	Dayı oğlu – kızı
Xalcinî	Xalcinî	Dayının eşi
Kalik	Kalik / Bawkal	Dede
Pîriki / Dapîri	Pîrike / Dapîre	Nine
Vistrî	Vistewrî	Kaynana
Vistewre	Vistewre	Kayınbaba
Vistewre	Vistewre	Kayın birader
Gorimi	Gorime / Zeyîye	Görümce
Cêrî	Cêrî	Elti
Bacenax	Bacenax / Hevalzama	Bacanak
Veyvi	Veyve	Gelin
Zama	Zama	Damat
Torin	Torn	Torun

3.3.MINTIQA YA MODANÎ

Mintiqaya Modanî de Eşîra Modanijan û Eşîra Nasan ciwênê. Na mintiqa tarîx de sey Modan-i Ekrad (Modana Kurdan) ameya namekerdiş. Xususîyetê na mintiqa o yo ke, dimilkî (kirmanckîya) na mintiqa goreyê eşîranê bînan zaf cîya ya. Herçiqas mîyanê Sêwregi de no xususîyetê înan zaf nêmeno zî hema dewanê xo de fekêno cîya xebitnenê. No xususîyet hem **Eşîra Modanijan** de hem zî **Eşîra Nasan** de est o.

Semedo ke na mintiqa goreyê qeydanê **Osmanîyan** ge-ge Sêwregi ser o nêhesibîyaya derheqê na eşîre de melumatê ma yê resmî zaf tay ê.

Ma do nê beşî de hewna vêşî melumatanê fekkîyan ra îstîfade bikerê.

3.3.1. Eşîra Nasan

Eşîra Nasan Sewregi de vakurê rojhelatî de û rojhelatê Sewregi de ciwêna. Dewê Nasan; Kafirîlyas, Newalmaz, Çerk, Koldiz, Defere, Bîraelo, Kuvan, Kerreyê Qerteli, Gogerçîna Nasan û Zinarok a. Taybetîyêka na eşîre zî, eşîr mîyan de hem kirmanckî(dimilkî) hem zî kurmanckî qalîbenê.

Tayê Berê Nasan

Sîsoyan	Xurûcan
Simikan	Seydîyan
Umerekan	Elayiban
Temikan	

Tayê Peynameyê Nasan

Nasanlı	Înal
Kırtay	Akarsu
Çelik	Înan
Înanır	İdikut
Înanç	Kaysı

3.3.1.1. Tarîxê Nasan

Ma qandê nê beşî bi Îbrahîm Xelîl Nasanlı roportajêk viraşt. Nê roportajî de Nasanlı tayê melumatî dayî ma. Goreyê nê melumatan Eşîra Nasan nêzdîyê di sey serre verê herê mê Dersimî ra ameya na mintîqa.

Goreyê vatişê Îbrahîm Xelîl Nasanlı berî yê ma cor ra behsê înan kerde pêro nêzdî ra resenê yewbînan.

Şecere yo ke Nasanlı ma rê va, wina yo:

Îbrahîm (1984) >> Sîraç Nasanlı >> Sado >> Elî >> Îbram >> Hesên >> Silêman

Goreyê nê şecereyî zî ma fehîm kenê ke Nasan nêzdîyê di sey serre verê ameyê mintîqaya xo ya ewroyî.

3.3.2. Eşîra Modanîjan

Na eşîre demê Osmanîyan de gelek bajaran de vila bîya. Samedo ke vêşî vila bîya mensubê ci yê ke Sêwregî de yê heme beranê eşîre, yan zî heme peynameyanê eşîre nêzanê. Labelê ma do se nimûne tayê beran û tayê peynameyan îfade bikerê.

Tayê Berê Eşîra Modanîjan	
Kê Elodê Eyşî	Kê Kihûdî
Kê Gerraşan	Kê Millayan
Kê Xenoyan	Kê Eloxasekî
Kê Qullîyan	Kê Neboyan

- Samedo ke na eşîre vêşî vila bîya, mensubê eşîre yê ke Sêwregî de mendê zafê ci yewbînan ra nêzdî yê.

Tayê Peynameyê Modanîjan	
Modanlı	Gün
Gençoğlu	Beyazkuş
Mirdalı	Mirdesli
Öz Modanlı	Bakçı
Ateşoğlu	Çiftçi

3.3.2.1. Tarîxê Modanijan

Seke ma cor ra zî behs kerd, na eşîre gelek vila bîya û belgeyanê tarîxîyan de ge-ge daxîlê Sêwregi bîya ge-ge zî daxîl nêbîya. Coka sey eşîranê bînan şecere vetiş qandê na eşîre mumkun nêbi. Ma zî waşt ke nê beşî de derheqê tarîxê modanijan de belgeyanê resmîyan ra tayê nimûmeyî bidê.

Cevdet Turkay kitabê³⁸ xo de cayanê îqametê Modanijan wina îfade keno:

Nameyê Eşîre	Cayê Îqametê înan
Modanli (Modanlu), Modanlu Ekradi, Madanli, Madanlu	Sivas, Karaman, Rakka, Kocaeli, Biga, Karahisar-ı Şarki, Aydın, Karasi, Ankara, Arabgir, Diyarbekir, Bayezid, Ahıska, Kars, Çıldır, Siverek , Aksaray, Kütahya, Saruhan, Erzurum, Koçhisar, Haymana, Rumeli, Çermik (D.bekir), Mardin, Çatalca (Hasha-i İstanbul), İbsala, Evreşe, Gümülcine, Bursa, Pasin (Erzurum).

- Seke Tablo de zi aseno na eşîre xeylên vila bîya. Coka heme hetanê na eşîre de wayîrê melumatî bîyayîş zaf çetin o.

3.3.2.2. Dimilkîya (kirmanckîya) Modanijan

Ma qandê nê beşî bi mensubanê Eşîra Modanijan roportajî viraştî û goreyê deşîfrasyonê nê roportajan tayê çekuî goreyê meylê **Vateyî** muqeyese kerdî.

Ma na xebata xo de dewa Modanî û dewa Bîra Eloyî ya Eşîra Nasan se bînge qebul kerde.

³⁸ Cevdet Türkay, Başbakanlık Osmanlı Arşivlerine Göre Osmanlı İmparatorluğunda Oymak Aşiret ve Cemaatler, İşaret Yayınları, (3. Baskı), İstanbul, 2012. r. 502-503

Zemîrê Şexsan

<i>Fekê Modanijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Ez/Mî	Ez/Mî	Ben
Tî/To	Tî/To	Sen
A/Ayî	A/Aye	O(dişil)
O/Ey	O/Ey	O(eril)
Ma	Ma	Biz
Şima	Şima	Siz
Ê/Îna	Ê/Înan	Onlar

Humarnameyî

<i>Fekê Modanijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Jew/ju	Yew	Bir
Didi	Di	İki
Hîrê	Hîrê	Üç
Çehar	Çar	Dört
Panj	panc	Beş
Şeş	Şeş	Altı
Hewt	Hewt	Yedi
Heyşt	Heşt	Sekiz
New	New	Dokuz
Des	Des	On

Ju ^w andes	Yew ^e endes	On bir
Diw ^y ês	Diwês	On iki
Des û Hîrê	Hîrês	On üç
Çar ^y ês	Çarês	On dört
Panc ^y ês	Pancês	On beş
Şîyês	Şîyês	On altı
Hewt ^y ês	Hewtês	On yedi
Hey ^ş tês	Heştês	On sekiz
New ^y ês	Newês	On dokuz
Vîst	Vîst	Yirmi
Hîris	Hîris	Otuz
Çewres	Çewres	Kırk
Pancas	Pancas	Elli
Şeştî	Şeştî	Altmış
Hewtay	Hewtay	Yetmiş
Hey ^ş tay	Heştay	Seksen
Neway	Neway	Doksan
Se	Se	Yüz
Di sey	Di sey	İki yüz
Hîrê sey	Hîrê sey	Üç yüz
Çe ^h ar sey	Çar sey	Dört yüz
Pansey	Panc ^e sey	Beş yüz

Şesey	Şeş sey	Altı yüz
Hewsey	Hewt sey	Yedi yüz
Heyştsey	Heşt sey	Sekiz yüz
New sey	New sey	Dokuz yüz
Hazar	Hezar	Bin

Hûmarnameyê Rêzkî

<i>Fekê Modaniyan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Siftiyîn	Yewin	Birinci
Didiyîn	Dîyin	İkinci
Hîrêyin	Hîrêyin	Üçüncü
Çeharin	Çarin	Dördüncü
Panjîn	Pancin	Beşinci
Şeşin	Şeşin	Altıncı
Hewtin	Hewtin	Yedinci
Heyştin	Heştin	Sekizinci
Newin	Newin	Dokuzuncu
Desin	Desin	Onuncu

- Ge-ge Mintiqaya Modanî de (xususe Nasan mîyan de) qandê “yewin”î çekuya “yekanî” zî yena xebitnayîş.

Nameyê Rojan

<i>Fekê Modanijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Dişemi	Dişeme	Pazartesi
Sêşemi	Sêşeme	Salı
Çarşemi	Çarşeme	Çarşamba
Panşemi	Panşeme	Perşembe
Îni	Îne	Cuma
Paşîni	Şeme	Cumartesi
Bazar	Yewşeme	Pazar

- Mabênê **Vateyî** û fekê Sêwregi de formê makîyî de ferqê “e” û “î” est o. labelê nimûneyê ke cor ra asenê de no ferq ferqê makîyî nîyo, ferqêno cîya yo.

Rengî

<i>Fekê Modanijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Zerd, -i	Çeqer, -e / Zerd, -e	Sarı
Sûr, -i	Sûr, -e	Kırmızı
Hewz, - i	Kesk, -e / Hewz, - e	Yeşil
Kiho	Kewe, -ye	Mavi
Gewr / Sipî	Sipî, -ye	Beyaz
Sîya / Qer	Sîya, -ye	Siyah

- Goreyê tespîtanê ma qandê “yeşil” bê modanijan Sêwregi de kes nêvano hewz, -i.

Nameyê Mewsiman

<i>Fekê Modanijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Ûsar / Wisar	Wisar	İlkbahar
Amnan	Hamnan	Yaz
Payiz	Payîz	Sonbahar
Zimistan	Zimistan	Kış

Nameyê Hetan (Cîhetan)

<i>Fekê Modanijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Rojakewteni / Rojhilat	Rojhelat	Doğu
Rojawan	Rojawan	Batı
Qulbe	Başûr	Güney
Vakir	Vakur	Kuzey

Mensubîyet

<i>Fekê Modanijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Suke ^{ey} ij	Sêwregij	Siverekli
Modanij	Modanij	Modanlı
Bucaxij	Bucaxij	Bucaklı
Qerxanij	Qer ^{ex} anij	Karahanlı
Rihayij	Rihayij	Urfalı
Dêrsimij	Dêrsimij	Dersimli

Zemîrê Nîşanî (Nêzdî)

<i>Fekê Modanijan</i>		<i>Meylê Vateyî</i>		<i>Tirkî</i>	
<u>Xoser</u>	<u>Oblîk</u>	<u>Xoser</u>	<u>Oblîk</u>	<u>Yalın</u>	<u>Bükünlü</u>
eno	ney	no	ney	bu (eril)	bu (eril)
ena	nayi	na	naye	bu (dişil)	bu (dişil)
enê	nîna	nê	nînan	bunlar	bunlar

Zemîrê Nîşanî (dûrî)

<i>Fekê Modanijan</i>		<i>Meylê Vateyî</i>		<i>Tirkî</i>	
<u>Xoser</u>	<u>Oblîk</u>	<u>Xoser</u>	<u>Oblîk</u>	<u>Yalın</u>	<u>Bükünlü</u>
o	ey	o	ey	o (eril)	o (eril)
a	ayi	a	aye	o (dişil)	o (dişil)
ê	îna/êna	ê	înan	onlar	onlar

Edatî

<i>Fekê Modanijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
bi	bi	ile
bê	bê	-siz, -sız,...
zê	se,sey	gibi
hend	hende	kadar
bi.....a, bi.....ya	pê	ile (araç)
ver a	ver bi	-e doğru

ra	ra	-den, -dan
rê	rê	-e, -a
ki	ke	ki

Bestoxî

<i>Fekê Modanijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
egi	eke	-se, -sa
jî	zî, kî	-e, -a
ki	ke	ki
û/ew	û	ve

Demo vîyarte (ameylene)

<i>Fekê Modanijan</i>	<i>Meyê vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Ez amawa	Ez ameya	Ben geldim
Ti amawa	Ti ameya	Sen geldin (dişil)
Ti ameyê	Ti ameyî	Sen geldin(eril)
O amewo	O ame	O geldi (eril)
A amêwa	A amê	O geldi (dişil)
Ma ameyî	Ma ameyî/ameyîme	Biz geldik
Şima ameyî	Şima ameyî	Siz geldiniz
Ê ameyî	Ê ameyî	Onlar geldiler

Demo nikayin (ameylene)

<i>Fekê Modanijan</i>	<i>Meyê vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Ez a yena	Ez yena / Ez êna	Ben geliyorum
Ti ya yena	Ti yena/ Ti êna	Sen geliyorsun (dişil)
Ti yê yenê	Ti yenî /Ti ênî	Sen geliyorsun (eril)
A ya yena	A yena/ A êna	O geliyor (dişil)
O yo yenê	O yeno /O êno	O geliyor (eril)
Ma yê yenê	Ma ênî/ênîme/yenî/yenîme	Biz geliyoruz
Şima yê yenê	Şima yenî/ Şima ênî	Siz geliyorsunuz
Ê yê yenê	Ê yenî/ Ê ênî- ênê	Onlar geliyorlar

Seke tabloyê corênî de zî aseno, fekê modanijan da wexto ke demo nikayin virazêno, partikelê **“a” “ya” “yo” “yê”** sey elametê demê nikayinî yê. Labelê goreyê kitabê Deniz Gunduzî³⁹ demo nikayin û demo hîra sey yewbînan yenê qebulkerdiş. No xususîyet fekê modanijan de wina nîyo. Eke nê îlaweyê ke ma cor ra behsê înan kerd, yew cumle mîyan de çin bê; a cumle kewena halê demê hîrayî.

³⁹ Deniz Gündüz, Türkçe Açıklamalı Kürtçe Kırmancca/Zazaca Dil Dersleri, Weşanxaneyê Vateyî, Çapa 2in, İstanbul, 2009. r. 199-206

Demo ameyox (ameylene)

<i>Fekê Modanijan</i>	<i>Meyê vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Ez do bêra	Ez do bêra	Ben geleceğim
Ti yê bêrê	Ti do bêra	Sen geleceksin (dişil)
Ti ro bêrê	Ti do bêrî	Sen geleceksin (eril)
O ro bêro	O do bêro	O gelecek (eril)
A ro bêro	A do bêra	O gelecek (dişil)
Ma ro bêrê	Ma do bêrî/bêrîme	Biz geleceğiz
Şima ro bêrê	Şima do bêrî/bêrê	Siz geleceksiniz
Ê ro bêrê	Ê do bêrî/bêrê	Onlar gelecekler

Tîya de yew xususîyetê fekê modanijan esto. Seke tablo de zî aseno, fekê modanijan de demê amyoxî de hem goreyê meylê vateyî hem zî goreyê ekserîyetê eşîranê bînan heruna partîkelê “do” yî parîteklê “ro” yî yeno.

TAYÊ FÎLÎ

<i>Fekê Modanijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Akerdeni	Akerdene	Açmak
Dekerdeni	Dekerdene	Koymak
Pakerdeni	Pakerdene	Takmak
Hewa dayeni	Wedaritene/ Hewa dayene	Kaldırmak
Ronayeni	Ronayene	İndirmek
Pêro dayeni	Pêro dayene	Dövüşmek

Piro gunayeni	Piro ginayene	Değmek
Awî dayeni	Awe dayene	Sulamak
Emel kerdeni	Bawer kerdene	İnanmak
Pers kerdeni	Persayene/ Pers kerdene	Sormak
Ramedîyayeni	Derg bîyene	Uzamak

TAYÊ ÇEKUYÎ

<i>Fekê Modaniyan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Erey	Berey / Erey	Geç
Keyi	Keye / Ban	Ev
İmbaz	Embaz	Arkadaş
Anka	Nika	Şimdi
Însan / Merdim	Însan / Merdim	İnsan
Kibrît / Find	Kibrit / Nifte	Kibrit
Gurweyayeni	Xebitîyayene / Gureyayene	Çalışmak
Zewbî	Sewbîn / Sewbîna	Başka
Hîsab	Hesab	Hesap
Teber	Teber	Dışarı
Zeri	Zere	İçeri
Şewra	Şodir / Şewdir	Sabah
Dihîri / Nîmroji	Nêmroje / Dihîre	Öğle
Şan / Murxub	Şan / Mexreb	Akşam

Şewi	Şewe	Gece
Istaniki /Hesaniki	Estaneke / Sanike	Masal

ORGANÊ BEDENÎ

<i>Fekê Modanijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Sari	Sere	Kafa
Birweyî	Birûy	Kaş
Mijangî	Bijangî	Kirpik
Çim	Çim	Göz
Dest	Dest	El
Qol	Bask / Pol	kol
Gişti	Engişte	Parmak
Lingi	Linge	Ayak
Şeqi	Şeqe	Bacak
Pîzi	Pîze	Karın
Saqi	Zanî / Çok	Diz
Lew	Lew	Dudak
Ziwan	Ziwan	Dil
Diran	Didan	Diş
Mil	Mil / Vile / Vîye	Boyun
Paştî	Piştî	Sırt
Mîyani	Mîyane / Newqe	Bel
Estek	Este / Kate	Kemik

Por	Por	Saç
Goş	Goş	Kulak
Qelb	Qelb	Kalp
Zerrî	Zerrî	Yürek
Gurçiki	Gurçike	Böbrek
Nengûwe	Nenûg	Tırnak
Zincî	Zincî / Pirnike	Burun
Erdîşi	Erdîşe	Sakal
Zimbêlî	Zimbêlî	Bıyık
Kilomek	Qineste	Kalça
Movikî	Mobike	Eklem
Sîni	Sêne	Göğüs
Mezg	Mezg	Beyin
Alû	Alî / Alîye	Tükürük
Gûnî	Gonî	Kan
Kefê destî	Kefe / Sala Destî	Avuç içi
Qir / Qirriki	Qirrike	Boğaz
Peyê milî	Korta milî	Ense
Doşî	Doşe	Omuz
Pişiki	Pişike	Akciğer
Qesba	Qeseba / Kezebe	Karaciğer
Loqra	Roqila	Bağırsak

FÊKÎ (MEYWE) Û SEWZÎ

<i>Fekê Modanijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Sa	Saye	Elma
Miro	Murîye	Armut
Şamiki	Şamike	Domates
Patata	Patafîze / Kartole	Patates
Pîyaz	Pîyaz	Soğan
Îsot	Îsot	Biber
Balcani	Balcane	Patlıcan
Zebeşi	Zebeşe	Karpuz
Beşîla	Beşîla	Kavun
Engûri	Engure	Üzüm
Encîli	Încîre / Hêjire	İncir

HEYWANÎ

<i>Fekê Modanijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Istor, -i	Estor, -e	At
Her, -i	Her, -e	Eşek
Pisîng, -i	Pisîng, -e	Kedi
Kutik (n), Deli (m)	Kutik, -e	Köpek
Mirîçiki	Mîlçik	Kuş

Borani	Borane	Güvercin
Manga	Manga	İnek
Mî	Mî / Mîye	Koyun
Bizi	Bize	Keçi
Masi	Mase	Balık
Devî	Deve	Deve
Simbori	Simore	Sincap
Xoz/xenzîr	Xoz/xenzîr	Domuz
Verg (n) / Delvergi (m)	Verg, -e	Kurt
Lûwi	Luwî	Tilki
Mojla / Mojle	Morcela / morcele	Karınca
Kergi	Kerge	Tavuk
Dîk	Dîk	Horoz
Qatir	Qantir	Katır
Mar, -i	Mar, -e	Yılan

MERDIMÎYE / MERDIMÊNÎ

<i>Fekê Modanijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Pî	Pî	Baba
Mayi	Maye	Anne
Laj / lajek	Laj / lajek	Erkek Çocuk
Keyneki/Keyna	Kêneke / Kêna	Kız Çocuk
Wayi	Waye	Kız kardeş
Wayi	Waye	Abla

Hêgan - Êgani	Warza - Warkêna	Ablanın (<i>kız kardeş</i>) oğlu- kızı
Zame	Zama	Ablanın (<i>kız kardeş</i>) eşi
Bira	Bira	Erkek kardeş
Keko	Bira	Abi
Birarza – Birakeyna	Birarza - Birakêna	Abi (<i>erkek kardeş</i>) oğlu – kızı
Biracenî	Biracinî	Abinin (<i>erkek kardeş</i>) eşi
Ap-Ded	Ded / Ap / Dat	Amca
Deza - Dedkeyna	Deza / Datiza – Datkêna	Amca oğlu – kızı
Nîyaji	Nacnî / Nacnîye	Amcanın eşi
Emi	Eme	Hala
Keynaya Emi	Emkêna / kêna eme	Hala kızı
Lajê Emi	Emiza / lajê eme	Hala oğlu
Zame	Zama	Halanın eşi
Xali	Xale	Teyze
Xaliza - Xalikeyna	Xaleza - Xalekêna	Teyze oğlu – kızı
Xal	Mêrdeyê Xale	Teyzenin eşi
Xal	Xal	Dayı
Xalza-Xalkeyna	Xalîza – Xalkêna	Dayı oğlu – kızı
Xalcenî	Xalcinî	Dayının eşi
Kalik / Bawo	Kalik / Bawkal	Dede

Pîriki / Dapîri	Pîrike / Dapîre	Nine
Vistrû	Vistewrî	Kaynana
Vistewrî	Vistewre	Kayınbaba
Vistewrî	Vistewre	Kayın birader
Gorimi	Gorime / Zeyîye	Görümce
Cêrî	Cêrî	Elti
Bacenax	Bacenax / Hevalzama	Bacanak
Veyvi	Veyve	Gelin
Zame	Zama	Damat
Torn	Torn	Torun

Fekê Modanijan de manaya “zeyî” de yew xususîyet esto. Manaya “zeyî” Tirkî de “**görümce**” yo. Labelê goreyê modanijan keyneka keyî (waya zamayî) heta ke nêzewejîyo aye rê “zeyî” nêno vatene.

3.4.MINTIQAYA QEREXANÎ

Na mintiqaya de tena eşîra qerexanî ciwêna. Eşîra Qerexanijan vakurê Sêwregi de ya. Dewanê Qerexanijan ra; Qerexan(Qerexano Cêrên), Qerexano Corên, Mîrxas, Şîlan, Xirabaxanî, Qatirqoy, Xirabreşe, Kela, Berba, Hemamwêran, Misêbe, Qazgole, Dîndare, Kevcale, Dalpeke û Bîrbizine sînoranê Sêwregi mîyan de yê, Panoka Corîn, Panoka Cêrîn, Kuştîyan, Sûlave, Guruz û Bîrê Veran zî Sînoranê Çêrmuge mîyan de yê.⁴⁰

Herçiqas mintiqayanê cîya-cîyayan de vila bê zî, têkilîya qerexanijan yewbînana esta. Û mensubê na eşîre merdîmanê xo yê ke mintiqayanê cîyayan de ciwênê şînasnenê.

Tayê Berê Qerexanijan	
Şeman	Mirtan
Hesenê Eys	Milla Sadiqan
Uzêrekan	Gewran
Şîlan	Nehmanan
Milla Elîyan	Maman
Haman	Siloyan
Ebasan	Reşan
Ap Şanan	Zilfan
Ciban	‘Aran
Xalitan	Hindoyan
Îban	Kêwan
Bûbê Hesoyan	Husûran
Misan	Omeran
Şîtan	Micê Aboyan

⁴⁰ Ali Buykkaya, Projeya Lisansî ya Bêtezî, Mêrdîn, 2017, r.6 (Nusxeyê Pdfyî)

Tayê Peynameyê Qerexanijan

Karahan	Büyükkaya
Ağapayı	Arpacık
Başanbaş	Karakayalı
Başıbaş	Gökay
Başkan	Özeyran
Bağra	Özkaya
Göktaş	Yüksek
Gökmen	Yüksekkaya
Selvihan	Altındağ
Parlak	Altundaş
Özdiker	Demir
Güldiken	Polat
Karasan	Akbulut
Yükalan	Çiçek
Şaman	Akdağ
Çulcu	Çiftçi
Benekli	Kırkağaç
Dipbakay	Aslan
Karahanlı	Çatalkaya
Ortakaya	Cihangiroğlu
Siyahhan	Gürhan
Akkuş	Baylan
Özekinci	Yıldız
Sürücü	Yaldız
Akyüz	Körkuyu
Aşiran	Şeker

Çetin	İpek
Kızıltoprak	Yolaçan
Uçar	Kuşatan
Delican	Kırmızıalan
Ergül	Gürüz
Karael	Güngördü
Öztürk	Delibaş
Kaptan	Elmas
Kepçekoğlu	Kepçeli

Nê peynameyan ra tayê ci Sêwregi de tena hetê qerexanijan ra yenê xebitnayîş tayê ci zî sewbîna eşîran de zî estê.

Beranê qerexanijan mîyan de ê yê ke nêzdî ra resenê yewbînan zî estê, ê yê ke yewbînan ra tayêna durîyê zî estê. Semedo ke mumkun nîyo kes heme mensubanê eşîra roprtaj bikero tespîtkerdişê na mesela zî tayê çetin o.

3.4.1. Tarîxê Qerexanijan

Derheqê na eşîre xeylê spekulasyonî estê, spekulasyon o tewr pîl zî o yo ke; goreyê tayê melumatan kokê na eşîre reseno Dewleta Karahanlîyan. Hem goreyê nufus hem zî goreyê qeydanê Osmanîyan no mumkun nêaseno.

Çünke kitabê⁴¹ Cevdet Turkeyî de Qerexanijî bi nameyê Karahanlîlar wina qeyd bîyê:

Nameyê Eşîre	Cayê Îqametî
Karahan, Karahanlı (Karahanlu)	Göksu Kazası (Erzurum Sancağı), Mud Kazası (İçel Sancağı)

⁴¹ Cevdet Türkay, Başbakanlık Osmanlı Arşivlerine Göre Osmanlı İmparatorluğunda Oymak Aşiret ve Cemaatler, İşaret Yayınları, (3. Baskı), İstanbul, 2012. r. 405

Na mesela ser o Necmettîn Buyukkayayî bi kalikê xo yew roportaj kerda û no roportaj bi sernameyê **“Kalo Ma Kamîyê û Kotî ra Ameyê?”**⁴² kitabê Necmettîn Buyukkayayî de neşr bîyo.

Goreyê nê roportajî Qerexanijî verê Sêwregi Dêrsim de bîyê û ûca ra koç kerdo ameyê Sêwregi dewa Kevcalî kerda şên. Dima ûca ra zî ravêrdê dewa Qerexanî ya xirabê. Derheqê wextê nê koçkerdişî melumatê zelaî çîn ê, labelê goreyê şecereyê kalikê Necmettînî (Xelîlê Nofelî) kes eşkeno wextê koçî texmîn bikero.

Daîm Hes		
Demen	Suwar	Zorbo
Mintiqaya Çêrmugi	Milla Hesên	Hetê Dîyarbekirî dewa Darqiranî de mendo
	Huseyîn	
	Elî	
	Mistefa	
	Mehemed	
	Nofel	
	Xelîl	
	Qoçelî	
	Necmedîn Buyukkaya <i>(1943 de maya xo ra bîyo û 1984 de wêfat kerdo)</i>	

Goreyê nê şecereyî kes eşkeno vajo kê verê Necmedînî nêzdîyê 300 serre qerexanijan koç kerdo û ameyê Sêwregi. Tarîxê roportajî ra ver a pey kes bihesibno tarîxê koçî beno nêzdîyê serranê 1600-1650.

⁴² Necmettin Büyükkaya, Kalemimden Sayfalar (Hazırlayan ve Derleyen Şerwan Büyükkaya), Apec-Tryck & Förlag Yayınları, İsveç, 1992. r. 189-192

3.4.2. Dimilkîya (Kirmanckîya) Qerexaniyan

Zemîrê Şexsan

<i>Fekê Qerexaniyan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Ez/Mi	Ez/Mi	Ben
Ti/To	Ti/To	Sen
A/Ayi	A/Aye	O(dişil)
O/Ey	O/Ey	O(eril)
Ma	Ma	Biz
Şima	Şima	Siz
Ê/Îna	Ê/Înan	Onlar

Humarnameyî

<i>Fekê Qerexaniyan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Jew	Yew	Bir
Didi	Di	İki
Hîrê	Hîrê	Üç
Çehar	Çar	Dört
Pan ^j	pan ^c	Beş
Şeş	Şeş	Altı
Hewt	Hewt	Yedi
Heşt	Heşt	Sekiz
New	New	Dokuz

Des	Des	On
Jandes	Yewendes	On bir
Diwês	Diwês	On iki
Hîrês	Hîrês	On üç
Çarês	Çarês	On dört
Pancês	Pancês	On beş
Şîyês	Şîyês	On altı
Hewtês	Hewtês	On yedi
Heştês	Heştês	On sekiz
Newês	Newês	On dokuz
Vîst	Vîst	Yirmi
Hîris	Hîris	Otuz
Çewres	Çewres	Kırk
Pancas	Pancas	Elli
Şeştî	Şeştî	Altmış
Hewtay	Hewtay	Yetmiş
Heştay	Heştay	Seksen
Neway	Neway	Doksan
Se	Se	Yüz
Di sey	Di sey	İki yüz
Hîrê sey	Hîrê sey	Üç yüz
Çehar sey	Çar sey	Dört yüz

Pansey	Pan ^c sey	Beş yüz
Şesey	Şeş sey	Altı yüz
Hewsey	Hewt sey	Yedi yüz
Heşsey	Heş ^t sey	Sekiz yüz
New sey	New sey	Dokuz yüz
Hezar	Hezar	Bin

Hûmarnameyê Rêzkî

<i>Fekê Qerexanijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Siftiyîn	Yewin	Birinci
Ê didin/ didiyîn	Dîyin	İkinci
Ê hîrêyî/ hîrêyin	Hîrêyin	Üçüncü
Ê çeharî/ çeharin	Çarin	Dördüncü
Ê panjî/ panjin	Pancin	Beşinci
Ê şeşî/ şeşin	Şeşin	Altıncı
Ê hewtî/hewtin	Hewtin	Yedinci
Ê heştî/ heştin	Heştin	Sekizinci
Ê newî / newin	Newin	Dokuzuncu
Ê desî/ desin	Desin	Onuncu

Hûmarnameyanê rêzkî de wexto ke bi îşaret behs bibo partîkelê “ê”yî yeno hûmarnameyî ver. Nîmûne: ê pancêsî. Eke îşaret nêbo “ê” nêvajêno. Nîmûne: pancêsî.

Nameyê Rojan

<i>Fekê Qerexanijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Dişemi <i>i</i>	Dişeme <i>e</i>	Pazartesi
Sêşemi <i>i</i>	Sêşeme <i>e</i>	Salı
Çarşemi <i>i</i>	Çarşeme <i>e</i>	Çarşamba
Panşemi <i>i</i>	Panşeme <i>e</i>	Perşembe
Îni <i>i</i>	Îne <i>e</i>	Cuma
Paşîni <i>i</i>	Şeme	Cumartesi
Bazar	Yewşeme	Pazar

Rengî

<i>Fekê Qerexanijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Zêrd, -i	Çeqer, -e / Zerd, -e	Sarı
Sûr, -i	Sûr, -e	Kırmızı
Yaşil, -i	Kesk, -e	Yeşil
Kiho	Kewe, -ye	Mavi
Sipi, -î	Sipî, -ye	Beyaz
Sîya	Sîya, -ye	Siyah

Seke tablo de zî aseno, fekê qerexanijan de wexto ke herfa “e” yî ra dima “r” bêro, e vurêno û beno ê. Nu xususîyet fekê qerexanijan de esto. Ma do peynîya tezî de behsê na mesela bikerê.

Nameyê Mewsiman

<i>Fekê Qerexanijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Wisar	Wisar	İlkbahar
Amnan	Hamnan	Yaz
Payîz	Payîz	Sonbahar
Zimistan	Zimistan	Kış

Nameyê Hetan (Cîhetan)

<i>Fekê Qerexanijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Rojakewteni	Rojhelat	Doğu
Rojawan	Rojawan	Batı
Qulbe	Başûr	Güney
Vakîr	Vakur	Kuzey

Mensubîyet

<i>Fekê Qerexanijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Sukij	Sêwregij	Siverekli
Babij	Babij	Bablı
Bicaxij	Bucaxij	Bucaklı
Qerxanij	Qerexanij	Karahanlı
Rihayij	Rihayij	Urfalı
Dêrsimij	Dêrsimij	Dersimli

Zemîrê Nîşanî (Nêzdî)

<i>Fekê Qerexanijan</i>		<i>Meylê Vateyî</i>		<i>Tirkî</i>	
<u>Xoser</u>	<u>Oblîk</u>	<u>Xoser</u>	<u>Oblîk</u>	<u>Yalın</u>	<u>Bükünlü</u>
no	ney	no	ney	bu (eril)	bu (eril)
na	nay ⁱ	na	nay ^e	bu (dişil)	bu (dişil)
nê	nîna	nê	nînan ⁿ	bunlar	bunlar

Zemîrê Nîşanî (dûrî)

<i>Fekê Qerexanijan</i>		<i>Meylê Vateyî</i>		<i>Tirkî</i>	
<u>Xoser</u>	<u>Oblîk</u>	<u>Xoser</u>	<u>Oblîk</u>	<u>Yalın</u>	<u>Bükünlü</u>
o	ey	o	ey	o (eril)	o (eril)
a	ay ⁱ	a	aye ^e	o (dişil)	o (dişil)
ê	îna	ê	înan ⁿ	onlar	onlar

Edatî

<i>Fekê Qerexanijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
bi	bi	ile
bê	bê	-siz, -sîz,...
zê	se,sey	gibi
hendê	hende ^e	kadar
bi.....a, bi.....ya	pê	ile (araç)
ver a	ver bi	-e doğru
ra	ra	-den, -dan
rê	rê	-e, -a
ki	ke	ki

Bestoxî

<i>Fekê Qerexanijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
egi	eke	-se, -sa
jî	zî, kî	-de, -da
ki	ke	ki
û	û	ve

Demo vîyarte (ameylene)

<i>Fekê Qerexanijan</i>	<i>Meyê vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Ez ameya	Ez ameya	Ben geldim
Ti ameya	Ti ameya	Sen geldin (dişil)
Ti ameyê	Ti ameyî	Sen geldin(eril)
O ami	O ame	O geldi (eril)
A amê	A amê	O geldi (dişil)
Ma ameyî	Ma ameyî/ameyîme	Biz geldik
Şima ameyî	Şima ameyî	Siz geldiniz
Ê ameyî	Ê ameyî	Onlar geldiler

Demo nikayin (ameylene)

<i>Fekê Qerexanijan</i>	<i>Meyê vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Ez a yena	Ez yena /Ez êna	Ben geliyorum
Ti ya yena	Ti yena/ Ti êna	Sen geliyorsun (dişil)
Ti yê yenê	Ti yenî /Ti ênî	Sen geliyorsun (eril)

A ya yena	A yena/ A êna	O geliyor (dışıl)
O yo yenê	O yeno /O êno	O geliyor (eril)
Ma yê yenê	Ma ênî/ênîme/yenî/yenîme	Biz geliyoruz
Şima yê yenê	Şima yenî/ Şima ênî	Siz geliyorsunuz
Ê yê yenê	Ê yenî/ Ê ênî- ênê	Onlar geliyorlar

Seke tabloyê corênî de zî aseno, fekê Qerexanijan da wexto ke demo nikayin virazêno, partikelê “a” “ya” “yo” “yê” sey elametê demê nikayinî yê.

Demo ameyox (ameylene)

<i>Fekê Qerexanijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Ez o bêra	Ez do bêra	Ben geleceğim
Ti ya bêrê	Ti do bêra	Sen geleceksin (dışıl)
Ti yê bêrê	Ti do bêrî	Sen geleceksin (eril)
O yo bêro	O do bêro	O gelecek (eril)
A ya bêro	A do bêra	O gelecek (dışıl)
Ma yê bêrê	Ma do bêrî/bêrîme	Biz geleceğiz
Şima yê bêrê	Şima do bêrî/bêrê	Siz geleceksiniz
Ê yê bêrê	Ê do bêrî/bêrê	Onlar gelecekler

Seke tablo de zî aseno, fekê qerexanijan de partîkelê demê nikayinî û demê ameyoxî eynî yê. Labelê halê fîlî vurêno.

TAYÊ FÎLÎ

<i>Fekê Qerexanijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Akerdeni	Akerdene	Açmak
Dekerdani	Dekerdene	Koymak
Pakerdeni	Pakerdene	Takmak
Hewa dayeni	Wedaritene/ Hewa dayene	Kaldırmak
Ronayeni	Ronayene	İndirmek
Pêro dayeni	Pêro dayene	Dövüşmek
Piro gunayeni	Piro ginayene	Değmek
Awi dayeni	Awe dayene	Sulamak
Emel kerdani	Bawer kerdene	İnanmak
Pers kerdani	Persayene/ Pers kerdene	Sormak
Dêrg bîyeni	Derg bîyene	Uzamak

Xususîyeto ke ma cor ra behs kerd bî nê tabloyî de zî aseno. Fîlê derg bîyene, fekê qerexanijan de beno dêrg bîyeni.

TAYÊ ÇEKUYÎ

<i>Fekê Qerexanijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
erey	Berey / Erey	Geç
Keyi	Keye / Ban	Ev
Imbaz	Embaz	Arkadaş
Neka	Nika	Şimdi
Însan / Merdim	Însan / Merdim	İnsan

Kirkût	Kibrit / Nifte	Kibrit
Gurweyayeni	Xebitûyayene / Gureyayene	Çalışmak
Zewmbî	Sewbîn / Sewbîna	Başka
Hîsab	Hesab	Hesap
Teber	Teber	Dışarı
Zeri	Zere	İçeri
Şewra	Şodir / Şewdir	Sabah
Dihîri	Nêmroje / Dihîre	Öğle
Şan / Mirxub	Şan / Mexreb	Akşam
Şewi	Şewe	Gece
Hesaniki	Estaneke / Sanike	Masal

ORGANÊ BEDENÎ

<i>Fekê Qerexaniyan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Sari	Sere	Kafa
Birwi	Birûy	Kaş
Bijangî	Bijangî	Kirpik
Çim	Çim	Göz
Dest	Dest	El
Qol	Bask / Pol	kol
Gişti	Engişte	Parmak
Lingi	Linge	Ayak

Şeqi	Şeqe	Bacak
Pîzi	Pîze	Karın
Saqi	Zanî / Çok	Diz
Lew	Lew	Dudak
Zuwan	Ziwan	Dil
Dindan	Didan	Diş
Mil	Mil / Vile / Vîye	Boyun
Paştî	Piştî	Sırt
Mîyani	Mîyane / Newqe	Bel
Esti	Este / Kate	Kemik
Por	Por	Saç
Goş	Goş	Kulak
Qelb	Qelb	Kalp
Zêrrî	Zerrî	Yürek
Gulçiki	Gurçike	Böbrek
Nenguwe	Nenûg	Tırnak
Zincî	Zincî / Pirnike	Burun
Êrdîşi	Erdîşe	Sakal
Zimbêlî	Zimbêlî	Bıyık
Kilomek	Qineste	Kalça
Movikî	Mobike	Eklem
Sîni	Sêne	Göğüs

Mezg	Mezg	Beyin
Alû	Alî / Alîye	Tükürük
Gûnî	Gonî	Kan
Kefê destî	Kefe / Sala Destî	Avuç içi
Qir / Qirriki	Qirrike	Boğaz
Peyê milî	Korta milî	Ense
Doşî	Doşe	Omuz
Pişiki	Pişike	Akciğer
Qesba	Qeseba / Kezebe	Karaciğer
Loqre	Roqila	Bağırsak

FÊKÎ (MEYWE) Û SEWZÎ

<i>Fekê Qerexanijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Sa	Saye	Elma
Miro	Murîye	Armut
Şamiki	Şamike	Domates
Patata	Patafîze / Kartole	Patates
Pîyaz	Pîyaz	Soğan
Îsot	Îsot	Biber
Balcani	Balcane	Patlıcan
Zebeşi	Zebeşe	Karpuz
Beşîla	Beşîla	Kavun

Ingûri

Engure

Üzüm

İncîli

Încîre / Hêjire

İncir

HEYWANÎ

<i>Fekê Qerexanijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
İstor, -i	Estor, -e	At
Her, -i	Her, -e	Eşek
Pisîng, -i	Pisîng, -e	Kedi
Kutik (n), Deli (m)	Kutik, -e	Köpek
Mîrîçiki	Mîlçik	Kuş
Bewrani	Borane	Güvercin
Manga	Manga	İnek
Mey	Mî / Mîye	Koyun
Bizi	Bize	Keçi
Masi	Mase	Balık
Devî	Deve	Deve
Simori	Simore	Sincap
Xoz/xenzîr	Xoz/xenzîr	Domuz
Vêrg (n) / Delvergi (m)	Verg, -e	Kurt
Lû	Luwî	Tilki
Mojli	Morcela / morcele	Karınca
Kêrgi	Kerge	Tavuk

Dîk	Dîk	Horoz
Qatir	Qantir	Katır
Mar, -i	Mar, -e	Yılan

MERDIMÎYE / MERDIMÊNÎ

<i>Fekê Qerexanijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Pî	Pî	Baba
Mayi	Maye	Anne
Laj	Laj / lajek	Erkek Çocuk
Keyna	Kêneke / Kêna	Kız Çocuk
Wayi	Waye	Kız kardeş
Wayi	Waye	Abla
Êgan - Êgani	Warza - Warkêna	Ablanın (<i>kız kardeş</i>) oğlu-kızı
Zami	Zama	Ablanın (<i>kız kardeş</i>) eşi
Bira	Bira	Erkek kardeş
Keko	Bira	Abi
Birarza – Birakeyna	Birarza - Birakêna	Abi (<i>erkek kardeş</i>) oğlu – kızı
Biracenî	Biracinî	Abinin (<i>erkek kardeş</i>) eşi
Ap	Ded / Ap / Dat	Amca
Deza - Dedkeyna	Deza / Datiza – Datkêna	Amca oğlu – kızı
Naji	Nacnî / Nacnîye	Amcanın eşi

Emi	Eme	Hala
Emkeyna	Emkêna / kêna eme	Hala kızı
Emza	Emiza / lajê eme	Hala oğlu
Zam ⁱ	Zam ^a	Halanın eşi
Xali	Xale	Teyze
Xaliza - Xalikeyna	Xaleza - Xalekêna	Teyze oğlu – kızı
Xal	Mêrdeyê Xali	Teyzenin eşi
Xal	Xal	Dayı
Xalza-Xalkeyna	Xalîza – Xalkêna	Dayı oğlu – kızı
Xal ^{cenî}	Xalcinî	Dayının eşi
Bakal	Kalik / Bawkal	Dede
Pîriki / Dapîri	Pîrike / Dapîre	Nine
Visturî	Vistewrî	Kaynana
Vistewr ⁱ	Vistewr ^e	Kayınbaba
Vistewr ⁱ	Vistewr ^e	Kayın birader
Gorimi	Gorime / Zeyîye	Görümce
Cêrî	Cêrî	Elti
Bacenax	Bacenax / Hevalzama	Bacanak

Veyvi

Veyve

Gelin

Zami

Zama

Damat

Torin

Torn

Torun

3.5.MINTIQA YA BUCAXÎ

Na mintiqa, mintiqayanê Sêwregi mîyan de tewr mintiqaya tēmîyankewtî ya. Mintiqayanê bînan de yan yew eşîre yan zî di eşîrî estê labelê na mintiqa de xeylê eşîre û malbatî estê. Tayê nê malbatan merdimê yewbînan ê tayê ci zî dima ra kewtê mintiqaya buxaxî û xo buxaxij hesabna yo.

Dewê buxaxijan : Hedro, Girgomezi, Mizray, Feqî, Tuwêreki, Xerzino, Dîwan, Takoran, Baxçe, Arxwas(Alxas), Mextele, Qilxan, Qetûne, Gola Girdi, Gola Werdî, Qucaxe, Sûrîyani, Seyrangeh, Helbilosi, Alanqozê Bûcaxî, Markîki, Kewkuliki, Sergerîni, Şehbanî, Bîtiki, Narînce, Qerbêxi, Bermanî, Sepetwêran, Çatoke, Anazo, Înoxlî, Xelokendî, Nîgît. Bê nê dewan tayê mezrayê Buxaxijan estê labelê vatişê pêrunan goreyê ma îcab nêkeno. Xora peynîya tezê xo de ma do xerîtayanê mintiqayan bidê.

Nê beşî de ma do Qelenderijan û Buxaxijanê bînan cîya binûsê.

3.5.1. Qelenderijî

Qelenderijî Mintiqaya Buxaxî de ciwênê û sey Dîyarbekir, Mêrdîn, Çermûgi, Hêlwan (Curnê Reş), Ceylanpınar (Serê Kanîyê) bajarên de zî mensubê na eşîre estê. Goreyê notanê ke Bişar Tuysuzî dayê Malmîsanijî; ameyîşê na eşîre yê Sêwregi, bi çar birayan dest pakerdo. Nê birayî; Qelender, Xezenfer û Pîrwî yê. (nameyê birardê bînî nêvato) Sêwregi de dewa Qetûneyî de îqamet kenê û ûca ra benê vila. Samedo ke nameyê yew lajê Qelenderî Kos bîyo, Qelenderijanê Sêwregi rê vanê Kê Kosan (Malbata Kosan).

Qetûne de Tayê Berê Qelenderijan

Gelan	Bişaran
Hemzan	Key Eldê Silî
Qeman	Gencan
Evdan	Dewkiran

Bêguman bê nê beran zî xeylên berê Qelenderijan estê, labelê samedo ke mintiqaya buxaxî tēmîyankewtî ya ma tena merkezê qelenderijan ra behs kenê.

Tayê Peynameyê Qelenderijan

Akkurt	Ağırağaç
Akkuttlu	Naryaprağı
Ay	Yeşildağ
Tüysüz	Dalyan
Demirkol	Karaaslan
Gümüş	Altıngelik
Güzeler	Maman
Kalender	Tuka
Kamışlı	Yenigün
Kandemir	Malkan
Karaşahin	Çetin
Kılıç	Taşçı
Kosanoğlu	Aslanparçası
Manka	Serçek
Oruç	Kantarmış
Erdoğan	Erdil
Tuta	Tutçi
Tüysüz	Keskin
Yağmur	Lale
Demirbaş	Rüzgaresen
Kanlısu	Baturalp
Gelener	Şanlı
Özdoğan	Zincirlioğlu
Olgun	Akpirinç
Konak	Yorgun

3.5.2. Bucaxijî

Seke ma cor ra zî behs kerd bî mintiqaya buxaxî xeylê tēmîyankewtîya û ewro serekîya na mintiqê kê hecîyan û dezayanê înan kenê. Berî yê ke mintiqaya buxaxî de ciwênê tayê merdimê yewbînan ê, tayê zî teber ra ameyê û merdimîya înan yewbînan a çîn a. Herçiqas derheqê na mesela de tayê melumatê fekkî bibê zî, tîya de îfade kerdiş goreyê ma îcab nêkeno. Çünke psîkolojîyê mensubanê heme eşîran de xo esîl vînayiş û ê bînan zî teber ra vînayiş esto. Ma do zî heme beran bi sernameyê “berê buxaxijan” îfade bikerê.

Tayê Berê Buxaxijan

Hecîyan	Xelikan
Pakêtan	Osmanan
Qijoyan	Emeran
Salman	Emikan
Simikan	Milla Hemzeyan
Sofîyan	Ayiban
Şakan	Balan
Şehban	Bekan
Şêx Elîyan	Beşiran
Teman	Hec Kalan
Tûlikan	Cemalan
Welan	Cinoyan
Mehmud Axayan (Hesenê Hesi)	Çaqirciyan
Hemîdan	Çukan

Hemalan	Milla Ehmedan
Hesenan	Donan
Huseyînan	Ereban
Kalan	Findiqan
Kazoyijan	Mis Xellan
Kinan	Gewran
Koran	Gulan

Tayê Peynameyê Bucaxijan

Abikoğlu	Hamidanoğlu
Akçiçek	Kama
Akpınar	Kamanoğlu
Akyol	Karaburç
Altun	Kargaç
Altundal	Kılıç
Altunpak	kırkan
Amurta	Köran
Artan	Kurumeşe
Balaman	Küçükyılmaz
Bozdağ	Mavi
Bucak	Müjdecî
Buzludağ	Oral

Cımcım	Orhangazî
Çataltaş	Ortakaya
Çımık	Ötlü
Çiftel	Özdoğan
Dal	Öztosun
Demirkapı	Özturan
Dönmez	Parlak
Gelen	Pınarbaşı
Gelener	Sürek
Gençdal	Şenates
Gül	Tutçi
Gülel	Uğurlu
Gümüştaş	Uğuzlu
Güngörmezli	Yeşilyaprak
Gürmen	Yıldızbaş
Güzeldağ	Yiğiter
Güzen	Yuvaç
Halişçelik	Yükkaldıran

Semedo ke ma heme malbatana roportaj nêviraşte beno ke peyname û beran de kêmanî bibo. Tîya da amancê ma derheqê na mintiqâ melumat dayiş o.

3.5.2.1. Tarîxê Bucaxijan

Tarîxê bucaxijan sey mintiqaya înan tēmîyankewte yo. Her malbat cîya-cîya cayan ra û cîya-cîya tarîxan de ameyo. Labelê şeklêko pêroyî kes eşkeno vajo ke; hem qelenderijî hem zî kê hecîyan (reîsê bucaxijan) serranê 1700-1750î de ameyê na mintîqa. Semedo ke nê tarîxan de şerî û surgunî zaf ê, kes eşkeno bi nê tarîxan sînor bikero.

Sey mintiqayanê bînan malbatanê bucaxijan de zî malbatê ke qeydanê 1835î⁴³ de vejîyenê ma ver estê. Ma nê malbatan rê yew nimûne bidê.

Mehmed			
Huseyîn			
Suleyman (25)			Mehmed (20)
Mehmed (5)			Merdimo ke ma bi ey roportaj kerd şecereyê nê Mehmedî nêzano.
Huseyîn			
Mehmed			
Huseyîn (1933)			
Mehmed Akçîçek (1966)	Remzî Akçîçek (1960)	Ferît Akçîçek (1968)	

(Hûmarê ke Mîyanê kewanî de yê goreyê qeydanê 1835î serranê merdiman ifade kenê. Tarîxê cêrênî zî mayaxorabîyayîşê merdiman ifade kenê)

Ma no şecereyo corên goreyê melumatanê Mehmed Akçîçekî viraşt. Mehmet Akçîçek dewa hedroyî ra yo û malbatê Qijoyan ra yo.

Ma şecere de nameyê di Mehmedan kerdo sûr çunke nameyê nê malbatî – Qijoyan- nê Mehmedan ra yeno. Semedo ke Malbata Qijoyan Mehmedê qijî ra ameya (qij:werdî, Tr: Küçük) ma waşt ke sebebê nê nameyî zî wa bellî bo.

⁴³ Dr. İhsan Satış, 1835 tarihli Siverek Nüfus Defteri III (Bucak Nahiyesi ve Kırıldaki Gayrimüslimler), r.118 (Nusxeyê PDFyî)

Hetê bînê ra nameyê hecîyan zî kalikê înan o gird Hec Elî Begî ra yeno. Hec Elî Beg zî teqrîben serranê 1750yî de Hezroyê Dîyarbekirî ra yeno Hedro.

Qelenderijî zî goreyê melumatanê ke Bişar Tuysuzî dayê Malmîsanijî⁴⁴, çar birayî yenê dewa Qetîneyî. Nê birayan ra Xezenfer, Qelender û Pîrwî zaneyenê labelê birayo çarin nêzaneyeno. Goreyê Bişar Tuysuzî eşîra înan lajê Qelenderî Kosî ra yena. Labelê Bişar zî nêzano ke Kos neslê çendînî yê Qelenderî yo.

Şecereyê Bişar Tuysuzî zî wina yo:

Kos >Mehmûd>Mehmûd>Mehmed>Bişar>Umer>Bişar Tuysuz.

3.5.2.2.Dimilkîya (Kirmanckîya) Bucaxijan

Zemîrê Şexsan

<i>Fekê Bucaxijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Ez/Mi	Ez/Mi	Ben
Ti/To	Ti/To	Sen
A/Ayî	A/Aye	O(dişil)
O/Ey	O/Ey	O(eril)
Ma	Ma	Biz
Şima	Şima	Siz
Ê/Îna	Ê/Înan	Onlar

Humarnameyî

<i>Fekê Bucaxijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Jew	Yew	Bir
Didi	Di	İki
Hîrê	Hîrê	Üç
Çehar	Çar	Dört
Panj	panc	Beş

⁴⁴ Nê melumatî 30.09.1992 de Malmîsanijî bi telefon Bişarî ra girewtê.

Şeş	Şeş	Altı
Hewt	Hewt	Yedi
Heyşt	Heşt	Sekiz
New	New	Dokuz
Des	Des	On
Jondes	Yewendes	On bir
Diwês	Diwês	On iki
Des û Hîrê	Hîrês	On üç
Çarês	Çarês	On dört
Pancês	Pancês	On beş
Şîyês	Şîyês	On altı
Hewtês	Hewtês	On yedi
Heştês	Heştês	On sekiz
Newês	Newês	On dokuz
Vîst	Vîst	Yirmi
Hîris	Hîris	Otuz
Çewres	Çewres	Kırk
Pancas	Pancas	Elli
Şeştî	Şeştî	Altmış
Hewtay	Hewtay	Yetmiş
Heyştay	Heştay	Seksen
Neway	Neway	Doksan
Se	Se	Yüz
Di sey	Di sey	İki yüz
Hîrê sey	Hîrê sey	Üç yüz
Çehar sey	Çar sey	Dört yüz
Pansey	Panc sey	Beş yüz

Şesey	Şeş sey	Altı yüz
Hewt sey	Hewt sey	Yedi yüz
Heyşt sey	Heşt sey	Sekiz yüz
New sey	New sey	Dokuz yüz
Hezar	Hezar	Bin

Hûmarnameyê Rêzkî

<i>Fekê Bucaxijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Ê jewî	Yewin	Birinci
Ê didîy	Dîyin	İkinci
Ê hîrêy	Hîrêyin	Üçüncü
Ê çeharî	Çarin	Dördüncü
Ê panjî	Pancin	Beşinci
Ê şeşî	Şeşin	Altıncı
Ê hewtî	Hewtin	Yedinci
Ê heyştî	Heştin	Sekizinci
Ê newî	Newin	Dokuzuncu
Ê desî	Desin	Onuncu

Hûmarnameyanê rêzkî de sey tayê eşîranê bînan, bucaxijî zî şeklê îşaretî xebitnenê û bi nê şeklî rêz virazenê.

Nameyê Rojan

<i>Fekê Bucaxijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Dişeme	Dişeme	Pazartesi
Sêşeme	Sêşeme	Salı
Çarşeme	Çarşeme	Çarşamba
Panşeme	Panşeme	Perşembe
Îne	Îne	Cuma
Paşîne	Şeme	Cumartesi
Bazar	Yewşeme	Pazar

Nameyanê rojan de bê tayê ferqan heme eşîrê yew form xebitnenê.

Rengî

<i>Fekê Bucaxijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Zerd, -i	Çeqer, -e / Zerd, -e	Sarı
Sûr, -i	Sûr, -e	Kırmızı
Yaşil, -i	Kesk, -e	Yeşil
Kuho	Kewe, -ye	Mavi
Sipe, -î	Sipî, -ye	Beyaz
Sîya	Sîya, -ye	Siyah

Nameyê Mewsiman

<i>Fekê Bucaxijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Wesar	Wisar	İlkbahar
Amnan	Hamnan	Yaz
Payîz	Payîz	Sonbahar
Zimistan	Zimistan	Kış

Nameyê Hetan (Cîhetan)

<i>Fekê Bucaxijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Rojhelat	Rojhelat	Doğu
Rojawan	Rojawan	Batı
Qulbe	Başûr	Güney
Vakur	Vakur	Kuzey

Sey heme eşîran, bucaxijan de zî ver a “başûr”î qulbe yeno xebitnayene, mumkun o ke no zî tesîrê dînî bo.

Mensûbîyet

<i>Fekê Bucaxijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Sukij	Sêwregij	Siverekli
Babij	Babij	Bablı
Bucaxij	Bucaxij	Bucaklı
Qerexanij	Qerexanij	Karahanlı
Rehayij	Rihayij	Urfalı
Dêrsimij / Dêsmî	Dêrsimij	Dersimli

Zemîrê Nîşanî (Nêzdî)

<i>Fekê Bucaxijan</i>		<i>Meylê Vateyî</i>		<i>Tirkî</i>	
<u>Xoser</u>	<u>Oblîk</u>	<u>Xoser</u>	<u>Oblîk</u>	<u>Yalın</u>	<u>Bükünlü</u>
no	ney	no	ney	bu (eril)	bu (eril)
na	nayi	na	naye	bu (dişil)	bu (dişil)
nê	nîna	nê	nînan	bunlar	bunlar

Zemîrê Nîşanî (dûrî)

<i>Fekê Bucaxijan</i>		<i>Meylê Vateyî</i>		<i>Tirkî</i>	
<u>Xoser</u>	<u>Oblîk</u>	<u>Xoser</u>	<u>Oblîk</u>	<u>Yalın</u>	<u>Bükünlü</u>
o	ey	o	ey	o (eril)	o (eril)
a	ayi	a	aye	o (dişil)	o (dişil)
ê	îna	ê	înan	onlar	onlar

Edatî

<i>Fekê Bucaxijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
bi	bi	ile
bê	bê	-siz, -sız,...
zê	se, sey	gibi
hend	hende	kadar
bi.....a, bi.....ya	pê	ile (araç)
ver a	ver bi	-e doğru
ra	ra	-den, -dan
rê	rê	-de, -da
ki	ke	ki

Bestoxî

<i>Fekê Bucaxijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
eki	eke	-se, -sa
jî	zî, kî	-de, -da
ki	ke	ki
û	û	ve

Demo vîyarte (ameyene)

<i>Fekê Bucaxijan</i>	<i>Meyê vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Ez ameya	Ez ameya	Ben geldim
Ti ameya	Ti ameya	Sen geldin (dîşil)
Ti ameyê	Ti ameyî	Sen geldin(eril)
O ame	O ame	O geldi (eril)
A amê	A amê	O geldi (dîşil)
Ma ameyî	Ma ameyî/ameyîme	Biz geldik
Şima ameyî	Şima ameyî	Siz geldiniz
Ê ameyî	Ê ameyî	Onlar geldiler

Demo nikayin (ameyene)

<i>Fekê Bucaxijan</i>	<i>Meyê vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Ez a yena	Ez yena /Ez êna	Ben geliyorum
Ti ya yena	Ti yena/ Ti êna	Sen geliyorsun (dîşil)
Ti yê yenê	Ti yenî /Ti ênî	Sen geliyorsun (eril)
A ya yena	A yena/ A êna	O geliyor (dîşil)
O yo yenê	O yeno /O êno	O geliyor (eril)
Ma yê yenê	Ma ênî/ênîme/yenî/yenîme	Biz geliyoruz
Şima yê yenê	Şima yenî/ Şima ênî	Siz geliyorsunuz
Ê yê yenê	Ê yenî/ Ê ênî- ênê	Onlar geliyorlar

Seke tabloyê corênî de zî aseno, fekê Bucaxijan da wexto ke demo nikayin virazêno, partikelê “**a**” “**ya**” “**yo**” “**yê**” sey elametê demê nikayinî yê.

Demo ameyox (ameylene)

<i>Fekê Bucaxijan</i>	<i>Meyê vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Ez do bêra	Ez do bêra	Ben geleceğim
Ti do bêrê	Ti do bêra	Sen geleceksin (dişil)
Ti do bêrê	Ti do bêrî	Sen geleceksin (eril)
O do bêro	O do bêro	O gelecek (eril)
A do bêro	A do bêra	O gelecek (dişil)
Ma do bêrê	Ma do bêrî/bêrîme	Biz geleceğiz
Şima do bêrê	Şima do bêrî/bêrê	Siz geleceksiniz
Ê do bêrê	Ê do bêrî/bêrê	Onlar gelecekler

TAYÊ FÎLÎ

<i>Fekê Bucaxijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Akerdeni	Akerdene	Açmak
Dekerdeni	Dekerdene	Koymak
Pakerdeni	Pakerdene	Takmak
Hewa dayeni	Wedaritene/ Hewa dayene	Kaldırmak
Ronayeni	Ronayene	İndirmek
Pêro dayeni	Pêro dayene	Dövüşmek
Piro gunayeni	Piro ginayene	Değmek
Awi dayeni	Awe dayene	Sulamak
Emel kerdeni	Bawer kerdene	İnanmak
Pers kerdeni	Persayene/ Pers kerdene	Sormak
Derg bîyeni	Derg bîyene	Uzamak

TAYÊ ÇEKUYÎ

<i>Fekê Bucaxijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Berey	Berey / Erey	Geç
Keye	Keye / Ban	Ev
Embaz	Embaz	Arkadaş
Nika	Nika	Şimdi
Însan / Merdim	Însan / Merdim	İnsan
Kerkût	Kibrit / Nifte	Kibrit
Gurwîyayeni	Xebitîyayene / Gureyayene	Çalışmak
Zewbî	Sewbîn / Sewbîna	Başka
Hesab	Hesab	Hesap
Teber	Teber	Dışarı
Zere	Zere	İçeri
Şewra	Şodir / Şewdir	Sabah
Dihîrî	Nêmroje / Dihîre	Öğle
Şan	Şan / Mexreb	Akşam
Şewî	Şewe	Gece
Istaniki	Estaneker / Sanike	Masal

ORGANÊ BEDENÎ

<i>Fekê Bucaxijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Sere	Sere	Kafa
Birûyî	Birûy	Kaş
Bijangî	Bijangî	Kirpik

Çim	Çim	Göz
Dest	Dest	El
Qol	Bask / Pol	kol
Engişt <i>i</i>	Engişt <i>e</i>	Parmak
Nig <i>i</i>	Ling <i>e</i>	Ayak
Şeq <i>i</i>	Şeq <i>e</i>	Bacak
Pîze	Pîze	Karın
Saqe	Zanî / Çok	Diz
Lew	Lew	Dudak
Ziwan	Ziwan	Dil
Dindan	Didan	Diş
Mil	Mil / Vile / Vîye	Boyun
Paştî	Piştî	Sırt
Mîyane	Mîyane / Newqe	Bel
Este	Este / Kate	Kemik
Por	Por	Saç
Goş	Goş	Kulak
Qelb	Qelb	Kalp
Zerrî	Zerrî	Yürek
Gulçiki	Guçike	Böbrek
Nenûg	Nenûg	Tırnak
Zincî	Zincî / Pirnike	Burun
Erdîş <i>i</i>	Erdîş <i>e</i>	Sakal
Zimbêlî	Zimbêlî	Bıyık
Kilomek	Qineste	Kalça

Movikî	Mobike	Eklem
Sîne	Sêne	Göğüs
Mezg	Mezg	Beyin
Alû	Alî / Alîye	Tükürük
Gonî	Gonî	Kan
Sala destî	Kefe / Sala Destî	Avuç içi
Qir / Qirrikî	Qirrike	Boğaz
Peyê milî	Korta milî	Ense
Doşinî	Doşe	Omuz
Pişiki	Pişike	Akciğer
Qesba	Qeseba / Kezebe	Karaciğer
Loqra	Roqila	Bağırsak

FÊKÎ (MEYWE) Û SEWZÎ

<i>Fekê Bucaxijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Sa	Saye	Elma
Miro	Murîye	Armut
Şamiki	Şamike	Domates
Patata	Patafîze / Kartole	Patates
Pîyaz	Pîyaz	Soğan
Îsot	Îsot	Biber
Balcani	Balcane	Patlıcan
Zebeşi	Zebeşe	Karpuz
Beşîla	Beşîla	Kavun
Engûri	Engure	Üzüm
Incîli	Încîre / Hêjire	İncir

HEYWANÎ

<i>Fekê Bucaxijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Estor, -i	Estor, -e	At
Her, -i	Her, -e	Eşek
Pisîng, -i	Pisîng, -e	Kedi
Kutik (n), Deli (m)	Kutik, -e	Köpek
Mirîçiki	Mîlçik	Kuş
Bewrani	Borane	Güvercin
Manga	Manga	İnek
Mî /Çarwa	Mî / Mîye	Koyun
Bizi	Bize	Keçi
Mase	Mase	Balık
Deve	Deve	Deve
Simore	Simore	Sincap
Xoz/xenzîr	Xoz/xenzîr	Domuz
Verg (n) / Delvergi (m)	Verg, -e	Kurt
Lû	Luwî	Tilki
Mojla	Morcela / morcele	Karınca
Kergi	Kerge	Tavuk
Dîk	Dîk	Horoz
Qatir	Qantir	Katır
Mar, -i	Mar, -e	Yılan

MERDIMÎYE / MERDIMÊNÎ

<i>Fekê Bucaxijan</i>	<i>Meylê Vateyî</i>	<i>Tirkî</i>
Pî	Pî	Baba
Mayi	Maye	Anne
Laj / lajek	Laj / lajek	Erkek Çocuk
Keyneki/Keyna	Kêneke / Kêna	Kız Çocuk
Wayi	Waye	Kız kardeş
Ûçê	Waye	Abla
Êgan - Êgani	Warza - Warkêna	Ablanın (kız kardeş) oğlu-kızı
Zama	Zama	Ablanın (kız kardeş) eşi
Bira	Bira	Erkek kardeş
Keko	Bira	Abi
Birarza – Birakeyna	Birarza - Birakêna	Abi (erkek kardeş) oğlu – kızı
Biracinî	Biracinî	Abinin (erkek kardeş) eşi
Ap-Ded	Ded / Ap / Dat	Amca
Deza - Dedkeyna	Deza / Datiza – Datkêna	Amca oğlu – kızı
Naji	Nacnî / Nacnîye	Amcanın eşi
Emi	Eme	Hala
Keynaya Emi	Emkêna / kêna eme	Hala kızı
Lajê Emi	Emiza / lajê eme	Hala oğlu
Zama	Zama	Halanın eşi
Xali	Xale	Teyze
Xaliza - Xalikeyna	Xaleza - Xalekêna	Teyze oğlu – kızı

Xal	-	Teyzenin eşi
Xal	Xal	Dayı
Xalza-Xalkeyna	Xalîza – Xalkêna	Dayı oğlu – kızı
Xalcinî	Xalcinî	Dayının eşi
Kalik / Bakal	Kalik / Bawkal	Dede
Pîriki / Dapîri	Pîrike / Dapîre	Nine
Vistrî	Vistewrî	Kaynana
Vistewre	Vistewre	Kayınbaba
Vistewre	Vistewre	Kayın birader
Gorimi	Gorime / Zeyîye	Görümce
Cêrî	Cêrî	Elti
Bacenax	Bacenax / Hevalzama	Bacanak
Veyvi	Veyve	Gelin
Zama	Zama	Damat
Torin	Torn	Torun

Nameyê aqrebayan de xususîyetê mintiqaya buxaxî ra yew, heme eşîran de seba “**Tr. Kız Kardeş û Abla**” eynî çekuyî vajênê labelê mintiqaya buxaxî de (heme roportajan de) seba “Abla” “**Ûçê**” yena xebitnayış. No xîtab sewbîna eşîran de çîn o.

ENCAM

Mefhûmê eşîre, hetê tarîxê kurdan ra zaf cayêko muhîm teşkîl keno. Coka ma zî waşt ke nê mefhûmî ser o bixebitîyê û ma Sêwregi seba na xebate ya xo sey yew laboratuwar qebul kerde. Herçiqa ma Sêwregi sey panc mintiqayan abirînê zî, no abirnayîş abirnayîşêko tebîî yo. Yanê heme eşîran seba cûyî xo rê yew mintîqa qebul kerda û mintîqaya xo ra zî –bê tayê îstîsnayan- nêciwîyayê. Tabîî na vatena ma seba dewan ravêrdî ya.

Wexto ke ma tehlîlê mintiqayanê eşîranê kirmancan (dimilîyan) bikerê ma vînenê ke nê eşîrî heme yew xeta dimilîyan (kirmancan/zazayan) virazenê û xusûsen derûdorê Çermuge, Şankuş, Alduş û Sêwregi de ca gêne.

Goreyê nê sînoranê tebîîyan zî ma vînenê ke; tayê eşîrî ewro bê Sêwregi nê bajaranê bînan de zî ca gêne. Ma xebata xo de xusûsen mintîqaya Sêwregi sey sînor qebul kerde labelê sey Qerexan, Qirwar, Axîrmat eşîrî teberê Sêwregi de zî estê.

Goreyê roportajan û belgeyanê resmîyan ma eşkenê vajê ke, heme eşîrê kirmancan (dimilîyan) yê ke Sêwregi de ciwênê badê şerê Osmanîyan û Safewîyan dest bi koçkerdişî kerdo û peynî ra peynî ameyê Sêwregi. Tabîî nê koçkerdişî de tayê mensubê nê eşîran derûdorê Sêwregi de zî mendê.

Qelenderijî Mêrdîn de, Qirwarijî Pali de, Bucaxijî Hezro de, Babijî Wan de Qerexanijî nêzdîyê Dîyarbekirî de mendê. Nênan ra tayên yewbînana têkilî dewam kerda tayên de zî têkilî nêmenda.

Eke ma mensubanê eşîran ra verê koçkerdişî bajaranê ci persay ma vîna ke; babijî ekserîyeten Qerekose ra ameyê. Nameyê Qerekoseyî ewro hîrê cayan de esto: 1- Ardexan 2- Erzirom 3- Agirî. Fikrê ma o yo ke; no Qerekose bi Erziromî girêdaye bo. Çünke Erzirom de ewro zî nufusê kirmancan (dimilîyan) esto û goreyê melumatan tayê eşîranê bînan zî Erzirom ra ameyê Sêwregi.

Herçiqa melumatê zelalî çin bê zî goreyê defteranê tehrîrî yê Osmanîyan û goreyê qeydanê nufus yê serra 1835î kes eşkeno vajo ke ameyîşê Babijan yê na mintîqa 400-500 serre est o. Çünke şecereyê ke ma babijan mîyan de tepît kerdê mojnênê ma ke; berê babijan verê 200 serre zî nêresenê yewbînan. (Ê yê ke resenê zî estê)

Heme qerexanijî û mensubê eşîranê bînan, derheqê ameyîşê qerecanijan derûdorê dersimî nîşan danê. Netekîm îxtîyarê qerexanijan zî wexto ke behsê koçkerdişê xo kenê, vanê ma “welatê corî ra ameyê”. Welatê corî zî sey Dêrsimî yeno qebulkerdene. Goreyê melumatan ameyîşê qerexanijan zî kes eşkeno 1600-1650 qebul bikero.

Wexto ke ma ewnîyenê eşîra qirwarijan ma vînenê ke ê zî Pali ra ameyê. Netekîm merdim o ke ewro reîsîya qirwarijan keno (Ahmed Qirwar) wexto ke kalikanê xo amoreno, kalikê xo yê tewr verênî rê (Milla Ehmed) vano Pali ra aneyo. Goreyê qeydanê nusuf zî ma vînenê ke ameyîşê Milla Ehmedî teqrîben teqabulê serranê 1750yî keno. Tabî wexto ke Milla Ehmed yeno Sêwregi merdimê ey verê tîya de benê. Goreyê vatena îxtîyaranê qirwarijan û goreyê melumatanê bînan kes eşkeno vajo ke qirwarijî zî nêzdîyê 500 serre est o ke na mintiqa de ciwênê.

Semedo ke nameyê mintiqa verê zî modan bîyo derheqê modanijan kes melumatanê zelalan nêvînenê. Çunke eşîranê Sêwregi yê kirmancan (dimilîyan) mîyan de eşîra ke tewr vêşî vila bîya eşîra modanijan a. Coka kes derheqê modanijan bi qetîyet nêşkeno çîyêk vajo. Xo ra mensubê na eşîre zî melumatanê zelalan nêdanê.

Eşîrê ke mintiqaya buxaxî de ciwênê sey federasyon hereket kenê. Çunkê tayê înan merdimê yewbînan ê, tayê ci zî cîya-cîya bajaran ra ameyê û na mintiqa de mendê. Ê yê ke ewro reîsîya na mintiqa kenê û bi nameyê buxaxijan yenê qebulkerdiş (kê hecîyan û merdimê înan) verê verkan Mûş ra ameyê Hezro (Dîyarbekir) û dima ameyê Hedro (Sêwregi).

Goreyê vatişê înan wexto ke ameyê zî merdimê înan Sêwregi de est bîyê. Labelê kalikê înan o pîl yo ke ameyo Hedro, Hec Elî nêzdîyê serranê 1750î de ameyo Sêwregi.

Eke ma goreyê cayanê verênan yê nê eşîran bifikirîyê ma vînenê ke, cayê ke nê eşîrî ameyê her yew fekên qalîkeno û ewro nê mintiqayan de (Erzirom, Mûş, Dêrsim ûsn.) mabênê kirmancîya (dimilkîya) înan de tayê ferqî estê.

Labelê ewro ma bi rehetî eşkenê vajê ke Kirmancîya (Dimilkîya) Sêwregi resaya sewîyeyêka standarde.

Kirmancanê (Dimilîyanê) Sêwregi ra di kesî zaf rehet yewbînan ra fehm kenê û mabênê înan de hetê têkilî de yew problem çîn o.

No nîno a mana ke mabênê înan de qet ferq çîn o. Bêguman ferqê estê labelê nê ferqê hetê gramerî ra nê hetê çekuyan ra yê. Yew çekuye yew mintiqa de nêrî ya mintiqaya bîn de bena makî. Yan zî mabênê çekuyan de qaîdeyê vurîyayîşê vengên estê. Hetê bînî ra xususîyetê tayê eşîran zî xo bi şeklêko zelal mojnenê.

Fekê Qerexanijan û fekê modanijan de çekuyê ke meylê vateyî de û eşîranê bînan de bi herfa “e” qedîyenê hema-hema heme benê “i”. Tîya de çîyo muhîm o yo ke; ganî kes formê makîyî û nê herfan pêmîyan nêkero. Tîya de ma behsê yewna mesela kenê.

Meselaya makîyî de Sêwregi pêroyî de herinda herfa “e”yî herfa “i” yena xebitnayîş.

Nimûneyî:

Babijî	Bucaxijî	Qirwarijî	Modanijî	Qerexanijî	Vate	Tirkî
Keye	Keye	Keye	Keyi	Keyi	Keye	Ev
Sere	Sere	Sere	Seri	Sari	Sere	Kafa

Seke nê nimûneyan de zî aseno çekuyê ke ma se nimûne girewtê nerî yê labelê fekê modanijan û qerexanijan de herfa “e” ya peyên bena “i”.

Semedo ke ma do îlaweyan de tabloyan bidê ma nê nimûneyan tîya de hewna vêşî nekenê. Labelê yew xususîyetê fekê qerexanijan esto ke eşîranê bînan de çîn o û îcab keno ke ma behsê nê xususîyetî bikerê.

Tayê çekuyê ke mîyanê înan de “e” yî ra dima “r” yeno, fekê qerexanijan de no “e” beno “ê”.

Nimûneyî:

Fekê Qerexanijan	Meylê Vateyî	Tirkî
Dêrg	Derg	Uzun
Kêrg	Kerg	Tavuk
Vêrg	Verg	Kurt
Sêrd	Serd	Soğuk

Fekê babijan de zî tayê çekuyê ke hetê Vateyî ra û hetê eşîranê bînan ra bi şeklê mekî yenê xebitnayîş, hetê babijan ra bi şeklê nêrî yenê xebitnayîş.

Nimûneyî:

Fekê Babijan	Meylê Vateyî	Tirkî
Keynekê ma bîya gird.	Keyneka ma bîya girde.	Kızımız büyümüş.
Veyvê ma şîya teber.	Veyva ma şîya teber.	Gelinimiz dışarı gitmiş.
Sepetê ma şikîyaya.	Sepeta ma şikîyaya.	Sepetimiz kırılmış.

No qaydê fekê babijan mîyan de xeylên esto. Labelê eşîranê bînan de hema-hema çin o.

Hetê zîwanî ra eke ma eşîran bierjnê ma eşkenê vajê ke Fekê Babijan, Fekê Qirwarijan û Fekê Bucaxijan yew grube, Fekê Modanijan, Fekê Qerexanijan û Fekê Nasan zî yew grube teşkîl kenê.

Herçiqas goreyê tayê ferq û seypêyîyan viraştişê nê di gruban mumkun bo zî, zîwanê rojaneyî de (zîwanê qiseykerdişî) heme eşîrî bi rehetî yewbînan ra fehm kenê û hetê tekilîya zîwanî de mabênê înan de yew problem çin o.

Hetê xonamekerdişî ra zî heme eşîrî xo Dimilî / Dimlî qebul kenê û goreyê vatişê mensubanê eşîran kalikanê înan zî xo wina namekerdo.

Ma roportajanê xo de meseleyê xonamekerdişî zî persay û ma vîna ke, nameyê “Zaza”yî xo mîyan de kes nêxebitneno. Labelê yew o xerîb (Tirk ûsn.) înan ra biperso tayê merdimî xo sey “Zaza” danê şînasnayîş.

ÇİMEYÎ

Kitabî

ABUL FARAC, Gregory, Abul Farac Tarihi, Cilt 1, (Çev: Omer Riza Dogrul), Turk Tarih Kurumu Yayinlari, Ankara, 1987. (PDF)

ABUL FARAC, Gregory, Abul Farac Tarihi, Cilt 2, (Çev: Omer Riza Dogrul), Turk Tarih Kurumu Yayinlari, Ankara, 1987. (PDF)

BRUÏNESSEN, Martin Van, Ağa, Şeyh Devlet, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013. (PDF)

BÜYÜKKAYA, Necmettin, Kalemimden Sayfalar, Apec - Tryck & Förlag Yayınları, Sapanga, 1992.

ÇAĞLAYAN, Ercan, Zazalar Tarih, Kültür ve Kimlik (2. Baskı), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2016.

DEMİRBAĞ, Hüseyin vd. Tarihi ve Kültürü ile Siverek, Siverek Kaymakamlığı Yayınları, Siverek, 1996. (PDF)

DEMİRCAN, Prof. Dr. Adnan - AKBAŞ, Doç. Dr. Mehmet, Kürtler (Tarih) 1. Cilt, Nida Yayıncılık, İstanbul, 2015.

DEMİRCAN, Prof. Dr. Adnan vd. Kürtler (Toplum, Din) 2. Cilt, Nida Yayıncılık, İstanbul, 2015.

GÖKALP, Ziya, Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul, 2013.

GÖKPINAR, Dr. Mustafa - Geliş Ali Can, Lek Kürtleri Çukurova Lekvaikleri, Haymana Lek Şahbazanları Bingöl Bermeki Lekleri Tarihsel, Sosyal Bir İnceleme, Do Yayınları, 20016.

GÜNDÜZ, Deniz, Kırmancca/Zazaca Dil Dersleri, Vate Yayınları, İstanbul, 2009.

HONIGMANN, Ernst, Bizans Devletinin Doğu Sınırı, İ.Ü Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1970 (PDF)

KAYA, Mehmed S. Zaza Kürtler, Weşanxaneyê Rupelê, İstanbul, 2014.

KOMİSYON, Aşiretler Raporu (3. Baskı), İstanbul, 2014.

LEZGİN, Roşan, Toplumsal Kürt Gruplarından Zazalar (Köken - Coğrafya - Din - Dil - Edebiyat), Roşna Yayınları, Diyarbakır, 2016.

MALMİSANIJ, M. Kürtçede Ses Değişimi, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul, 2013.

MATEOS, Urfali, Vakainame (952-1136) ve Papaz Gregor'un Zeyli (1136-1162), Turk Tarih Kurumu, Ankara, 2000. (PDF)

ÖZGÜLTEKİN, Ramazan, Siverek'in Sosyal Yapısı ve Aşiretler Tarihi, Siverek, 2015.

SATIŞ, Dr. İhsan, 1835 Tarihli Siverek Nüfus Defteri 1 (Şehr ve Dağbaşı Nahiyeleri), Nevzat Kitabevi, Ankara, 2016.

SATIŞ, Dr. İhsan, 1835 Tarihli Siverek Nüfus Defteri 3 (Bucak Nahiyesi ve Kırıldaki Gayrimüslimler), -Nusxeyê PDFyi.

TAVERNIER, Jean-Baptiste, Tavernier Seyahatnamesi, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2006. (PDF)

TEMO, Selim, Horasan Kürtleri, Alfa Yayınları, İstanbul, 2018.

TORİ, Aşiretten Millet Olma Yapılanmasında Kürtler, Doz Yayınları, İstanbul, 2005.

TÜRKAY, Cevdet, Osmanlı İmparatorluğunda Oymak, Aşiret ve Cemaatler, İşaret Yayınları, İstanbul, 2012.

VATE, Rastnuştışê Kirmanckî (Zazakî), İstanbul, 2012.

XORTO, O Bîr Dağ Çiçeği, Apec-Tryck, Spanga, 1990.

TEZİ

ATAŞ, İsmail Hakkı, 438 Numaralı Siverek Şer'iyye Sicili'nin (H.1283–1284 / M.1866–1867) Transkripsiyonu Ve Değerlendirilmesi, (Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı), Gaziantep, 2011

GÖK, Adnan, Siverek'te Nüfus ve Yerleşme, (Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı)Elazığ, 1990

İLYAS, Ahmet, Türkiye'de Aşiret Siyaset İlişkisi: Urfa Örneği (1950-2003), (Yüksek Lisans Tezi Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı), Konya, 2009

SÜMER, Faruk, Yerel Bir Güç Olarak Aşiretin Siyasal Fonksiyonu, (Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı), Ankara, 2009.

YAYLA, Esra, Asiretlerde Sosyal Hayat (Ağrı İli Asiretleri Örneği), (Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Sakarya, 2007

ÇIMEYÊ FEKKÎ

Agirmatli Ramazan, 62 serre yo, Heseranij o, dewa Axirmat ra yo, wendiş û nuştîşê ey est o.

Akçaba Ramazan, 40 serre yo, Qirwarij o, dewa sehrik ra yo, wendiş û nuştîşê ey est o.

Akçiçek Mehmet, 53 serre yo, Bucaxij o, dewa Hedro ra yo, wendiş û nuştîşê ey est o.

Aslan Hasan, 33 serre yo, Qirwarij o, Alduş de ronîşeno, wendiş û nuştîşê ey est o.

Başaran Ali, 56 serre yo, Babij o dewa Xirabreş ra yo, Wendiş û nuştîşê ey çin o.

Buyukkaya Ali, 37 serre yo, Qerexanij o, dewa Qerexanê Cêrênî ra yo, wendiş û nuştîşê ey est o.

Çatalakaya Cemal, 38 serre yo, Qerexanij o, dewa Kuştîyan ra yo, wendiş û nuştîşê ey est o.

Delibaş Ibrahim, 60 serre yo, Babij o, dewa Babî de ronîşeno, wendiş û nuştîşê ey çin o.

Gul Huseyin, 62 serre yo, Bucaxij o, dewa Mizrayî ra yo, wendiş û nuştîşê ey est o.

Kalender Ibrahim, 30 serre yo, Qelenderij o, dewa Qetîne ra yo, wendiş û nuştîşê ey est o.

Karaboga Ibrahim, 57 serre yo, Babij o, Dewa Boxçik ra yo, wendiş û nuştîşê ey est o.

Karavar Ahmet, 67 serre yo, Qirwarij o, dewa Vilayêreki ra yo, wendiş û nuştîşê ey esto.

Karavar Cumali, 37 serre yo, Qirwarij o, dewa Tilî ra yo, wendiş û nuştîşê ey esto.

Karavar Harun, 37 serre yo, Qirwarij o, dewa Vilayêreki ra yo, wendiş û nuştîşê ey est o.

Karavar Huseyin, 58 serre yo, Qirwarij o, dewa Tilî de ronîşeno, wendiş û nuştîşê ey est o.

Kayurka Omer, 35 serre yo Babij o, dewa Babî de ronîşeno, wendiş û nuştîşê ey est o.

Kirtay Mehmet Aydin, 32 serre yo, Nasan ra yo, dewa Bîraeloyî ra yo, wendiş û nuştîşê ey est o.

Kirvar Yusuf, 54 serre yo, Qirwarij o, dewa Til ra yo, wendiş û nuştîşê ey est o.

Kulakli Ramazan, 45 serre yo, Babij o dewa Babî de ronişeno, wendiş û nuştîşê ey est o.

Miran Mehmet Zeki, 72 serre yo, eslê ey Pali ra yo, 2019 de şî rehmet, wendiş û nuştîşê ey est bi.

Modanli Murat, 32 serre yo, Modanij o, dewa modanî ra yo, wendiş û nuştîşê ey est o.

Modanli Mustafa, 64 serre yo, Modanij o, dewa Bîrdêl ra yo, wendiş û nuştîşê ey est o.

Modanli Şevket, 43 serre yo, Modanij o, dewa Modanî ra yo, wendiş û nuştîşê ey est o.

Nasanli Ibrahim Halil, 34 serre yo, Nasan ra yo, dewa Bîraeloyî ra yo, wendiş û nuştîşê ey est o.

Selçuktekin Celal, 58 serre yo, Qirwarij o, dewa Muskanî ra yo, wendiş û nuştîşê ey est o.

Şenateş Şaban, 51 serre yo, Bucaxij o, dewa Girgomezi ra yo, wendiş û nuştîşê ey est o.

Yaman Salih, 64 serre yo, Babij o, dewa Keloşk ra yo, wendiş û nuştîşê ey çin o.

Yeşiltaş Hasan, 32 serre yo, Babij o, Istanbul de ronişeno, wendiş û nuştîşê ey est o.

ÎLAWEYÎ

Tabloyê Pêverardişê Fekanê Eşîranê Sêwregî yê Kirmancan (Dimlîyan)

Fekê Babijan	Fekê Qirwarijan	Fekê Bucaxijan	Fekê Modanijan	Fekê Qerexanijan	Meylê Vateyî	Tirkî
Ez/Mi	Ez/Mi	Ez/Mi	Ez/Mi	Ez/Mi	Ez/Mi	Ben
Ti/To	Ti/To	Ti/To	Ti/To	Ti/To	Ti/To	Sen
A/Ayi	A/Ayi	A/Ayi	A/Ayi	A/Ayi	A/Aye	O(dîşil)
O/Ey	O/Ey	O/Ey	O/Ey	O/Ey	O/Ey	O(eril)
Ma	Ma	Ma	Ma	Ma	Ma	Biz
Şima	Şima	Şima	Şima	Şima	Şima	Siz
Ê/Îna	Ê/Îna	Ê/Îna	Ê/Îna	Ê/Îna	Ê/Înan	Onlar
Jew/jû	Jew/jû	Jew	Jew/jû	Jew	Yew	Bir
Didi	Didi	Didi	Didi	Didi	Di	Îki
Hîrê	Hîrê	Hîrê	Hîrê	Hîrê	Hîrê	Ûç
Çehar	Çehar	Çehar	Çehar	Çehar	Çar	Dört
Panj	Panj	Panj	Panj	Panj	panc	Beş
Şeş	Şeş	Şeş	Şeş	Şeş	Şeş	Altı
Hewt	Hewt	Hewt	Hewt	Hewt	Hewt	Yedi
Heşt	Heyşt	Heyşt	Heyşt	Heşt	Heşt	Sekiz
New	New	New	New	New	New	Dokuz

Des	Des	Des	Des	Des	Des	On
Jondes	Jondes	Jondes	Juwandes	Jandes	Yewendes	On bir
Diwês	Diwês	Diwês	Diwyês	Diwês	Diwês	On iki
Hîrês	Des û hîrê	Des û Hîrê	Des û Hîrê	Hîrês	Hîrês	On üç
Çarês	Çarês	Çarês	Çaryês	Çarês	Çarês	On dört
Pancês	Pancês	Pancês	Pancyês	Pancês	Pancês	On beş
Şîyês	Şîyês	Şîyês	Şîyês	Şîyês	Şîyês	On altı
Hewtês	Hewtês	Hewtês	Hewtyês	Hewtês	Hewtês	On yedi
Heştês	Heyştês	Heştês	Heyştês	Heştês	Heştês	On sekiz
Newês	Newês	Newês	Newyês	Newês	Newês	On dokuz
Vîst	Vîst	Vîst	Vîst	Vîst	Vîst	Yirmi
Hîris	Hîris	Hîris	Hîris	Hîris	Hîris	Otuz
Çewres	Çewres	Çewres	Çewres	Çewres	Çewres	Kırk
Pancas	Pancas	Pancas	Pancas	Pancas	Pancas	Elli
Şeştî	Şeştî	Şeştî	Şeştî	Şeştî	Şeştî	Altmış
Hewtay	Hewtay	Hewtay	Hewtay	Hewtay	Hewtay	Yetmiş

Heştay	Heştay	Heyştay	Heyştay	Heştay	Heştay	Seksen
Neway	Neway	Neway	Neway	Neway	Neway	Doksan
Se	Se	Se	Se	Se	Se	Yüz
Di sey	Di seyî	Di sey	Di sey	Di sey	Di sey	İki yüz
Hîrê sey	Hîrê seyî	Hîrê sey	Hîrê sey	Hîrê sey	Hîrê sey	Üç yüz
Çehar sey	Çehar seyî	Çehar sey	Çehar sey	Çehar sey	Çar sey	Dört yüz
Pansey	Panseyî	Pansey	Pansey	Pansey	Panc sey	Beş yüz
Şesey	Şeş seyî	Şesey	Şesey	Şesey	Şeş sey	Altı yüz
Hewsey	Hewt seyî	Hewt sey	Hewsey	Hewsey	Hewt sey	Yedi yüz
Heşsey	Heyşt seyî	Heyşt sey	Heyştsey	Heşsey	Heşt sey	Sekiz yüz
New sey	New seyî	New sey	New sey	New sey	New sey	Dokuz yüz
Hezar	Hezar	Hezar	Hazar	Hezar	Hezar	Bin
Ê Jewî Siftekên/jewin	Ê jewî/ Siftekênjewin	Ê jewî	Siftiyîn	Siftiyîn	Yewin	Birinci
Ê didin/ dîyin	Ê didin/ dîyin	Ê didîy	Didiyîn	Ê didin/ didiyîn	Dîyin	İkinci
Ê hîrêyî/ hîrêyin	Ê hîrêyî/ hîrêyin	Ê hîrêy	Hîrêyin	Ê hîrêyî/ hîrêyin	Hîrêyin	Üçüncü
Ê çeharî/ çeharin	Ê çeharî/ çeharin	Ê çeharî	Çeharin	Ê çeharî/ çeharin	Çarin	Dördüncü

Ê panjî/ panjin	Ê panjî/ panjin	Ê panjî	Panjin	Ê panjî/ panjin	Pancin	Beşinci
Ê şeşî/ şeşin	Ê şeşî/ şeşin	Ê şeşî	Şeşin	Ê şeşî/ şeşin	Şeşin	Altıncı
Ê hewtî/hewtin	Ê hewtî/hewtin	Ê hewtî	Hewtin	Ê hewtî/hewtin	Hewtin	Yedinci
Ê heştî/ heştin	Ê heyştî/ heyştin	Ê heyştî	Heyştin	Ê heştî/ heştin	Heştin	Sekizinci
Ê newî / newin	Ê newî / newin	Ê newî	Newin	Ê newî/ newin	Newin	Dokuzuncu
Ê desî/ desin	Ê desî/ desin	Ê desî	Desin	Ê desî/ desin	Desin	Onuncu
Dişeme	Dişeme	Dişeme	Dişemi	Dişemi	Dişeme	Pazartesi
Sêşeme	Sêşeme	Sêşeme	Sêşemi	Sêşemi	Sêşeme	Salı
Çarşeme	Çarşeme	Çarşeme	Çarşemi	Çarşemi	Çarşeme	Çarşamba
Panşeme	Panşeme	Panşeme	Panşemi	Panşemi	Panşeme	Perşembe
Îne	Êne	Îne	Îni	Îni	Îne	Cuma
Paşîne	Paşêne	Paşîne	Paşîni	Paşîni	Şeme	Cumartesi
Bazar	Bazar	Bazar	Bazar	Bazar	Yewşeme	Pazar
Zerd, -i	Zerd, -i	Zerd, -i	Zerd, -i	Zêrd, -i	Zerd, -e	Sarı
Sûr, -i	Sûr, -i	Sûr, -i	Sûr, -i	Sûr, -i	Sûr, -e	Kırmızı
Kiho/yaşıl, -i	Kiho/yaşıl, -i	Yaşıl, -i	Hewz, - i	Yaşıl, -i	Kesk, -e	Yeşil

Kiho	Kiho	Kuho	Kiho	Kiho	Kewe, -ye	Mavi
Sipe, -î	Sipe, -î	Sipe, -î	Gewr / Sipî	Sipi, -î	Sipî, -ye	Beyaz
Sîya	Sîya	Sîya	Sîya / Qer	Sîya	Sîya, -ye	Siyah
Wesar, wisar	Wesar, wisar	Wesar	Ûsar / Wisar	Wisar	Wisar	İlkbahar
Amnan	Amnan	Amnan	Amnan	Amnan	Hamnan	Yaz
Payiz	Payîz	Payiz	Payiz	Payiz	Payîz	Sonbahar
Zimistan	Zimistan	Zimistan	Zimistan	Zimistan	Zimistan	Kış
Rojhilat/ Rojakewteni	Rojakewteni	Rojhelat	Rojakewteni / Rojhilat	Rojakewteni	Rojhelat	Doğu
Rojawan	Rojawan	Rojawan	Rojawan	Rojawan	Rojawan	Batı
Qulbe	Quble	Qulbe	Qulbe	Qulbe	Başûr	Güney
Vakir	Vakur	Vakur	Vakir	Vakir	Vakur	Kuzey
Sukij	Sûkij	Sukij	Sukeyij	Sukij	Sêwregij	SSiverekli
Babij	Babij	Babij	Modanij	Babij	Babij	Bablı
Bicaxij	Bucaxij	Bucaxij	Bucaxij	Bicaxij	Bucaxij	Bucaklı
Qerxanij	Qerexanij	Qerexanij	Qerxanij	Qerxanij	Qerexanij	Karahanlı
Rihayij	Rihayij	Rehayij	Rihayij	Rihayij	Rihayij	Urfalı

Dêrsimij	Dêrsimij	Dêrsimij /Dêsmî	Dêrsimij	Dêrsimij	Dêrsimij	Dersimli
bi	bi	bi	bi	bi	bi	ile
bê	bê	bê	bê	bê	bê	-siz, -sîz,...
zey	Ze, zey	zê	zê	zê	se, sey	gibi
hend	hend	hend	hend	hendê	hende	kadar
bi.....a, bi.....ya	bi.....a, bi.....ya	bi.....a, bi.....ya	bi.....a, bi.....ya	bi.....a, bi.....ya	pê	ile (araç)
ver a	ver a	ver a	ver a	ver a	ver bi	-e doğru
ra	ra	ra	ra	ra	ra	-den, -dan
rê	rê	rê	rê	rê	rê	-de, -da
ki	ki	ki	ki	ki	ke	ki
egi/eki	eki	eki	egi	egi	eke	-se, -sa
zî	jî	jî	jî	jî	zî, kî	-de, -da
ki	ki	ki	ki	ki	ke	ki
û/ew	û	û	û/ew	û	û	ve
Ez ameya	Ez ameya	Ez ameya	Ez amawa	Ez ameya	Ez ameya	Ben geldim
Ti ameya	Ti ameya	Ti ameya	Ti amawa	Ti ameya	Ti ameya	Sen geldin (dışıl)

Ti ameyê	Ti ameyê	Ti ameyê	Ti ameyê	Ti ameyê	Ti ameyî	Sen geldin(eril)
O ame	O ame	O ame	O amewo	O ami	O ame	O geldi (eril)
A amê	A amê	A amê	A amêwa	A amê	A amê	O geldi (dişil)
Ma ameyî	Ma ameyî	Ma ameyî	Ma ameyî	Ma ameyî	Ma ameyî/ameyîme	Biz geldik
Şima ameyî	Şima ameyî	Şima ameyî	Şima ameyî	Şima ameyî	Şima ameyî	Siz geldiniz
Ê ameyî	Ê ameyî	Ê ameyî	Ê ameyî	Ê ameyî	Ê ameyî	Onlar geldiler
Ez a yena	Ez a yena	Ez a yena	Ez a yena	Ez a yena	Ez yena /Ez êna	Ben geliyorum
Ti ya yena	Ti ya yena	Ti ya yena	Ti ya yena	Ti ya yena	Ti yena/ Ti êna	Sen geliyorsun (dişil)
Ti yê yenê	Ti yê yenê	Ti yê yenê	Ti yê yenê	Ti yê yenê	Ti yenî /Ti ênî	Sen geliyorsun (eril)
A ya yena	A ya yena	A ya yena	A ya yena	A ya yena	A yena/ A êna	O geliyor (dişil)
O yo yenê	O yo yenê	O yo yenê	O yo yenê	O yo yenê	O yeno /O êno	O geliyor (eril)
Ma yê yenê	Ma yê yenê	Ma yê yenê	Ma yê yenê	Ma yê yenê	Ma yenî/yenîme	Biz geliyoruz
Şima yê yenê	Şima yê yenê	Şima yê yenê	Şima yê yenê	Şima yê yenê	Şima yenî/ Şima ênî	Siz geliyorsunuz
Ê yê yenê	Ê yê yenê	Ê yê yenê	Ê yê yenê	Ê yê yenê	Ê yenî/ Ê ênî- ênê	Onlar geliyorlar

Ez do bêra	Ez do bêra	Ez do bêra	Ez do bêra	Ez o bêra	Ez do bêra	Ben geleceğim
Ti do bêê	Ti do bêê	Ti do bêê	Ti yê bêê	Ti ya bêê	Ti do bêra	Sen geleceksin (dişil)
Ti do bêê	Ti do bêê	Ti do bêê	Ti ro bêê	Ti yê bêê	Ti do bêrî	Sen geleceksin (eril)
O do bêro	O do bêro	O do bêro	O ro bêro	O yo bêro	O do bêro	O gelecek (eril)
A do bêro	A do bêro	A do bêro	A ro bêro	A ya bêro	A do bêra	O gelecek (dişil)
Ma do bêê	Ma dê bêê	Ma do bêê	Ma ro bêê	Ma yê bêê	Ma do bêrî/bêrîme	Biz geleceğiz
Şima do bêê	Şima dê bêê	Şima do bêê	Şima ro bêê	Şima yê bêê	Şima do bêrî/bêê	Siz geleceksiniz
Ê do bêê	Ê dê bêê	Ê do bêê	Ê ro bêê	Ê yê bêê	Ê do bêrî/bêê	Onlar gelecekler
Akerdeni	Akerdeni	Akerdeni	Akerdeni	Akerdeni	Akerdene	Açmak
Dekerdene	Dekerdene	Dekerdene	Dekerdene	Dekerdene	Dekerdene	Koymak
Pakerdeni	Pakerdeni	Pakerdeni	Pakerdeni	Pakerdeni	Pakerdene	Takmak
Hewa dayeni	Wekerdene	Hewa dayeni	Hewa dayeni	Hewa dayeni	Wedaritene/ Hewa dayene	Kaldırmak
Ronayeni	Ronayeni	Ronayeni	Ronayeni	Ronayeni	Ronayene	İndirmek
Pêro dayeni	Pêro dayeni	Pêro dayeni	Pêro dayeni	Pêro dayeni	Pêro dayene	Dövmüşmek

Piro gunayeni	Piro gunayeni	Piro gunayeni	Piro gunayeni	Piro gunayeni	Piro ginayene	Değmek
Awı dayeni	Awı dayeni	Awı dayeni	Awı dayeni	Awı dayeni	Awe dayene	Sulamak
Emel kerdeni	Emel kerdeni	Emel kerdeni	Emel kerdeni	Emel kerdeni	Bawer kerdene	İnanmak
Pers kerdeni	Pers kerdeni	Pers kerdeni	Pers kerdeni	Pers kerdeni	Persayene/ Pers kerdene	Sormak
Derg bîyeni	Derg bîyeni	Derg bîyeni	Ramedîyayeni	Dêrg bîyeni	Derg bîyene	Uzamak
Berey	Berey	Berey	Erey	erey	Berey / Erey	Geç
Keye	Keye	Keye	Keyi	Keyi	Keye / Ban	Ev
Embaz	Imbaz	Embaz	Imbaz	Imbaz	Embaz	Arkadaş
Nika	Nika	Nika	Anka	Neka	Nika	Şimdi
Însan / Merdim	Însan / Merdim	Însan / Merdim	Însan / Merdim	Însan / Merdim	Însan / Merdim	İnsan
Kerkût	Kirkût	Kerkût	Kibrît / Find	Kirkût	Kibrit / Nifte	Kibrit
Gurweyayeni	Girweyayeni	Gurwîyayeni	Gurweyayeni	Gurweyayeni	Xebitîyayene / Gureyayene	Çalışmak
Zewbî	Zewbî	Zewbî	Zewbî	Zewmbî	Sewbîn / Sewbîna	Başka
Hesab	Hîsab	Hesab	Hîsab	Hîsab	Hesab	Hesap
Teber	Teber	Teber	Teber	Teber	Teber	Dışarı

Zere	Zere	Zere	Zeri	Zeri	Zere	İçeri
Şewra	Şewra/ Şewdir	Şewra	Şewra	Şewra	Şodir / Şewdir	Sabah
Dihîri	Dihîri	Dihîri	Dihîri /Nîmroji	Dihîri	Nêmroje / Dihîre	Öğle
Şan / Murxub	Şan / Murxub	Şan	Şan / Murxub	Şan / Mirxub	Şan / Mexreb	Akşam
Şewi	Şewi	Şewi	Şewi	Şewi	Şewe	Gece
Estaniki	Istaniki	Istaniki	Istaniki /Hesaniki	Hesaniki	Estaneke / Sanike	Masal
Sere	Sere	Sere	Sari	Sari	Sere	Kafa
Birûyî	Birweyî	Birûyî	Birweyî	Birwi	Birûy	Kaş
Mijangî	Bijangî	Bijangî	Mijangî	Bijangî	Bijangî	Kirpik
Çim	Çim	Çim	Çim	Çim	Çim	Göz
Dest	Dest	Dest	Dest	Dest	Dest	El
Qol	Qol	Qol	Qol	Qol	Bask / Pol	kol
Engişti	Gışti	Engişti	Gışti	Gışti	Engişte	Parmak
Lingi	Ningi	Nigi	Lingi	Lingi	Linge	Ayak
Şeqi	Şeqi	Şeqi	Şeqi	Şeqi	Şeqe	Bacak
Pîze	Pîze	Pîze	Pîzi	Pîzi	Pîze	Karın

Saqe	Saqe	Saqe	Saqi	Saqi	Zanî / Çok	Diz
Lew	Lew	Lew	Lew	Lew	Lew	Dudak
Ziwan	Zuwan	Ziwan	Ziwan	Zuwan	Ziwan	Dil
Dindan	Dindan	Dindan	Diran	Dindan	Didan	Diş
Mil	Mil	Mil	Mil	Mil	Mil / Vile / Vîye	Boyun
Paştî	Paştî	Paştî	Paştî	Paştî	Piştî	Sırt
Mîyane	Mîyane	Mîyane	Mîyani	Mîyani	Mîyane / Newqe	Bel
Este	Este	Este	Estek	Esti	Este / Kate	Kemik
Por	Por	Por	Por	Por	Por	Saç
Goş	Goş	Goş	Goş	Goş	Goş	Kulak
Qelb	Qelb	Qelb	Qelb	Qelb	Qelb	Kalp
Zerrî	Zerrî	Zerrî	Zerrî	Zêrrî	Zerrî	Yürek
Gulçiki	Gurçiki	Gulçiki	Gurçiki	Gulçiki	Gurçike	Böbrek
Nengû	Nenûk/Nengû	Nenûg	Nengûwe	Nenguwe	Nenûg	Tırnak
Zincî	Zincî	Zincî	Zincî	Zincî	Zincî / Pirnike	Burun
Erdîşi	Erdîşi	Erdîşi	Erdîşi	Êrdîşi	Erdîşe	Sakal

Zimbêlî	Zimbêlî	Zimbêlî	Zimbêlî	Zimbêlî	Zimbêlî	Bıyık
Kilomek	Kilomek /Palîste	Kilomek	Kilomek	Kilomek	Qineste	Kalça
Movikî	Movikî	Movikî	Movikî	Movikî	Mobike	Eklem
Sîne	Sêne	Sîne	Sîni	Sîni	Sêne	Göğüs
Mezg	Mezg	Mezg	Mezg	Mezg	Mezg	Beyin
Alû	Alû	Alû	Alû	Alû	Alî / Alîye	Tükürük
Gûnî	Gûnî	Gonî	Gûnî	Gûnî	Gonî	Kan
Kefê destî	Kefê destî / Lepi	Sala destî	Kefê destî	Kefê destî	Kefe / Sala Destî	Avuç içi
Qir / Qirriki	Qir / Qirriki	Qir / Qirriki	Qir / Qirriki	Qir / Qirriki	Qirrike	Boğaz
Peyê milî	Peyê milî	Peyê milî	Peyê milî	Peyê milî	Korta milî	Ense
Doşî	Doşî	Doşinî	Doşî	Doşî	Doşe	Omuz
Pişiki	Pişiki	Pişiki	Pişiki	Pişiki	Pişike	Akciğer
Qesba	Qesba	Qesba	Qesba	Qesba	Qeseba / Kezebe	Karaciğer
Loqra	Loqra	Loqra	Loqra	Loqri	Roqila	Bağırsak
Sa	Sa	Sa	Sa	Sa	Saye	Elma
Miro	Miro	Miro	Miro	Miro	Murîye	Armut

Şamiki	Şamiki	Şamiki	Şamiki	Şamiki	Şamike	Domates
Patata	Patata	Patata	Patata	Patata	Patatîze / Kartole	Patates
Pîyaz	Pîyaz	Pîyaz	Pîyaz	Pîyaz	Pîyaz	Soğan
Îsot	Îsot	Îsot	Îsot	Îsot	Îsot	Biber
Balcani	Balcani	Balcani	Balcani	Balcani	Balcane	Patlıcan
Zebeşi	Zebeşi	Zebeşi	Zebeşi	Zebeşi	Zebeşe	Karpuz
Beşîla	Beşîla	Beşîla	Beşîla	Beşîla	Beşîla	Kavun
Engûri	Engûri	Engûri	Engûri	Ingûri	Engure	Üzüm
Encîli	Incîli	Incîli	Encîli	Incîli	Încîre / Hêjire	İncir
Estor, -i	Istor, -i	Estor, -i	Istor, -i	Istor, -i	Estor, -e	At
Her, -i	Her, -i	Her, -i	Her, -i	Her, -i	Her, -e	Eşek
Pisîng, -i	Pisîng, -i	Pisîng, -i	Pisîng, -i	Pisîng, -i	Pisîng, -e	Kedi
Kutik (n), Deli (m)	Kutik (n), Deli (m)	Kutik (n), Deli (m)	Kutik (n), Deli (m)	Kutik (n), Deli (m)	Kutik, -e	Köpek
Mirîçiki	Mirîçiki	Mirîçiki	Mirîçiki	Mirîçiki	Mîlçik	Kuş
Bewrani	Bewrani	Bewrani	Borani	Bewrani	Borane	Güvercin
Manga	Manga	Manga	Manga	Manga	Manga	İnek

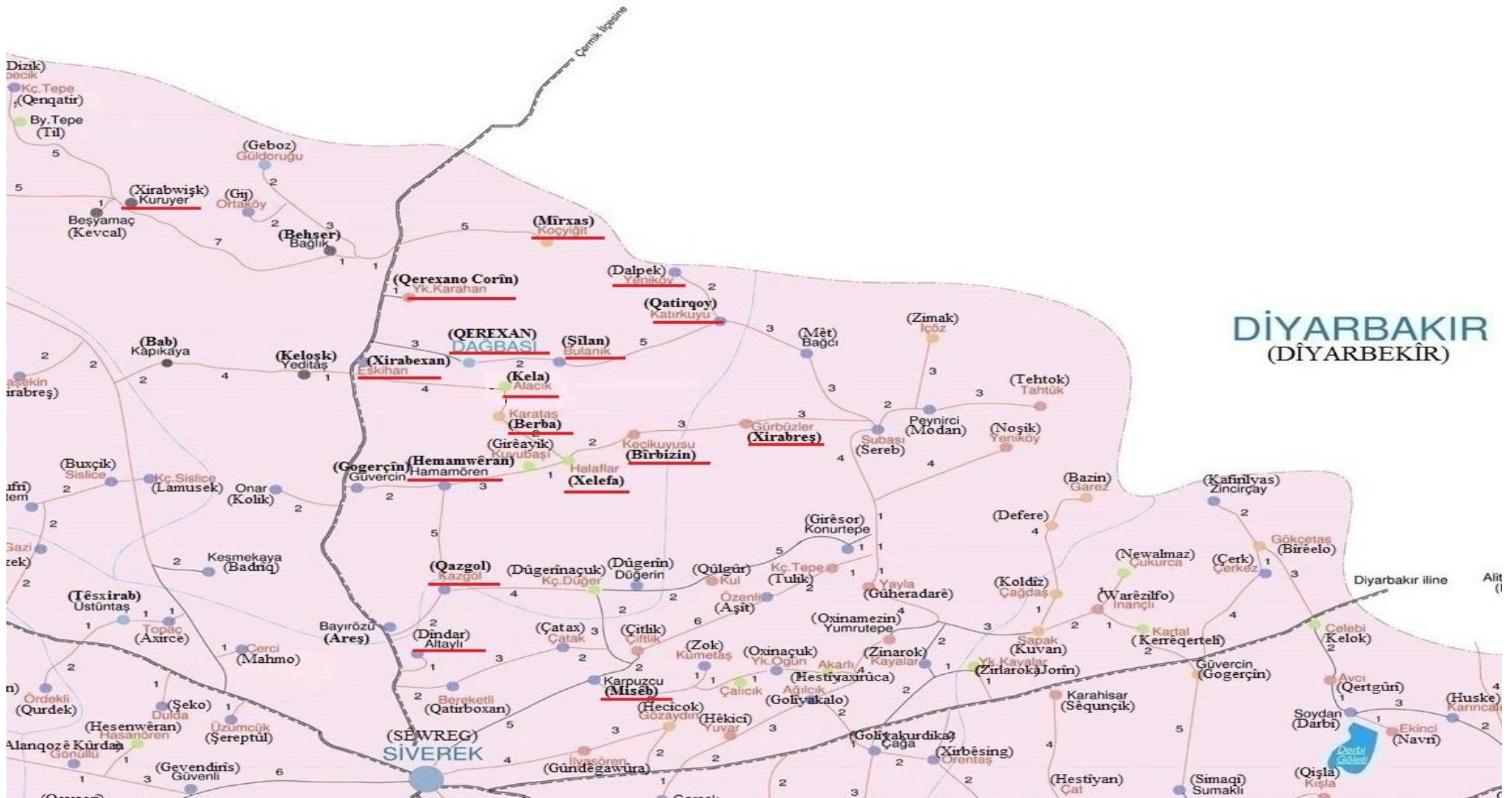
Mî	Mî / Çarwa	Mî / Çarwa	Mî	Mey	Mî / Mîye	Koyun
Bizi	Bizi	Bizi	Bizi	Bizi	Bize	Keçi
Mase	Mase	Mase	Masi	Masi	Mase	Balık
Deve	Deve	Deve	Devi	Devi	Deve	Deve
Simore	Simore	Simore	Simbori	Simori	Simore	Sincap
Xoz/xenzîr	Xoz/ Xenzîr	Xoz/xenzîr	Xoz/xenzîr	Xoz/xenzîr	Xoz/xenzîr	Domuz
Verg (n) / Delvergi (m)	Verg (n) / Delvergi (m)	Verg (n) / Delvergi (m)	Verg (n) / Delvergi (m)	Vêrg (n) / Delvergi (m)	Verg, -e	Kurt
Lûwi	Lû	Lû	Lûwi	Lû	Luwî	Tilki
Mojla / Mojle	Mojla / Mojle	Mojla	Mojla / Mojle	Mojli	Morcela / morcele	Karınca
Kergi	Kergi	Kergi	Kergi	Kêrgi	Kerge	Tavuk
Dîk	Dîk	Dîk	Dîk	Dîk	Dîk	Horoz
Qatir	Qatir	Qatir	Qatir	Qatir	Qantir	Katır
Mar, -i	Mar, -i	Mar, -i	Mar, -i	Mar, -i	Mar, -e	Yılan
Pî	Pî	Pî	Pî	Pî	Pî	Baba
Mayi	Mayi	Mayi	Mayi	Mayi	Maye	Anne
Laj / lajek	Laj / lajek	Laj / lajek	Laj / lajek	Laj	Laj / lajek	Erkek Çocuk

Keyneki/Keyna	Keyneki/Keyna	Keyneki/Keyna	Keyneki/Keyna	Keyna	Kêneke / Kêna	Kız Çocuk
Wayi	Wayi	Wayi	Wayi	Wayi	Waye	Kız kardeş
Wayi	Wayi	Ûçê	Wayi	Wayi	Waye	Abla
Êgan - Êgani	Êgan – Êgani	Êgan - Êgani	Hêgan - Êgani	Êgan - Êgani	Warza - Warkêna	Ablanın (<i>kız kardeş</i>) oğlu-kızı
Zama	Zama	Zama	Zame	Zami	Zama	Ablanın (<i>kız kardeş</i>) eşi
Bira	Bira	Bira	Bira	Bira	Bira	Erkek kardeş
Keko	Bira	Keko	Keko	Keko	Bira	Abi
Birarza – Birakeyna	Biraza – Birakeyna	Birarza – Birakeyna	Birarza – Birakeyna	Birarza – Birakeyna	Birarza - Birakêna	Abi (<i>erkek kardeş</i>) oğlu – kızı
Biracinî	Biracinî	Biracinî	Biracenî	Biracenî	Biracinî	Abinin (<i>erkek kardeş</i>) eşi
Ap-Ded	Ap-Ded	Ap-Ded	Ap-Ded	Ap	Ded / Ap / Dat	Amca
Deza - Dedkeyna	Deza - Dedkeyna	Deza - Dedkeyna	Deza - Dedkeyna	Deza - Dedkeyna	Deza / Datiza – Datkêna	Amca oğlu – kızı
Nîyaji	Nîyaji	Naji	Nîyaji	Naji	Nacnî / Nacnîye	Amcanın eşi
Emi	Emi	Emi	Emi	Emi	Eme	Hala

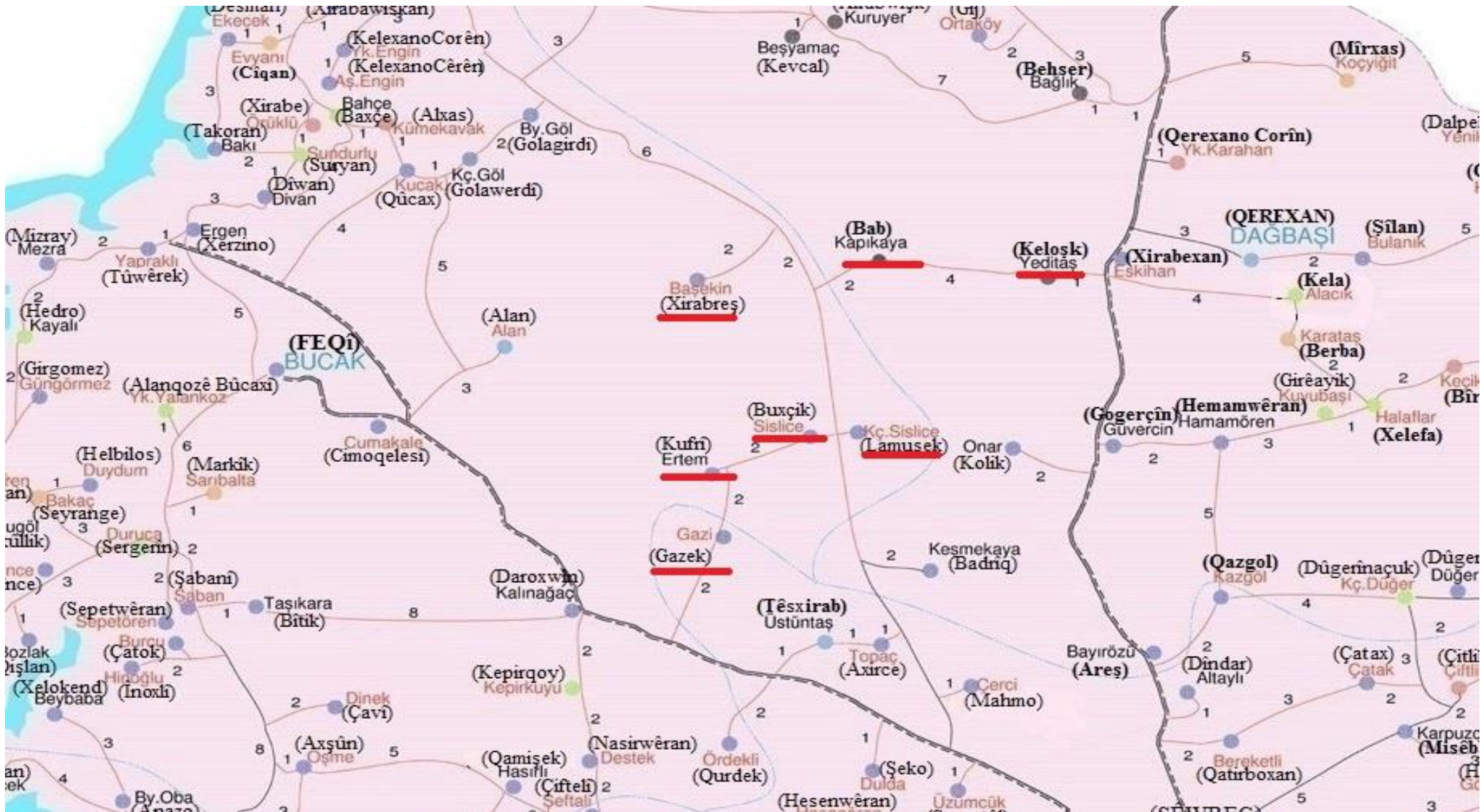
Keynaya Emi	Emkeyna	Keynaya Emi	Keynaya Emi	Emkeyna	Emkêna / kêna eme	Hala kızı
Lajê Emi	Emza	Lajê Emi	Lajê Emi	Emza	Emiza / lajê eme	Hala oğlu
Zama	Zama	Zama	Zame	Zami	Zama	Halanın eşi
Xali	Xali	Xali	Xali	Xali	Xale	Teyze
Xaliza - Xalikeyna	Xaliza - Xalikeyna	Xaliza - Xalikeyna	Xaliza - Xalikeyna	Xaliza - Xalikeyna	Xaleza - Xalekêna	Teyze oğlu – kızı
Xal	Mêrdeyê Xali	Xal	Xal	Xal	-	Teyzenin eşi
Xal	Xal	Xal	Xal	Xal	Xal	Dayı
Xalza-Xalkeyna	Xalza-Xalkeyna	Xalza-Xalkeyna	Xalza-Xalkeyna	Xalza-Xalkeyna	Xalîza – Xalkêna	Dayı oğlu – kızı
Xalcinî	Xalcinî	Xalcinî	Xalcenî	Xalcenî	Xalcinî	Dayının eşi
Kalik / Bakal	Kalik	Kalik / Bakal	Kalik / Bawo	Bakal	Kalik / Bawkal	Dede
Pîriki / Dapîri	Pîriki / Dapîri	Pîriki / Dapîri	Pîriki / Dapîri	Pîriki / Dapîri	Pîrike / Dapîre	Nine
Vistrî	Vistrî	Vistrî	Vistrû	Visturî	Vistewrî	Kaynana
Vistewre	Vistewre	Vistewre	Vistewri	Vistewri	Vistewre	Kayınbaba
Vistewre	Vistewre	Vistewre	Vistewri	Vistewri	Vistewre	Kayın birader
Gorimi	Gorimi	Gorimi	Gorimi	Gorimi	Gorime / Zeyîye	Görümce

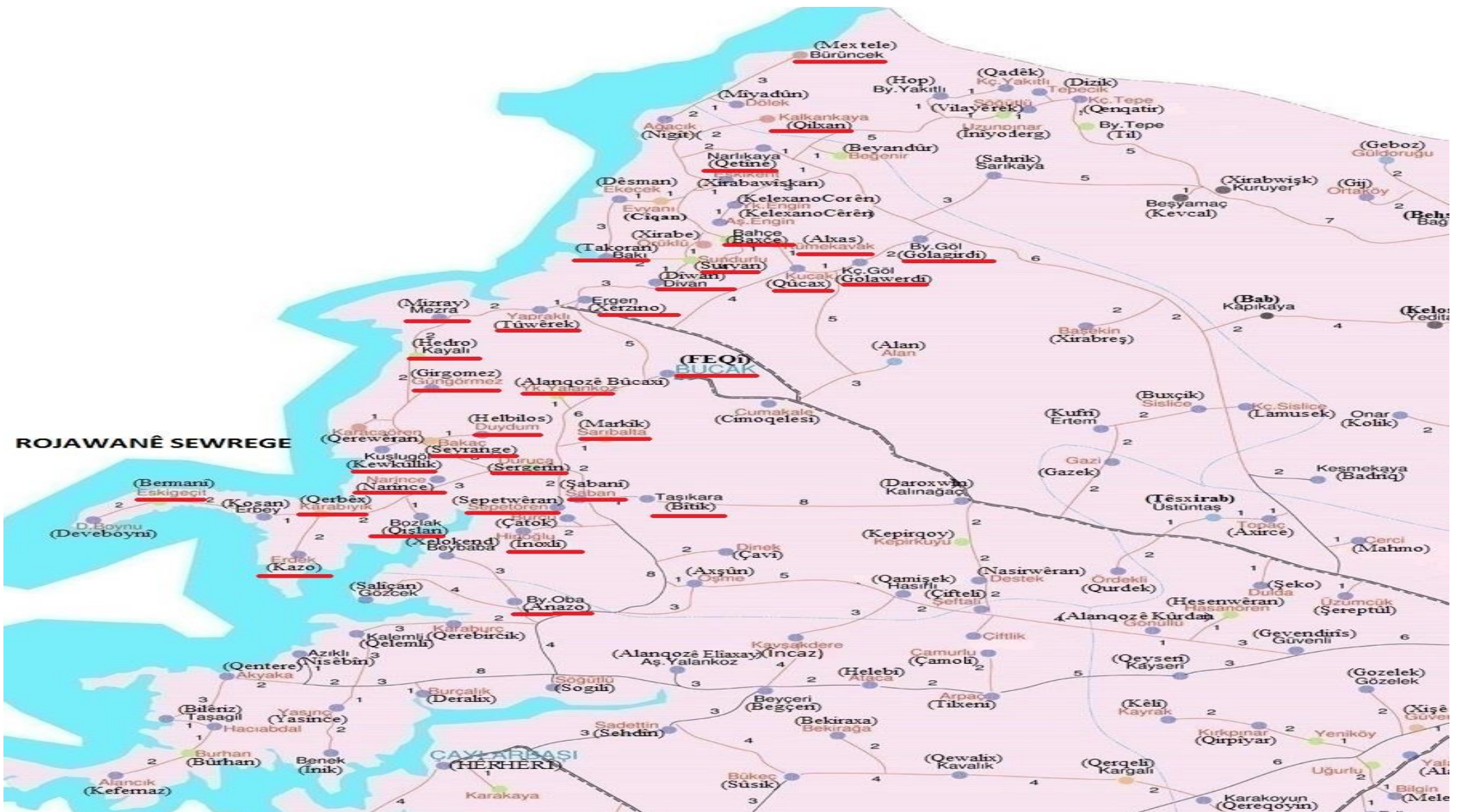
Cêrî	Cêrî	Cêrî	Cêrî	Cêrî	Cêrî	Elti
Bacenax	Bacenax	Bacenax	Bacenax	Bacenax	Bacenax / Hevalzama	Bacanak
Veyvi	Veyvi	Veyvi	Veyvi	Veyvi	Veyve	Gelin
Zama	Zama	Zama	Zame	Zami	Zama	Damat
Torin	Torin	Torin	Torn	Torin	Torn	Torun

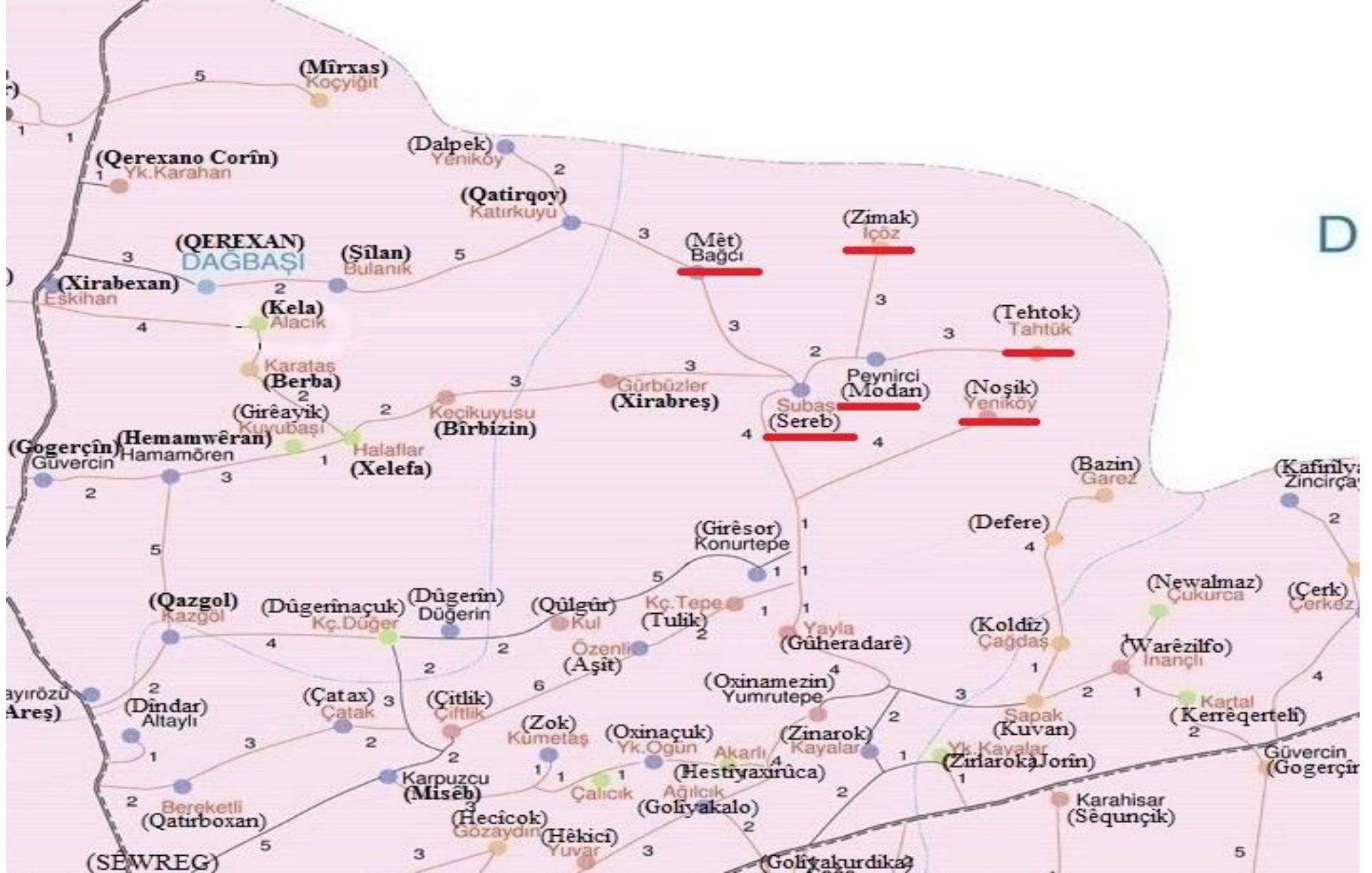
Xerîtaya Mintiqaya Qerexanî

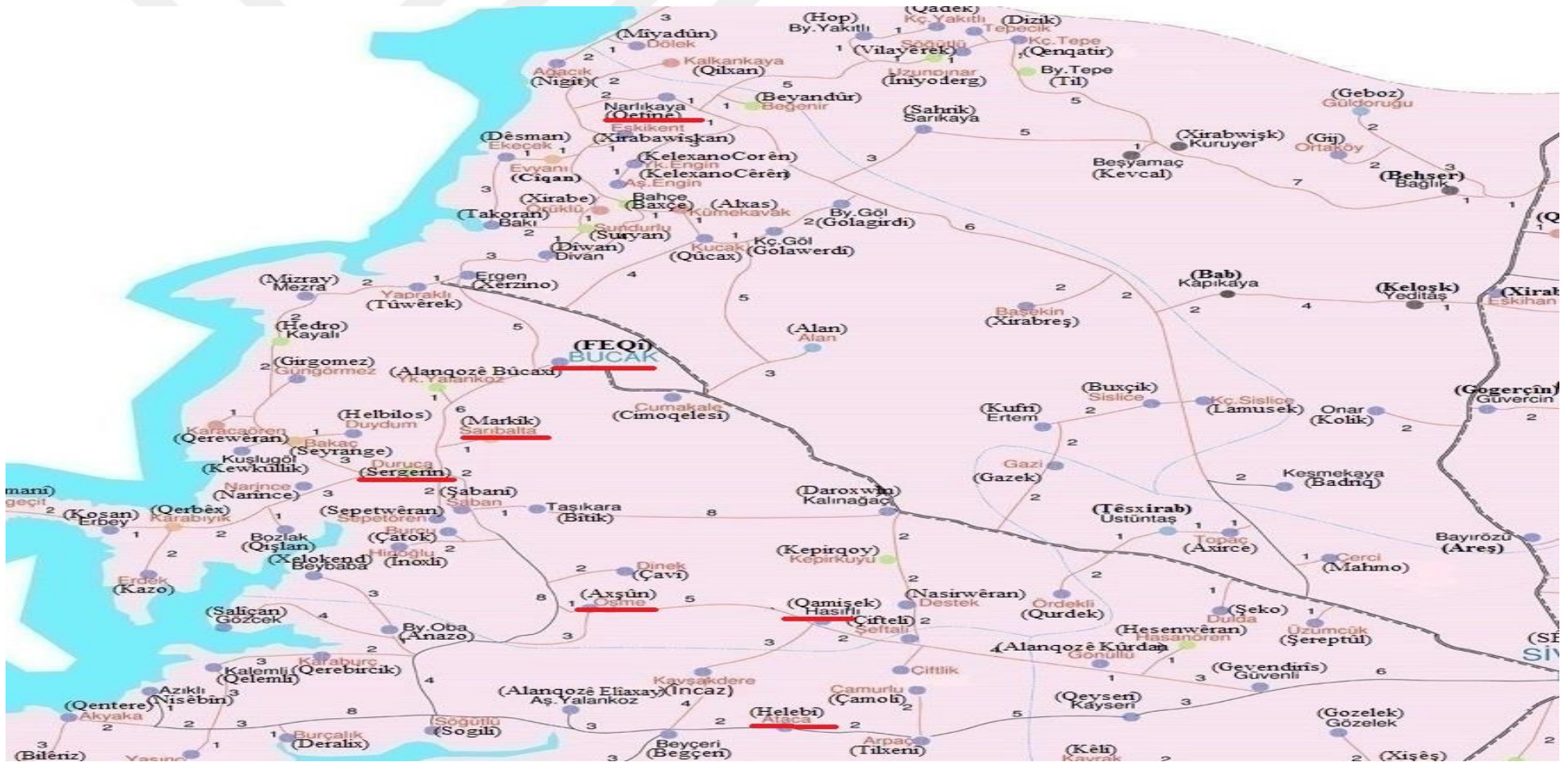
Xerîta Mintiqaya Babî

Xerîta Mintiqaya Bucaxî

Xerîtaya Mintiqaya Modanî

Xerîta Mintiqaya Qelenderijan

